

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KANUNLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞI

YASAMA EL KİTABI

MART 2022

YAYINA HAZIRLAYAN
Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

GRAFİK TASARIM
Fatma SAKAR

BASKI
TBMM Basımevi

Temmuz 2018 / 1. Baskı
Mart 2022 / Güncellenmiş 2. Baskı

ISBN
978-605-2089-64-4

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	XI
ÖN SÖZ	XV

1. BÖLÜM

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

A- CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ.....	3
1. Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi nedir?.....	3
a) Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin özellikleri nelerdir?	3
b) Bu sistemde kuvvetler arasındaki etkileşim nasıldır?	4
c) Bu sistemde sorumsuz kanat var mıdır?	5

2. BÖLÜM

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VE MİLLETVEKİLLİĞİ

A- PARLAMENTO HUKUKUNUN KAYNAKLARI	9
2. Parlamento hukuku nedir ve kaynakları nelerdir?.....	9
a) Anayasa	9
b) TBMM İçtüzüğü.....	9
c) Kanunlar	10
ç) Başkanlık Divanı Kararları	11
d) Anayasa Mahkemesi Kararları	11
e) Teamüller	12
f) Öğreti (Doktrin)	12
B- TBMM'NİN KURULUŞU, GÖREV VE YETKİLERİ	12
3. TBMM ne zaman açılmıştır?	12
4. TBMM'nin görev ve yetkileri nelerdir?	12
C- MİLLETVEKİLLİĞİ	14
5. Milletvekili seçilme şartları nelerdir, üyelik sıfatı ne zaman kazanılır?	14
6. Milletvekilliğini düşüren ve sona erdiren hâller nelerdir?.....	15
a) Milletvekilliğinin düşmesi	15
b) Milletvekilliğinin kendiliğinden sona ermesi	16

7. Yasama sorumsuzluğu ve dokunulmazlığı nedir?.....	17
8. Yasama dokunulmazlığı tezkerelerinin işlem süreci nasıldır?	18
9. Milletvekili devamsızlığı nedir?	19

3. BÖLÜM

YASAMAYA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR VE KURUMLAR

A- YASAMAYA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR23

10. TBMM'nin üye tam sayısı kaçtır?	23
11. Yasama dönemi nedir?.....	23
12. Yasama yılı nedir?	23
13. Tatil ve ara verme nedir?	23
14. Olağanüstü toplantı nedir?	24
15. TBMM Genel Kurulu mutat olarak hangi gün ve saatlerde toplânır?	25
a) Birleşim nedir?	25
b) Oturum nedir?	25
16. Toplantı yeter sayısı ve yoklama nedir?	25
17. Karar yeter sayısı nedir?	26
18. Gelen kâğıtlar listesi nedir?	26
19. Sıra sayısı (komisyon raporu) nedir?	27
20. Kapalı oturum (gizli oturum) nedir?	27
21. Komisyonlarda kapalı oturum nasıl yapılır?	28
22. Hükümsüz sayılma (kadük olma) nedir?	28

B- YASAMAYA İLİŞKİN TEMEL KURUMLAR29

23. Genel Kurulun işlevi nedir?	29
24. Yürütmenin yasama sürecindeki işlevi nedir?	29
25. Komisyonların, yasama ve denetim sürecindeki işlevi nedir?.....	30
26. TBMM Başkanlık Divanı kimlerden oluşur, görevleri nedir?	31
27. TBMM Başkanının seçimi nasıl yapılır?	32
28. TBMM başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirleri nasıl seçilir?	32
29. Siyasi parti grupları nasıl kurulur, yetkileri nelerdir?.....	33
30. Danışma Kurulu kimlerden oluşur, görevleri nelerdir?.....	34

4. BÖLÜM

KANUN YAPIM SÜRECİ

A- KANUN ÖNERME YETKİSİ	37
31. Kısaca kanun yapım sürecinin aşamaları nelerdir?	37
32. Kanun nedir?	37
33. Kod kanun-çerçeve kanun ne demektir?	37
34. Kimler kanun önerebilir, kanun tekliflerinde bulunması gereken şartlar nelerdir?	38
35. Kanun teklifleri hangi öğelerden oluşur?	39
36. Kanun tekliflerinde maddelerin sıralanış sistematığı nasıldır?	40
a) Kod kanun tekliflerinde maddeler nasıl sınıflandırılır ve madde bölümleri nelerdir?	41
b) Ek madde nedir, bütün kanunlarda ek madde bulunur mu?	42
c) Geçici madde nedir?	42
ç) Bir kanun teklifi örneği nasıl olmalıdır?	43
37. Kanun teklifi hazırlanırken nelere dikkat edilmelidir?	44
B- KOMİSYONLAR VE KOMİSYONLARDA GÖRÜŞME.....	45
38. Komisyon nedir, komisyon türleri nelerdir?	45
a) Yasama komisyonları ve denetim komisyonları ayrımı neye göre yapılır?	45
b) Komisyonlar kurulma şekline göre nasıl sınıflandırılır?	45
c) Komisyonlar süre yönünden nasıl sınıflandırılır?	45
39. Komisyon üye sayıları nasıldır ve üyeler nasıl seçilir?	47
40. Dilekçe Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?	48
41. Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?	50
42. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun (İHİK) görevleri nelerdir, nasıl çalışır?	52
43. Avrupa Birliği (AB) Uyum Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?	54
44. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun (KEFEK) görevleri nelerdir, nasıl çalışır?	55

45. Güvenlik ve İstihbarat Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?	57
46. Dijital Mecralar Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?	59

C- KOMİSYONLARDA KANUN YAPIM SÜRECİ60

47. Esas komisyon ve tali komisyon ne demektir?	60
48. Kanun tekliflerinin komisyonlara havalesi nasıl yapılır?	61
49. Komisyon toplantı çağrısı nasıl yapılır, toplantı gündemi nedir?	61
50. Komisyonlarda yürütme organı nasıl temsil edilir?	62
51. Komisyonlara gönderilen işler için bir görüşme süresi var mıdır?	62
52. Komisyon toplantılarına kimler katılabilir?	63
53. Komisyon toplantılarında kimler söz alabilir?	63
54. Kanun teklifleri komisyonlarda nasıl görüşülür?	64
55. Komisyonlarda değişiklik önermeleri nasıl hazırlanır?	64
a) Değişiklik önergesi örneği nasıldır?	65
56. Komisyonların toplantı ve karar yeter sayısı nedir?	65
57. Alt komisyon nedir, kurulması zorunlu mudur?	66
58. Komisyon raporlarında (sıra sayılarında) neler bulunur?	66
59. Komisyon raporunda (sıra sayısında) hangi bölümler yer alır?	67
a) Komisyon raporunda yer alan kanun teklifine ilişkin genel bilgiler nelerdir?	67
b) Komisyon raporunda yer alan teklifin konusuna ilişkin bilgiler nelerdir?	68
c) Komisyon raporunda yer alan komisyonda yapılan görüşmeler ve ileri sürülen görüşlere ilişkin bilgiler nelerdir?	68
ç) Komisyon raporunda yer alan komisyonca teklifte yapılan değişiklikler ve gerekçelere ilişkin bilgiler nelerdir?	69
60. Komisyon raporu üyelerce hangi ifadeler konularak imzalanabilir?	69
61. Kanun teklifleri komisyonlarda yeniden nasıl görüşülebilir?	70

Ç- GENEL KURUL VE GENEL KURULDA GÖRÜŞME.....71

62. Kanun teklifleri Genel Kurul gündemine nasıl alınır?	71
63. Gündem dışı konuşma nedir?	71
64. Genel Kurul gündemi hangi kısımlardan oluşur?.....	72
1. Başkanlığın Genel Kurula sunuşları.....	72
2. Özel gündemde yer alacak işler	72
3. Seçimler	73
4. Oylaması yapılacak işler	73
5. Meclis soruşturması raporları.....	73
6. Genel görüşme ve Meclis araştırması yapılmasına dair öngörüşmeler	73
7. Kanun teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işler	73
65. Genel Kurulda komisyon raporunun görüşmelerine nasıl başlanır?.....	74
66. Meclis Televizyonu hangi saatlerde Genel Kuruldan canlı yayın yapmaktadır?.....	74
67. Kanun tekliflerinin Genel Kurulda görüşülme süreci nasıldır?.....	75
68. Söz talebi nedir, konuşma sırası nasıldır?	76
a) Söz talebi örneği nasıldır?	78
69. Değişiklik önergesi nasıl hazırlanır ve nasıl işlem görür?.....	78
a) Değişiklik önergesi örneği nasıldır?	80
70. Genel Kurulda yeniden görüşme nasıl yapılır?	80
71. Genel Kurulda kanun tekliflerinin maddeleri veya tümü nasıl oylanır?	81
72. İşaretle oylama nasıl yapılır?	81
73. Açık oylama nasıl yapılır?	82
74. Gizli oylama nasıl yapılır?	82
75. Temel kanun nedir?.....	83
76. Temel kanunların görüşmeleri özetle nasıldır?	84
77. Anayasa değişiklikleri nasıl yapılır?.....	85
78. Olağanüstü hâllerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi nedir?	86
79. Genel Kurulda sataşma nedir?.....	86

80. Genel Kurulda disiplin cezaları nelerdir?	87
a) Uyarma cezası nedir?	87
b) Kınama cezası nedir?.....	88
c) Meclisten geçici olarak çıkarma cezası nedir?.....	88
D- BÜTÇE SÜRECİ	90
81. Bütçe kanunu nedir?.....	90
82. Merkezî yönetim bütçesi kapsamında hangi bütçe türleri yer alır?.....	91
83. Kesin hesap kanunu nedir?.....	92
84. Merkezî yönetim bütçe kanunu teklifi ve kesin hesap kanun teklifi nasıl kanunlaşır?	92
E- KANUNLARIN CUMHURBAŞKANINCA YAYIMLANMASI VE YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ.....	94
85. Kanunlar nasıl yayımlanır?.....	94
86. Kanunlar ne zaman yürürlüğe girer?	95

5. BÖLÜM

BİLGİ EDİNME VE DENETİM YOLLARI

A- YAZILI SORU.....	99
87. Yazılı soru nedir?.....	99
88. Yazılı soru önergelerinin taşınması gereken şartlar nelerdir?.....	99
89. Yazılı soru önergeleri nasıl işleme alınır?.....	100
a) Yazılı soru önergesi örneği nasıldır?	101
90. Yazılı soru önergelerinin cevaplandırılmasına ilişkin işlemler nelerdir?.....	101
91. Yazılı soru önergesi nasıl geri alınır?.....	102
a) Yazılı soru önergelerini geri alma dilekçesi örneği nasıldır?.....	103
92. TBMM Başkanından yazılı soru nedir?.....	103
a) TBMM Başkanından yazılı soru önergesi örneği nasıldır?....	104
B- GENEL GÖRÜŞME	105
93. Genel görüşme nedir?	105

94. Genel görüşme önergesinin taşınması gereken şartlar nelerdir?	105
a) Genel görüşme önergesi örneği nasıldır?	106
95. Genel görüşme önergesi nasıl işleme alınır?	106
96. Genel görüşme önergesinin öngörüşmesi nasıl yapılır?	107
97. Genel görüşme nasıl yapılır?	107
98. Genel görüşme önergesi nasıl geri alınır?	108
a) Genel görüşme önergesinin geri alınması örneği nasıldır?	108
b) Genel görüşme önergesinden imza çekilmesi örneği nasıldır?	109
C- MECLİS ARAŞTIRMASI.....	110
99. Meclis araştırması nedir?	110
100. Meclis araştırması önergesinin taşınması gereken şartlar nelerdir?	110
a) Meclis araştırması önergesi örneği nasıldır?	111
101. Meclis araştırması önergesi nasıl işleme alınır?	111
102. Meclis araştırma önergesi nasıl geri alınır?	112
a) Meclis araştırması önergesinin geri alınması örneği nasıldır?	112
b) Meclis araştırması önergesinden imza çekilmesi örneği nasıldır?	113
103. Meclis araştırma komisyonu nasıl kurulur ve çalışır?	114
Ç- MECLİS SORUŞTURMASI.....	115
104. Meclis soruşturması nedir?	115
105. Meclis soruşturması önergesinin taşınması gereken şartlar nelerdir?	115
a) Meclis soruşturması önergesi örneği nasıldır?	116
106. Meclis soruşturması önergesinin izlediği süreç nasıldır?	116
107. Meclis soruşturması komisyonu nasıl kurulur ve çalışır?	117
108. Meclis soruşturması komisyonu raporu nasıl görüşülür ve hukuki sonucu nedir?	118
D- CUMHURBAŞKANININ CEZAI SORUMLULUĞU.....	120
109. Cumhurbaşkanı'nın cezai sorumluluğuna ilişkin usul ve esaslar nelerdir?	120

6. BÖLÜM

TBMM'DE YAPILAN SEÇİMLER, KALKINMA PLANLARININ GÖRÜŞÜLMESİ, TUTANAKLAR VE PARLAMENTER DİPLOMASI

A- TBMM'DE YAPILAN SEÇİMLER.....	125
110. TBMM'nin yaptığı seçimler nelerdir?.....	125
111. Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye nasıl seçilir?	125
112. Anayasa Mahkemesine üye nasıl seçilir?	126
113. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üyeleri nasıl seçilir?	127
114. Sayıştay Başkanı ve üyeleri nasıl seçilir?	127
115. Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçileri nasıl seçilir?	128
116. Kişisel Verileri Koruma Kurulu üyeleri nasıl seçilir?	130
B- KALKINMA PLANLARININ GÖRÜŞÜLMESİ.....	130
117. Kalkınma Planlarının TBMM'de görüşülme sürecine ilişkin usul ve esaslar nelerdir?.....	130
C- TUTANAKLAR.....	132
118. Tutanak nedir ve nasıl tutulur?.....	132
119. Tutanakta düzeltme nasıl yapılır?	132
Ç- PARLAMENTER DİPLOMASİ	132
120. Parlamenter diplomasi nedir?.....	132
121. TBMM'nin dış ilişkiler faaliyetleri nelerdir?.....	133
122. TBMM'nin dış ilişkilerinde TBMM Başkanının rolü nedir?.....	134
123. Parlamenter asamble nedir, parlamenter asambleye nasıl üye olunur ve TBMM hangi parlamenter asamblelere üyesidir?	136
124. Türkiye Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu nedir ve bu Komisyona nasıl üye olunur?	139
125. Parlamentolar arası dostluk grupları nelerdir?	140
DİZİN.....	143

TAKDİM

İstiklal mücadelesini başarıyla yöneterek bugün yaşadığımız hür devletin ve özgür toplumun mimarı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, kurulduğu günden itibaren millet iradesinin tecelligâhı olmuştur. Yüz yıl önce istiklalimiz tehdit altındayken milletimizin asil ve onurlu direnişini, Millî Mücadele'yi yöneten ve yönlendiren Gazi Meclisimiz, bugün daha demokratik bir ülke, daha müreffeh bir toplum, daha güçlü bir devlet ve daha aydınlık bir gelecek için aynı gayretle çalışmalarına devam etmektedir.

Milletimizin her bir ferdinin görüş ve isteklerini çeşitli kanallardan özgürce ulaştırabildiği Meclisimiz, toplumsal ihtiyaçlara karşılık verebilecek yasama yetkisinin yegâne sahibidir. Milletin temsilcilerinin herhangi bir konuda genel, objektif ve soyut kurallarla düzenlenmesi gereken bir toplumsal ihtiyacı tespit etmesi ile başlayan yasama süreci, bu ihtiyaca cevaben ortaya konulan tekliflerin müzakere edilmesi ve üzerinde mutabık kalınan metinlerin kanunlaşarak yürürlüğe girmesi ile nihayete ermektedir. Toplumsal ihtiyaçların zamanında ve daha nitelikli bir şekilde karşılanabilmesinde, birçok teknik aşamadan oluşan bu uzun soluklu yasama sürecinin etkin şekilde yürütülmesinin rolü büyüktür.

Yine çeşitli hukuki araçlarla yürütmenin millet adına denetlenmesi de Meclisimizin çok hayati bir diğer fonksiyonunu oluşturmaktadır. Siyasal ve sosyal hayatımıza önemli yansımaları bulunan denetim müessesesinin etkinliği ve amacına ulaşabilmesi de şüphesiz, denetim konusunda mevzuatımızda var olan usul ve ilkelere vukufiyete ve bunlara riayete bağlıdır.

Anayasa'mıza göre Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütmektedir.

Meclisimizin çalışma rehberi niteliği taşıyan ve son olarak Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin yürürlüğe girmesini müteakip 2018 yılında değişikliğe uğrayan Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde, yasama ve denetim süreçleri ile Meclisin çalışma düzenine ilişkin usul ve esaslar ayrıntılı şekilde düzenlenmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan, kuruluşundan bugüne kadar düzenli bir çalışma sistematiğine sahip olan Meclisimiz, 100 yılı aşkın süredir faaliyet göstermesinin sonucu olarak köklü bir kurum hafızasına ve güçlü bir bilgi birikimine sahiptir. Söz konusu bilgi birikimini yansıtan kurumsal teamüllerin, Meclis çalışmalarına ilişkin İçtüzük hükümlerinin yorumlanmasında ve uygulanmasında yol gösterici nitelik taşıdığı tartışmasızdır.

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile birlikte Devlet erkleri birbirlerinden daha belirgin olarak ayrılmış, yasama faaliyetinin yürütülmesinde Meclis odak noktası hâline gelmiştir. Henüz yeni sayılabilecek bu sistemin sağlıklı işlemesi, bu kapsamda yasama süreçlerinin kalitesinin ve denetim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması, yüce Meclisin çalışma ve gayretleriyle mümkündür.

Meclisimizin etkin ve verimli bir şekilde çalışabilmesi, İçtüzük hükümlerinin ve bunların somut olaylarda yorumlanma yöntemlerini gösteren teamüllerin doğru bir şekilde uygulanmasıyla ve yasama süreçlerine bu doğrultuda aktif katılım ile mümkün olabilecektir. Bu mülahaza ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin işleyişine ilişkin kuralların isabetli bir şekilde yorumlanmasını sağlama noktasında milletvekillerimize ve diğer ilgililere yardımcı olması amacıyla Yasama El Kitabı hazırlanmıştır.

Yasama ve denetim faaliyetlerine ilişkin bir rehber niteliğindeki Yasama El Kitabı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurumsal yapısı ile kanun yapım ve denetim süreçleri hakkında yol gösterici niteliktedir. Kitapta yasama süreçlerine ilişkin hususla-

ra güncel uygulamayı yansıtacak şekilde, soru-cevap ve örneklerle, sistematik, yalın ve anlaşılır bir şekilde yer verilmiştir.

Yasama El Kitabı isimli çalışmanın milletvekillerimize ve Meclis çalışmalarına katılan diğer ilgililere faydalı olmasını niyaz ediyor; başta Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı personeli olmak üzere, çalışmanın hazırlanmasında ve yayımlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

ÖN SÖZ

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurumsal yapısı, görevleri ve yetkileri ile yasama ve denetim süreçlerine ilişkin hükümler, Anayasa ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ile düzenlenmiştir. Nitekim Anayasa'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarını kendi yapacağı İçtüzük hükümlerine göre yürüteceği belirtilmiştir. Bu hüküm doğrultusunda, Meclis çalışmaları hâlihazırda yürürlükte bulunan 5/3/1973 tarihli ve 584 numaralı Karar'la kabul edilen ve günün ihtiyaçlarına göre birçok kez revize edilmiş bulunan TBMM İçtüzüğü'ne göre yürütülmektedir. Anayasa ve TBMM İçtüzüğü'nün yanı sıra bazı kanunlarda da TBMM'ye ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ayrıca köklü bir kurum olan Mecliste zaman içinde yerleşen ve parlamento hukukunun yazısız hukuk kuralları olarak tanımlanan teamüller de yasama çalışmalarının yürütülmesinde, özellikle İçtüzük hükümlerindeki boşlukları tamamlayıcı yönüyle, önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Yasama çalışmalarının etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesinde tüm bu kaynakların bilinmesi ve doğru yorumlanmasının önemi büyüktür. TBMM İçtüzüğü'nün ve yasamaya ilişkin diğer kaynakların doğru ve etkili uygulanması yasama kalitesini belirleyen en önemli faktördür. Bu önemin farkındalığıyla, yasama faaliyetlerine ilişkin temel kaynaklarda yer alan hususları sistematik olarak bir araya getiren ve pratik bir başvuru rehberi olmayı amaç edinen Yasama El Kitabı hazırlanmıştır.

Bu kitapta, Meclisin kurumsal yapısı ve yasama süreçlerine ilişkin hususlar, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi; Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Milletvekilliği; Yasamaya İlişkin Temel Kavramlar ve Kurumlar; Kanun Yapım Süreci; Bilgi Edinme ve Denetim Yolları; TBMM'de Yapılan Seçimler, Kalkınma Planlarının Görüşülmesi, Tutanaklar ve Parlamenter Diplomasi olmak

üzere toplam altı bölüm altında sunulmuştur. Kitabın daha yalın, anlaşılır ve kolay kullanılabilir olması amacıyla konular soru ve cevap şeklinde düzenlenmiştir. Cevaplar yalın bir dille oldukça anlaşılır şekilde anlatılmıştır. Bunlarla birlikte kitapta yer alan örnekler de konunun daha net anlaşılması bakımından okuyucuya yardımcı olacak niteliktedir. Bu kitap temel bir rehber olarak tasarlandığından içinde yer alan bilgiler oldukça kısa ve öz bir biçimde verilmiş ayrıntıya girmekten bilinçli olarak kaçınılmıştır. Kitap bu hâliyle temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Kitabın, hazırlanma amacına uygun olarak yasama faaliyetlerinin yürütülmesine katkıda bulunmasını temenni ederim. Son olarak, başta Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı çalışanları olmak üzere kitabın yayına hazırlanmasından basımına kadar emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Mehmet Ali KUMBUZOĞLU
Genel Sekreter

1. BÖLÜM

Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi

A- CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÛMET SİSTEMİ

1. Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi nedir?

Doğrudan halk tarafından seçilen ve tüm yürütme görev ve yetkisine sahip olan Cumhurbaşkanının bulunduğu, millet adına yetki kullanan kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan yönetim sistemidir. Bu sistemde yürütme yasamadan tümüyle ayrılmaktadır.

Bir kişi seçim döneminde ya Cumhurbaşkanı aday ya da milletvekili aday olabilmektedir. Yürütme makamı, seçim dönemi dışında boşalmışsa ve yeni seçilen Cumhurbaşkanı, milletvekili ise milletvekilliği düşmektedir. Benzer şekilde Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar da milletvekili sıfatını taşıyamamaktadır.

Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları doğrudan atamaktadır.

a) Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin özellikleri nelerdir?

Bu sistem, yürütme yetki ve görevini Cumhurbaşkanında topladığı için koalisyon hükûmetlerini ortadan kaldıran bir yürütme modelini öngörmektedir.

Cumhurbaşkanı aday gösterme süreci halka açılmıştır, 100.000 seçmen Cumhurbaşkanı aday teklif edebilmektedir.

Yeni sistemin getirdiği değişikliklerden birisi de Cumhurbaşkanına nitelikli geri gönderme (veto) yetkisinin verilmesidir.

Ayrıca Cumhurbaşkanına, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilme yetkisi verilmiştir.

Üst düzey kamu görevlilerini atama yetkisi de Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı Meclise sadece bütçe ve kesin hesap kanun teklifi sunabilir. Cumhurbaşkanının Meclise sunduğu bütçe ka-

nun teklifi, süresinde yürürlüğe konulamazsa geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar, bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanır.

Olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, Resmî Gazete’de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) onayına sunulmak ve yayım tarihinden itibaren 3 ay içinde görüşölüp sonuçlandırılmak zorundadır. 3 aylık sürede sonuçlandırılmayan olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri kendiliğinden yürürlükten kalkmaktadır.

Yeni sistemde, yasama ve yürütme arasındaki etkileşimi sağlayan bir araç olarak “mesaj verme” yetkisi Anayasa’da düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, Cumhurbaşkanı ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verebilir.

Ayrıca gensoru, sözlü soru, güvenoyu, güven istemi, kanun hükmünde kararname ve kanun tasarısı müesseseleri hukuk sistemimizden çıkarılmıştır.

b) Bu sistemde kuvvetler arasındaki etkileşim nasıldır?

Cumhurbaşkanı bütçe ve kesin hesap kanun teklifi dışında kanun teklifi verememektedir. Kanun teklifi sunma yetkisi münhasıran milletvekillerine verilmiştir.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmektedir. Ancak Anayasa’da münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörölün konular ile kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamamaktadır.

Devletin kilitlenmesini önleyecek bir mekanizma olarak erklere seçimlerin yenilenmesi yetkisi verilmiştir. Seçimlerin yenilenmesi kararı ister Cumhurbaşkanı ister Meclis tarafından

alınsın, her iki karar hem yasama hem de Cumhurbaşkanı için geçerli olmakta, ikisinin de görevi beraber sona ermektedir.

Bu sistemde, güvenoyu ve gensoru gibi hükûmete işten el çektirme müesseseleri ve yürütmeye KHK çıkarma yetkisi verilmesi gibi müesseseler yoktur.

c) Bu sistemde sorumsuz kanat var mıdır?

Bu sistemde yürütme tek kanattan oluşmaktadır. Yürütme yetkisini kullanan Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu kaldırılmış; belli şartlarla cezai sorumluluğu getirilmiştir.

2. BÖLÜM

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Milletvekilliği

A- PARLAMENTO HUKUKUNUN KAYNAKLARI

2. Parlamento hukuku nedir ve kaynakları nelerdir?

Parlamentoların oluşum, işleyiş ve diğer organlarla ilişkilerine ilişkin kurallar bütününe “parlamento hukuku” denmektedir.

Parlamento hukukunun kaynakları; Anayasa, TBMM İçtüzüğü, kanunlar, Başkanlık Divanı kararları, TBMM teamülleri, Anayasa Mahkemesi kararları ve öğretisi (doktrin) olarak sayılabilir.

a) Anayasa

Devlet organlarının temel yapısı ve işleyişi ile insan haklarını ve özgürlüklerini düzenleyen Anayasa, normlar hiyerarşisinde en üstte yer alır. Anayasa hükümleri; yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 7 kısımdan oluşmaktadır. “Cumhuriyetin Temel Organları” başlıklı 3. Kısımın “Yasama” başlıklı 1. Bölümünde 75 ila 98. maddeler arasında TBMM ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Anayasa’nın diğer bazı maddelerinde de TBMM ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

7/11/1982 tarihinde kabul edilen Anayasa, bugüne kadar 19 kez değiştirilmiştir.

b) TBMM İçtüzüğü

TBMM’nin yapısını ve işlevlerini düzenleyen kurallar bütünü olan İçtüzük’tedir; Meclis Başkanlığı, Başkanlık Divanı, Danışma Kurulu, komisyonlar ve Genel Kurul gibi kurumların yapısı ve işleyişleri düzenlenmekte, kanun yapım süreci, denetim yolları ve Meclisin diğer faaliyetlerine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Hukuki niteliği itibarıyla parlamento kararı olan TBMM İçtüzüğü, dayanağını Anayasa’dan alır. Anayasa’nın 95. maddesine

göre TBMM, çalışmalarını kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür. Parlamentoların kendi içtüzüklerini yapması kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda yönetsel bağımsızlıklarının bir gereğidir.

Yürürlükteki TBMM İchtüzüğü 186 maddeden oluşmaktadır. 5/3/1973 tarihinde kabul edilen İchtüzük'te bugüne kadar 16 kez değişiklik yapılmıştır.

c) Kanunlar

Parlamento hukukunun diğer bir kaynağını kanunlar oluşturmaktadır. TBMM üyeleri ve TBMM'nin faaliyetleri ile ilgili başlıca kanunlar şunlardır:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun
- Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu
- Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun
- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu
- Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Kanunu
- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu
- Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Fonların Türkiye Büyük Millet Meclisince Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun
- Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu
- Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- Milletvekili Seçimi Kanunu
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Divan Üyelerinin Temsil Ödenekleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonunca Seçilen Denetçi Üyenin Ödeneği Hakkında Kanun

c) Başkanlık Divanı Kararları

Başkanlık Divanının aldığı bazı kararlar TBMM'nin işleyişiyle doğrudan ilişkilidir. Başkanlık Divanı görev ve yetkilerini İçtüzük'ten almaktadır.

Başkanlık divanlarının, zaman zaman içtüzük kurallarının ne anlama geldiğini açıklayıcı kararlar aldıkları görülmektedir. Başkanlık divanları mevcut kuralların uygulanmasını sağlamak açısından ve bu kurallarla sınırlı olarak parlamento hukukunun kaynağı olabilmektedirler.

d) Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi kararları benzer uygulamalarda kural olarak bağlayıcı nitelik taşımamakla birlikte yardımcı bir kaynak olarak büyük önem taşır. Anayasa Mahkemesi; kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasa'ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya milletvekilliğinin düşmesi kararlarının Anayasa'ya, kanuna veya İçtüzük'e aykırılığı iddiasıyla iptali istemlerini karara bağlamaktadır.

Anayasa Mahkemesinin, denetimine tabi olmayan TBMM kararlarını ve işlemlerini, "eylemli İçtüzük kuralı" olarak değerlendirip Anayasa'ya uygunluk açısından denetlediği kararların da bulunduğunu belirtmek gerekir.

e) Teamüller

Uzun zamandan beri sürekli ve muntazam bir biçimde uygulanmış ve genel kabul görmüş kurallara teamül denmektedir. Teamüller genellikle uzlaşmanın ürünüdür.

Uygulamada TBMM Başkanı, başkanvekilleri ve siyasi parti grup başkanvekilleri tarafından Genel Kuruldaki uygulamalar ve usule ilişkin imzalanan mutabakat metinlerinden kaynaklanan uygulamalar ile Genel Kuruldaki usul tartışmaları da bu kapsamda değerlendirilebilir.

f) Öğreti (Doktrin)

Parlamento hukuku alanında yazılmış bilimsel eserler yol gösterici niteliğiyle yardımcı kaynaklar arasında yer alır.

Dünya parlamentolarında karşılaşılan benzer durumlarda nasıl hareket edildiğini gösteren karşılaştırmalı çalışmalar da bu alanda değerlendirilebilir.

B- TBMM’NİN KURULUŞU, GÖREV VE YETKİLERİ

3. TBMM ne zaman açılmıştır?

TBMM, 23 Nisan 1920 Cuma günü saat 13:45’te toplanmak suretiyle açılmıştır. TBMM’nin aldığı ilk karar, 23 Nisan 1920 tarihli ve 1 numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sureti Teşekkülü Hakkında Karar’dır. TBMM’nin kabul ettiği ilk kanun ise 24 Nisan 1920 tarihli ve 1 numaralı Ağnam Resmi Kanunu’dur.

4. TBMM’nin görev ve yetkileri nelerdir?

Türkiye Cumhuriyeti’nde hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa’dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz. Egemenlik, kayıtsız şartsız Millete ait olup Anayasa’nın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanılır. Yasama yetkisi Türk Milleti adına TBMM tarafından kullanılır ve bu yetki devredilemez.

Anayasa'nın 87. maddesinde TBMM'nin görev ve yetkileri aşağıdaki şekilde sayılmıştır:

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,
- Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek,
- Para basılmasına karar vermek,
- Savaş ilânına karar vermek,
- Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- Genel ve özel af ilanına karar vermek,
- Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

Anayasa'nın diğer maddelerinde TBMM'ye aşağıdaki görev ve yetkiler verilmiştir:

- Kamu Başdenetçisini seçmek,
- Seçimleri geriye bırakmak ve ara seçime gitmek,
- Milletvekili dokunulmazlığını kaldırmak,
- TBMM üyeliğinin düşmesine karar vermek,
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin vermek,
- TBMM Başkanını ve Başkanlık Divanı üyelerini seçmek,
- TBMM İçtüzüğü'nü yapmak,
- Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanmak,
- Cumhurbaşkanı hakkında soruşturma açılmasına ve Yüce Divana sevkine karar vermek,

- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılması ve Yüce Divana sevk kararı vermek,
- Seçimlerin yenilenmesine karar vermek,
- Olağanüstü hâl ilanı kararlarını onaylamak; olağanüstü hâlin süresini kısaltmak, uzatmak veya olağanüstü hâli kaldırmak; her defasında 4 ayı geçmemek üzere yenilenmesine karar vermek,
- Olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini onaylamak,
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerini seçmek,
- Anayasa Mahkemesine üye seçmek,
- Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçmek,
- Kamu iktisadi teşebbüslerini denetlemek,
- Kalkınma planlarını onaylamak,
- Anayasayı değiştirmek.

Ayrıca bazı kanunlar ile de TBMM'ye görev ve yetkiler verilmiştir:

Örneğin; Sayıştay Başkan ve üyelerinin veyahut kamu denetçilerinin seçiminin TBMM tarafından yapılacağı kanun ile düzenlenmiştir.

C- MİLLETVEKİLLİĞİ

5. Milletvekili seçilme şartları nelerdir, üyelik sıfatı ne zaman kazanılır?

Anayasa'nın 76. maddesinde milletvekili seçilme yeterliliği düzenlenmiştir. Buna göre: "On sekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlik ile ilişkili olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır

hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.” Milletvekili seçilme yeterliliğini oluşturan şartlardan birinin kaybı veya bu şartlardan birinin taşınmadığının sonradan anlaşılması hâllerinde üyelik düşmektedir.

Yüksek Seçim Kurulunun 27/7/2007 tarihli ve 716 sayılı Kararı’nda millet iradesinin, milletvekili genel seçiminde oy kullanma işleminin bittiği an tecelli ettiği ve bundan sonra yapılacak tüm işlemlerin tamamlayıcı ve şekli işlemler olduğu belirtilmiştir.

Milletvekilleri andiçerek göreve başlarlar ve milletvekili sıfatından kaynaklanan haklardan yararlanırlar. Andiçme, milletvekili sıfatının elde edilmesiyle değil, göreve başlamayla ilgili tamamlayıcı bir zorunluluktur.

6. Milletvekilliğini düşüren ve sona erdiren hâller nelerdir?

Anayasa’nın 84. maddesinde milletvekilliğinin düşmesine neden olan hâller yer almaktadır. Bu hâllerde milletvekilliği TBMM kararı ile düşmektedir. Bundan başka bazı durumlarda da milletvekilliği kendiliğinden sona erebilmektedir.

a) Milletvekilliğinin düşmesi

- 1) İstifa: İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğunun TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilmesinden sonra, TBMM Genel Kurulunca kararlaştırılır.

- 2) Üyelikle bağdaşmayan görevi sürdürmekte ısrar: Anayasa'nın 82. maddesinde belirtilen milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin üyeliğinin düşmesine, Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.
- 3) Devamsızlık: Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak 1 ay içerisinde toplam 5 birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, konu hakkındaki Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonun hazırladığı raporu görüşen Genel Kurulca üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) oyuyla karar verilebilir.
- 4) Mahkeme kararı ile milletvekilliği sıfatının sona ermesi: TBMM üyeliğine seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giyen veya kısıtlanan milletvekilinin, hakkındaki kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle üyelik sıfatı sona erer.

b) Milletvekilliğinin kendiliğinden sona ermesi

- 1) Ölüm.
- 2) Yasama döneminin sona ermesi.
- 3) Cumhurbaşkanı seçilme.
- 4) Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak atanma.
- 5) Bakan olarak atanma.
- 6) Mahallî idare organlarına seçilme: Mahallî idare organlarına seçilen milletvekili, Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun 17. maddesine göre 15 gün içinde tercih hakkını

kullanmalıdır. Tercihini mahallî idare organları lehine kullanan milletvekilinin milletvekilliği sona erer.

- 7) Vatandaşlığın kaybı: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybeden bir milletvekilinin milletvekilliği sıfatı da sona erer.

7. Yasama sorumsuzluğu ve dokunulmazlığı nedir?

Milletvekilleri, görevleri gereği yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığına sahiptir.

Yasama sorumsuzluğu; milletvekillerinin yasama ve denetim faaliyetlerindeki oy ve sözlerinden ve Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel Kurulca başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamalarından dolayı sorumlu tutulamayacaklarını ifade eder. Yasama sorumsuzluğu mutlak ve sürekli dir. Görevi sona erse de milletvekili, görevi sırasındaki oy, söz ve düşüncelerinden dolayı sorumlu tutulamaz. Ancak, yerleşik Yargıtay içtihatlarına göre yasama sorumsuzluğu tazminat hukuku bakımından sorumluluğu ortadan kaldırmamaktadır.

Yasama dokunulmazlığı; seçimden önce veya sonra bir suç işlediği öne sürülen milletvekilinin, Meclis kararı olmadıkça tutulamaması, sorguya çekilememesi, tutuklanamaması ve yargılanamamasını ifade eder. Yasama dokunulmazlığı, yasama sorumsuzluğundan farklı olarak mutlak ve sürekli değildir.

Bir milletvekili hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır, üyelik süresince zaman aşımı işlemez.

Bazı suçlar dokunulmazlık kapsamında bulunmamaktadır. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olması kaydıyla Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlar yasama dokunulmazlığı kapsamının dışındadır. Ancak, bu hâlde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya TBMM'ye bildirmek zorundadır.

Milletvekilliğinin sona ermesiyle dokunulmazlık da sona ermektedir. Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Cumhurbaşkanı yardımcılar ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

8. Yasama dokunulmazlığı tezkerelerinin işlem süreci nasıldır?

Bir milletvekilinin veya görevleriyle ilgili olmayan suçlardan dolayı Cumhurbaşkanı yardımcılar ve bakanların dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki istemler, soruşturma evresinde Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca, kovuşturma evresinde ise Ankara Ağır Ceza Mahkemesince bir fezleke ve ara karara bağlanarak bir üst yazı ekinde Adalet Bakanlığına sunulur. Bakanlık, istemi gerekçeli bir yazıyla Cumhurbaşkanlığına, Cumhurbaşkanlığı ise TBMM Başkanlığına iletir. TBMM Başkanlığı yasama dokunulmazlığı dosyasını Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona havale eder.

Karma Komisyon bünyesinde ad çekme suretiyle oluşturulan 5 üyeli bir hazırlık komisyonu, kuruluşundan itibaren 1 ay içerisinde dosyayı inceleyerek rapora bağlar. Karma Komisyon da 1 ay içerisinde hazırlık komisyonu raporunu görüşerek sonuçlandırmak durumundadır. Karma Komisyon dokunulmazlığın kaldırılmasına veya kovuşturmanın milletvekilliği, Cumhurbaşkanı yardımcılığı veya bakanlık sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar verir.

Karma Komisyon kovuşturmanın ertelenmesini kararlaştırmışsa bu yöndeki raporu Genel Kurulda okunarak bilgiye sunulur. Bu rapora milletvekilleri tarafından 10 gün içinde yazılı olarak itiraz edilmezse rapor kesinleşir; itiraz edilmesi hâlinde ise

rapor Genel Kurul gündemine alınır. İtiraz edilmeyen dosyalar Cumhurbaşkanlığına gönderilir.

Dokunulmazlığın kaldırılması yönündeki Karma Komisyon raporları, doğrudan Genel Kurul gündemine girer. Genel Kurul, raporu kabul ederek dokunulmazlığın kaldırılmasını kararlaştırabilir veya raporu reddedebilir.

Kovuşturma ertelenmiş ve bu karar Genel Kurulca kaldırılmamış ise, dönem yenilenmiş olsa bile milletvekilliği sıfatı devam ettiği sürece ilgili hakkında kovuşturma yapılamaz.

Dokunulmazlığının kaldırılması istenen milletvekili, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan isterse hazırlık komisyonunda, Karma Komisyonunda ve Genel Kurulda kendisini savunur veya bir üyeye savundurur.

Dokunulmazlığının kaldırılmasını üyenin bizzat istemesi yeterli değildir.

9. Milletvekili devamsızlığı nedir?

Milletvekilleri, üyesi oldukları komisyonlar ile Genel Kurul toplantılarına katılmak zorundadırlar. Genel Kurula devamsızlık milletvekilliğinin düşmesi sonucunu doğurabilir.

TBMM Başkanı yazı ile başvuran bir milletvekiline 10 günü aşmamak üzere izin verebilmektedir.

Milletvekilleri, Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak 1 ay içinde toplam 5 birleşim günü katılmazsa devamsızlığı Başkanlık Divanınca tespit edilir ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderilir. Karma Komisyon, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasındaki hükümlere göre durumu inceler ve raporunu hazırlar. Karma Komisyonun raporunu görüşen Genel Kurul, milletvekilliğinin düşmesi gerektiğine üye tam sayısının salt çoğunluğu (301) ile karar verebilir. Oylama, Karma Komisyon raporu üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasından itibaren 24 saat geçmeden ya-

pılamaz. Üyeliğinin düşmesi istenen milletvekili isterse Karma Komisyonunda ve Genel Kurulda kendisini savunur veya bir üyeye savundurur.

Komisyon üyelerinin komisyon toplantılarına katılım durumlarını gösteren komisyon devam cetvelleri, TBMM Başkanlığına ve siyasi parti grubu başkanlıklarına gönderilir. İzinsiz veya özürsüz olarak üst üste 3 toplantıya veya 1 yıl içindeki toplantıların 1/3'üne katılmayan komisyon üyesi, mensubu olduğu siyasi parti grubunca komisyondan geri çekilebilir.

Milletvekillerinin Genel Kurul ve komisyonlara devamını gösteren cetvel hazırlanarak üyelere gönderilir. Bir milletvekili kendisi ile ilgili devamsızlık durumuna, cetveli aldığı günden itibaren 7 gün içinde yazı ile itiraz edebilir. İtirazı Başkanlık Divanı inceler. İnceleme neticesinde Devamsızlık Cetveli yayınlanır. Bu Cetvel bir yasama yılı içinde en az 3 kez yayımlanır.

3. BÖLÜM

Yasamaya İlişkin Temel
Kavramlar ve Kurumlar

A- YASAMAYA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

10. TBMM'nin üye tam sayısı kaçtır?

TBMM'nin üye tam sayısı 600'dür. Anayasa, İçtüzük ve kanunlarda bazı hususlarda öneride bulunulması, toplantı yapılması veya karar alınmasında üye tam sayısının esas alınacağı düzenlenmiştir. Örneğin, TBMM'nin toplantı yeter sayısı üye tam sayısının 1/3'ü olan 200'dür.

Dönem içinde vefat, istifa gibi çeşitli nedenlerle üye sayısında azalma olması, üye tam sayısını değiştirmemektedir.

11. Yasama dönemi nedir?

Yasama dönemi, iki milletvekili genel seçimi arasındaki 5 yıllık süredir. Ancak bu süre dolmadan erken seçimle dönem sona erebileceği gibi, savaş nedeniyle dönemin uzatılması da mümkündür. Dolayısıyla TBMM üyeleri 5 yıl için seçilmesine rağmen, yasama dönemi 5 yıldan kısa ya da uzun olabilmektedir.

12. Yasama yılı nedir?

Yasama dönemi, yasama yıllarından oluşur. Yasama yılı, takvim yılından farklı olup 1 Ekim'de başlayıp 30 Eylül'de sona eren süredir. Ancak, milletvekili genel seçimi dolayısıyla ilk yasama yılının başlangıcı ile son yasama yılının bitişi farklı tarihlerde olabilmektedir. Bu durumda ilk yasama yılı milletvekili genel seçiminin yapıldığı tarihten başlayarak 30 Eylül'e kadar, son yasama yılı ise 1 Ekim'den başlayarak seçimlerin yapılmasına kadar sürmektedir. Dolayısıyla bir yasama dönemi 5 takvim yılından oluşmasına rağmen, 6 yasama yılı olabilmektedir.

13. Tatil ve ara verme nedir?

Tatil; TBMM'nin çalışmalarının belli bir süre ertelenmesidir. TBMM her yıl kendiliğinden 1 Temmuz günü, 30 Eylül'e kadar tatile girer.

Ancak, Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurul, tatile girilmeyip 1 Temmuz'dan sonra da çalışmalara devam edilmesi kararı alabilir. Bir yasama yılı içinde 3 aydan fazla tatil yapılamaz.

Ara verme; TBMM'nin tatil dışında 15 günü geçmemek üzere çalışmalarını ertelemesidir. TBMM'nin ara verme kararı alması, Danışma Kurulunun bu konudaki önerisinin Genel Kurulca oylanıp kabul edilmesi suretiyle olmaktadır.

TBMM tatil ve ara vermede iken, İctüzük'te öngörülen süreler işlemez; Genel Kurul ve komisyonlar çalışamaz. Ancak Meclis Başkanının teklifi üzerine Genel Kurulca izin verilen komisyonlar tatil ve ara verme sırasında da çalışmalarını sürdürebilir.

14. Olağanüstü toplantı nedir?

TBMM, tatil veya ara verme sırasında belli bir konuyu görüşmek için Cumhurbaşkanı veya Meclis Başkanının çağrısı üzerine toplanabilir. Bu toplantılar olağanüstü toplantı olarak adlandırılır. Cumhurbaşkanı, toplantı çağrısını doğrudan doğruya yapar. TBMM Başkanı da doğrudan toplantı çağrısında bulunabileceği gibi, üyelerin 1/5'inin (120) imzasını taşıyan gerekçeli önergedeki çağrı istemini en geç 7 gün içinde yerine getirir. TBMM, Cumhurbaşkanı veya Meclis Başkanınca yapılan çağrıda belirtilen gün ve saatte toplanır.

Olağanüstü toplantının başlayabilmesi için birleşimin başında yapılan açılış yoklamasında en az 200 milletvekilinin Genel Kurulda hazır olması gerekmektedir. Aksi hâlde çağrı düşer.

Olağanüstü toplantıda birleşim yeterli çoğunlukla açılabilirdiği takdirde, Meclis Başkanı, ilk önce çağrı yazısını okutur ve bu toplantıyı gerektiren konu görüşülür. Konu üzerinde gerekli işlemler tamamlanınca, TBMM çalışmalarına devam karar vermediği takdirde, tatile veya ara vermeye devam olunur.

15. TBMM Genel Kurulu mutat olarak hangi gün ve saatlerde toplanır?

İçtüzük'e göre genel kural, TBMM Genel Kurulunun salı günü saat 15.00'ten 21.00'e, çarşamba ve perşembe günleri saat 14.00'ten 21.00'e kadar toplanmasıdır. Ancak, Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurulun kararıyla farklı saatlerde ve haftanın diğer günlerinde de toplanılabilir.

Uygulamaya bakıldığında, Genel Kurul 14.00'ten daha erken bir saatte toplanabilmekte ve sıkça 21.00'den daha geç saatte kadar çalışabilmektedir. Özellikle bütçe görüşmeleri sırasında Genel Kurul hafta sonu dâhil diğer günlerde de çalışmaktadır.

a) Birleşim nedir?

Genel Kurulun belirli bir günde açılan toplantısına birleşim denir. Her birleşim bir numara alır. Örneğin milletvekili genel seçiminden sonra toplanan TBMM'nin ilk toplantısı 1. birleşim, bir sonraki toplantısı 2. birleşimdir. Birleşim numaraları her yasa yılını 1'den başlar.

b) Oturum nedir?

Genel Kurul toplantılarına çeşitli nedenlerle ara verilebilir. Bir birleşimin ara ile bölünen her kısmına oturum denir. Her aradan sonra Genel Kurulu yöneten Başkan o birleşimin kaçınıcı oturumunu açtığını ifade eder.

16. Toplantı yeter sayısı ve yoklama nedir?

Toplantı yeter sayısı, Genel Kurul toplantısının başlayabilmesi ve yoklama istemi hâlinde sürdürülebilmesi için hazır bulunması gereken en az üye sayısıdır. Bu sayı üye tam sayısının 1/3'ü olan 200'dür.

Başkan, birleşimi açtıktan sonra Genel Kurulda yeter sayıda milletvekilinin bulunduğunu gözlemlerse yoklama yapmaksızın görüşmeleri başlatabilir. Buna Genel Kurul'un müşahade ile

açılması denilir. Ancak tereddüde düşmesi hâlinde elektronik cihazla yoklama yapar. Yapılan yoklamada toplantı yeter sayısının olmadığı anlaşılırsa birleşime en fazla 1 saat ara verilir. Aradan sonra yapılan ikinci yoklamada da toplantı yeter sayısı yoksa birleşim kapatılır.

Görüşmeler başladıktan sonra da yoklama isteminde bulunulabilir. Görüşmeler sırasında yoklama yapılabilmesi için kanunların oylanması esnasında işaretle oylamaya geçilmeden önce en az 20 milletvekili tarafından ayağa kalkmak veya önerge vermek suretiyle istemde bulunulması gerekir. Tezkerelerin oylanması sırasında da aynı usulle yoklama talep edilebilir.

17. Karar yeter sayısı nedir?

Karar yeter sayısı, Genel Kurulda bir konuda karar alınabilmesi için gerekli olan sayıdır.

Genel Kurul, toplantıya katılanların salt çoğunluğu yani yarısından fazlası ile karar alır. Ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının $1/4$ 'ünün bir fazlası olan 151'den az olamaz.

Örneğin, 400 milletvekilinin katıldığı bir toplantıda karar alınabilmesi için en az 201 milletvekilinin kabul ya da ret yönünde oy kullanması gerekir. 140 kabul, 130 ret oyunun bulunduğu bir oylamada ise asgari karar yeter sayısı olan 151 bulunmadığı için karar alınamaz.

Katılımın 500 olduğu bir toplantıda ise karar alınabilmesi için 251 kişinin aynı yönde oy kullanması gerekir.

Karar yeter sayısının bulunamadığı durumda birleşime ara verilir, verilen aradan sonra oylama tekrarlanır. Üst üste yapılan 3 oylamada da karar yeter sayısı yoksa birleşim kapatılır.

18. Gelen kâğıtlar listesi nedir?

Gelen kâğıtlar listesi, TBMM Başkanlığına sunulan kanun teklifleri, resmî tezkereler ve komisyon raporları ile yazılı soru,

genel görüşme, Meclis araştırması ve Meclis soruşturması önergelerine ilişkin referans bilgileri ile bunların hangi aşamada bulunduğu bilgilerinin yayımlandığı belgedir. Gelen kâğıtlar listesi, tatile rastlamadığı takdirde, cumartesi ve pazar hariç her gün TBMM'nin resmî internet sitesinde yayımlanır ve ilk birleşim tutanağına eklenir.

Gelen kâğıtlar listesinden TBMM Başkanlığına hangi işlerin geldiği, bunların hangi komisyonlara havale edildiği, hangilerinin Genel Kurul gündemine girdiği güncel olarak takip edilebilir.

19. Sıra sayısı (komisyon raporu) nedir?

TBMM Başkanlığınca bastırılıp dağıtılmış komisyon raporlarına sıra sayısı denmektedir. Kanun tekliflerine ilişkin esas komisyon raporları ile Meclis araştırması, Meclis soruşturması ve diğer komisyon raporları, bir sıra numarası verilerek basılır. Komisyon raporları basımından sonra sıra sayısı olarak adlandırılan bu numara ile anılır. Sıra sayısı numaraları her yasama dönemi başında 1'den başlamaktadır.

Kanun tekliflerine ilişkin sıra sayısında, tekliflerin gerekçesi ve metni, varsa tali komisyon raporu, esas komisyon raporu, varsa rapora ek görüşler ile muhalefet şerhleri ve komisyonun kabul ettiği metin yer alır.

Meclis araştırması ve Meclis soruşturması komisyonlarına ilişkin sıra sayılarında, komisyonun kuruluşuna dayanak teşkil eden önergeler, komisyon raporu ve varsa rapora ek görüşler ile muhalefet şerhleri yer alır.

Sıra sayıları, bastırılıp milletvekillerine dağıtılmakta, TBMM resmî internet sitesinde yayımlanmakta ve Genel Kurulda görüşülmesine başlandığı ilk birleşimin tutanağına eklenmektedir.

20. Kapalı oturum (gizli oturum) nedir?

Genel Kurulda milletvekilleri ve yeminli görevliler ile İçtüzük'ün 62. maddesinde belirtilen hâllerde aynı maddede be-

lirtilen usulle kapalı oturumda bulunabilecek Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcılar, üst kademe kamu yöneticileri dışında kimsenin katılamadığı gizli toplantıya kapalı oturum denir.

Kapalı oturum, bir siyasi parti grubunun ya da 20 milletvekilinin yazılı istemi üzerine yapılabilir. Kapalı oturum önergesi verildiğinde, kapalı oturumda bulunabilecekler dışındakiler Genel Kurul salonundan çıkarılır. Salon boşaltıldıktan sonra kapalı oturum önergesinin gerekçesi okunur. Bu gerekçe siyasi parti grubu sözcüsü, önergedeki birinci imza sahibi milletvekili veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi milletvekili tarafından açıklanır. Daha sonra kapalı oturum yapılıp yapılmayacağına Genel Kurul işaret oyuyla karar verir.

Kapalı oturum sırasındaki görüşmeler hakkında, oturumda bulunanlar ve bulunma hakkına sahip olanlar tarafından hiçbir açıklama yapılamaz. Bunlar Devlet sırrı olarak saklanır.

Kapalı oturumu gerektiren sebep ortadan kalktığında Başkan, açık oturuma geçilmesini teklif eder ve Genel Kurul işaret oyuyla karar verir. Kapalı oturum tutanakları ve özetlerinin yayımlanmasına, Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca işaret oyuyla karar verilir.

21. Komisyonlarda kapalı oturum nasıl yapılır?

Komisyonlarda kapalı oturum yapılmasını komisyon üyelerinin 1/3'ü isteyebilir. Kapalı oturumda komisyon üyelerinden ve Cumhurbaşkanı yardımcılar, bakanlar ile komisyon başkanının uygun gördüğü bakan yardımcılar ve üst kademe kamu yöneticilerinden başkası bulunamaz.

22. Hükümsüz sayılma (kadük olma) nedir?

Bir yasama dönemi içerisinde sonuçlandırılmayan kanun teklifleri, yazılı soru, Meclis araştırması ve genel görüşme önergeleri ile Cumhurbaşkanı'nca bir daha görüşülmek üzere geri

gönderilen kanunlar dönem sonunda hükümsüz (kadük) sayılır. Hükümsüz kalan kanun teklifleri bir sonraki yasama döneminde milletvekilleri tarafından yenilenebilir.

Bir yasama dönemi içinde sonuçlandırılmamış olan yürürlükteki kanun hükmünde kararnameler hükümsüz sayılmaz ve bunlar hakkında kanun teklifleri hakkındaki hükümler uygulanır.

B- YASAMAYA İLİŞKİN TEMEL KURUMLAR

23. Genel Kurulun işlevi nedir?

Genel Kurul, yasama ve denetim faaliyetleri ile diğer faaliyetlerin yürütüldüğü nihai karar organıdır. Komisyonlarca görüşülen kanun teklifleri Genel Kurulda kabul edilerek kanunlaşmaktadır. Yazılı soru önergesi dışındaki bilgi edinme ve denetim yollarına ilişkin önergeler Genel Kurulda bilgiye sunulmakta veya görüşülmektedir. Ayrıca Genel Kurulda Anayasa, İçtüzük ve kanunlarda öngörülen çeşitli konularda kararlar alınmakta ve seçimler yapılmaktadır.

24. Yürütmenin yasama sürecindeki işlevi nedir?

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminde yürütmenin parlamentoya karşı sorumluluğu bulunmamaktadır. Yürütme ve TBMM, çeşitli şekillerde birbirini etkileyebilmektedir. Kanun yapım sürecinde bütçe ve kesin hesap kanun teklifleri Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'ye sunulmaktadır.

Bilgi edinme ve denetim yolları ile yürütme, TBMM tarafından denetlenmektedir.

Komisyon toplantılarına yürütmeyi temsilen Cumhurbaşkan yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcıları ve üst kademe kamu yöneticileri katılıp söz alabilmektedir.

Yürütmenin Genel Kurulda temsil edilebileceği hâller İçtüzük'te sınırlı bir şekilde sayılmıştır. Bu hâller;

- Bütçe sunuş konuşmasını yapmak,
 - Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerinin görüşmelerinde görüş bildirmek,
 - Olağanüstü hâl yönetimi ile ilgili hâllerde Meclis Başkanının daveti üzerine bilgilendirme yapmak,
 - Olağanüstü acele hâllerde gündem dışı konuşma yapmak üzere Genel Kurul görüşmelerine katılmak,
- şeklinde sıralanabilir.

Ayrıca 3067 sayılı Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Kanun uyarınca yürütme temsilcisi kalkınma planlarının görüşüldüğü Genel Kurul görüşmelerine de katılabilmektedir.

25. Komisyonların, yasama ve denetim sürecindeki işlevi nedir?

Belirli sayıda milletvekilinden oluşan komisyonların, yasama ve denetim faaliyetlerinde önemli işlevleri bulunmaktadır.

Kanun yapım sürecinin mutfağını oluşturan komisyonlar, kendilerine havale edilen kanun tekliflerini rapora bağlayarak Genel Kurulda görüşülmeye hazır hâle getirir. Uygulamada konunun daha ayrıntılı incelenebilmesi için zaman zaman ilgili komisyon bünyesinde alt komisyonlar kurulabilmektedir.

Bazı komisyonların, kanun tekliflerini inceleme görevlerinin yanı sıra kanunlarla verilmiş başka görevleri de bulunmaktadır. Kanun yapım sürecinde yer almayan bazı daimî komisyonlar denetim işlevi görmektedir.

Meclis araştırması ve Meclis soruşturması komisyonları ise belirli bir süre için kurulan (geçici) denetim komisyonlarıdır.

26. TBMM Başkanlık Divanı kimlerden oluşur, görevleri nedir?

TBMM Başkanlık Divanının, hem yasama faaliyetlerinde hem de idari işlerin düzenlenmesinde önemli işlevi vardır. Başkanlık Divanı; TBMM Başkanı, başkanvekilleri, idare amirleri ve kâtip üyelerden oluşur.

Başkanlık Divanının, siyasi parti gruplarının güçleri oranında temsili sağlanmak suretiyle 1 başkan, 4 başkanvekili, 3 idare amiri ve 7 kâtip üye olmak üzere toplam 15 üyeden oluşması genel kuraldır. Genel Kurul, gerektiğinde Danışma Kurulunun önerisi üzerine idare amirlerinin veya kâtip üyelerin sayısını artırabilir. Ancak başkanvekillerinin sayısı 4'ten fazla olamaz.

Genel Kurul birleşimleri, TBMM Başkanınca belirlenen haftalık nöbet sırasına göre başkanvekilleri tarafından yönetilmektedir. Meclis Başkanı gerekli gördüğü birleşimlerde Genel Kurul toplantılarını yönetir. Toplantı süresince iki kâtip üyenin de yerlerinde hazır bulunması gerekir.

Başkanlık Divanı kanunlar ve İçtüzük gereğince verilen görevleri yerine getirir. Bu görevlerden bazıları aşağıda sayılmıştır:

- Komisyonların Genel Kurulun toplantı saatlerinde görüşme yapmalarına izin vermek,
- Devamsızlığa ilişkin işlerde karar almak,
- Üyelikten istifa eden milletvekilinin istifa yazısını inceleyerek gerçek olup olmadığına karar vermek,
- Milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görevi sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin durumunu incelemek,
- Genel Kurulda tutulan ve dergide basılan tutanağın düzeltilmesi için yapılan başvurular üzerine gerekli incelemeleri yapmak,

- Genel Kurulun saygı duruşunu gerektirecek hâlleri kararlaştırmak,
- TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı ile ilgili kararlar almak.

27. TBMM Başkanının seçimi nasıl yapılır?

TBMM Başkanlığı için bir yasama dönemi içinde iki defa seçim yapılmaktadır. İlk seçilen Başkanın görev süresi 2 yıldır, ikinci devre için seçilen Başkanın görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

Meclis Başkanlığı için yapılacak ilk seçimde, TBMM Başkan adayları, Meclis üyeleri arasından, Meclisin ilk toplandığı günden itibaren 5 gün içinde Başkanlık Divanına bildirilir. İkinci devre için yapılacak seçimde ise ilk devre için seçilen Başkanın görev süresinin dolmasından 10 gün önce başlamak üzere yine 5 gün içinde adayların Başkanlık Divanına bildirilmesi gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimin yapılacağı gün kendiliğinden toplanır. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tam sayısının 2/3'ünün (400), üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) oyu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır. Dördüncü oylamada en çok oy alan üye Başkan seçilir. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren 5 gün içinde tamamlanır.

28. TBMM başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirleri nasıl seçilir?

Başkanlık Divanı üyelikleri için bir yasama dönemi içinde iki defa seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi 2 yıldır. İkinci devre için seçilen Başkanlık Divanı üyelerinin görev süreleri o yasama döneminin sonuna kadar devam eder. TBMM Başkanı, siyasi parti gruplarının parti grupları toplam sayısı içindeki yüzde oranlarını ve bu oranlara göre her siyasi parti grubuna düşen

Başkanlık Divanındaki görev yeri sayısını tespit eder ve Danışma Kuruluna bildirir.

Başkanlık Divanındaki görev yerleri, başkanvekillikleri için 2 adedi TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğuna sahip siyasi parti grubuna ait olmak üzere, oranı en yüksek olandan başlayarak sıra ile dağıtılır. Kâtip üyeliklerle idare amirlikleri için görev yerleri dağılımı Danışma Kurulunun görüşü alındıktan sonra Genel Kurulca kararlaştırılır.

Siyasi parti grupları, kendilerine düşen Başkanlık Divanı üyelikleri için adaylarını liste hâlinde gösterir. Listenin Genel Kurulca işaret oyuyla oylanması suretiyle seçim tamamlanır.

29. Siyasi parti grupları nasıl kurulur, yetkileri nelerdir?

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bir siyasi partinin grup kurabilmesi için en az 20 milletvekiline sahip olması zorunludur. Siyasi parti gruplarının Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayıları oranında katılmaları Anayasa’da öngörülmüştür. Yasama ve denetim faaliyetlerinde siyasi parti gruplarının İttüzük’ten kaynaklanan bazı hakları bulunmaktadır.

Bir siyasi partinin genel başkanı, genelde Meclisteki siyasi parti grubunun da başkanıdır. Genel başkan milletvekili değilse grup başkanı, grup üyesi milletvekilleri arasından seçilir. Grubun yine kendi üyeleri arasından seçilen grup başkanvekilleri, parti grubunu temsil etmeye ve parti grubu adına önerge vermeye yetkili olup yasama ve denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde etkin rol oynamaktadırlar.

Siyasi parti gruplarının çalışmalarına ilişkin esaslar, grup iç yönetmeliklerinde düzenlenmektedir. Grup iç yönetmeliklerinde grup üyesi milletvekillerinin hazırladıkları kanun teklifleri ve denetim yollarına ilişkin önergelerin grup başkanlığı aracılı-

ğıyla TBMM Başkanlığına gönderilmesi yönünde düzenlemeler bulunmaktadır.

Siyasi partilerin grup toplantıları genelde haftada bir kez salı veya çarşamba günü yapılmaktadır.

30. Danışma Kurulu kimlerden oluşur, görevleri nelerdir?

Danışma Kurulu, TBMM Başkanının veya görevlendireceği bir başkanvekilinin başkanlığında, siyasi parti grup başkanları veya başkanvekillerinden oluşur. Gerektiğinde Danışma Kurulu-na Meclis başkanvekilleri de çağrı üzerine katılabilmekte ancak ayrı kullanamamaktadırlar.

Danışma Kurulu, siyasi parti gruplarının TBMM çalışmaları-na katılmalarında uyum sağlamak ve bu çalışmalara yön vermek amacıyla oluşturulmuş bir kuruldur. Danışma Kurulu, Genel Kurulun çalışma gün ve saatlerini düzenleme, Genel Kurul gündemini belirleme ve gündemde değişiklik yapma, komisyon üye sayılarının tespiti gibi hususlarda Genel Kurula öneride bulunmaktadır. Danışma Kurulu önerileri Genel Kurulda görüşmesiz olarak işaret oyuyla oylanmaktadır.

Danışma Kurulu, Başkanın gerekli görmesi veya bir siyasi parti grubu başkanlığının istemi üzerine en geç 24 saat içinde Başkan tarafından toplantıya çağrılır. Danışma Kurulu yapılan ilk çağrıda toplanamaz, oy birliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis Başkanı veya siyasi parti grupları ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurula sunabilirler. Bu durumda istem, ilk birleşimin gündemindeki “Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları” kısmında işlem görür. Öneri sahibi siyasi parti grubu temsilcisinin 5 dakika önerinin gerekçesini açıklama hakkı vardır. Bu açıklamanın ardından diğer siyasi parti grubu temsilcilerinin de 3'er dakika konuşma hakları vardır. Konuşmalardan sonra Genel Kurul işaret oyuyla karar verir.

4. BÖLÜM

Kanun Yapım Süreci

A- KANUN ÖNERME YETKİSİ

31. Kısaca kanun yapım sürecinin aşamaları nelerdir?

- 1) Kanun teklifinin TBMM Başkanlığına sunulması
- 2) Teklifin komisyonlara havalesi ve komisyonlarda görüşülmesi
- 3) Komisyon raporu ve metninin Genel Kurulda görüşülmesi
- 4) Kanunun Cumhurbaşkanınca yayımlanması ve yürürlüğe girmesi

32. Kanun nedir?

Kanun kavramı, şekli ve maddi açıdan tanımlanabilir.

Şekli anlamda kanun, TBMM'nin usulüne uygun olarak kabul ettiği yasama işlemidir.

Maddi anlamda kanun, “genel, nesnel ve kişilik dışı hukuk kurallarının bütünü” biçiminde tanımlanmaktadır.

Kanunlar, kanun tekniği yönünden, kod kanun-çerçeve kanun şeklinde sınıflandırılabilir.

33. Kod kanun-çerçeve kanun ne demektir?

Kod kanun, belirli bir alanı ilk elden düzenleyen, başka kanunlarda değişiklik yapmayıp doğrudan hüküm kuran kanunu ifade eder. Çerçeve kanun ise kod kanunlarda değişiklik yapan kanundur. Kod kanunlarda az sayıda da olsa başka kanunlarda değişiklik öngören maddeler olabilir.

Bir kanunun kod kanun mu yoksa çerçeve kanun mu olduğuna karar vermek için kanunun başka bir kanunda değişiklik yapıp yapmadığına bakmak gerekir. Örneğin, Türk Ceza Kanunu bir kod kanun iken, bu Kanun'un bir veya birkaç maddesinde değişiklik öngören kanun, bir çerçeve kanundur.

34. Kimler kanun önerebilir, kanun tekliflerinde bulunması gereken şartlar nelerdir?

Kanun önermeye milletvekilleri ile bütçe ve kesin hesapla sınırlı olmak üzere Cumhurbaşkanı yetkilidir.

Kanun teklifi bir veya daha fazla milletvekilinin imzasıyla verilebilir.

Cumhurbaşkanı sadece bütçe kanun teklifi ve kesin hesap kanun teklifi verebilmektedir. Uluslararası antlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanun süreci, Cumhurbaşkanlığı tezkereleri ile başlamakla birlikte, bunlarla ilgili kanun teklifi verme yetkisi sadece milletvekillerine aittir.

Kanun teklifleri Meclis Başkanlığına (TBMM Genel Evrak Birimine) sunulur. Kanun teklifleri (2/...) şeklinde esas numarası alırlar.

Kanun tekliflerinin hazırlanmasına ilişkin olarak İçtüzük'te öngörülen ve kanun tekniği çerçevesinde uygulamada aranan şartlar şunlardır:

- **İmza:** Bütçe kanun teklifi ile kesin hesap kanun teklifinde Cumhurbaşkanının, kanun tekliflerinde ise en az bir milletvekilinin imzasının bulunması gerekir. Teklif sahibinin/sahiplerinin imzası, TBMM Başkanlığına hitaben yazılan takdim sayfasında yer alır.
- **Gerekçe:** Kanun teklifleri gerekçeleri ile birlikte sunulur. Genel gerekçede teklifin hazırlanmasını gerektiren genel nedenler açıklanırken madde gerekçelerinde her maddenin düzenleniş nedenleri ile kaldırılması, değiştirilmesi veya eklenmesi istenen hükümlerin neler olduğu ve kaldırma, değiştirme veya ekleme sebepleri açıkça belirtilir. Madde gerekçeleri, her madde için ayrı ayrı düzenlenir.
- **Teklif metni:** Maddelerden oluşan ve kabul edilmesi hâlinde kanun metnini oluşturacak bölüm olup gerekçe-

den sonra yer alır. Metin, içeriği yansıtan bir başlık altında bulunur.

- Kaba ve yaralayıcı ifade içermeme: Kanun tekliflerinin kaba ve yaralayıcı sözler içermemesi gerekir. Bu türden ifadeler içeren kanun teklifleri, TBMM Başkanlığınca, düzeltilmek üzere teklif sahibi milletvekiline geri verilir.
- Reddedilen kanun tekliflerinin yeniden verilememesi: Genel Kurulca reddedilmiş olan kanun teklifleri, ret tarihinden itibaren 1 tam yıl geçmedikçe aynı yasama dönemi içerisinde verilemez.
- Ayrı bölümlenme: Tekliflerde imzanın yer aldığı takdim sayfası, gerekçe ve metin bölümleri ayrı sayfalarda düzenlenir.
- Çerçeve kanunlarda değişiklik yapılmaması: Çerçeve kanunlarda değişiklik yapılmaz ve bu kanunlar yürürlükten kaldırılamaz. Çerçeve kanunlarda değişiklik yapmak yerine bunların değiştirdiği kod kanunların ilgili maddelerinde değişiklik yapma yoluna gidilir.

35. Kanun teklifleri hangi ögelerden oluşur?

Kod kanun teklifi metni, şekil bakımından belirli bir sistematığa bağlı olarak düzenlenir. Kod kanun teklifi metni kısımlara, kısımlar da bölümlere ayrılabilir. Kapsamı geniş olan teklifler kitaplara da ayrılabilir. Bunlardan her birine ayrı ayrı numaralar verilir ve her birinin kendi içerisinde konu bütünlüğü taşıması gözetilir.

Kanun teklifleri içinde ardışık olarak sıralanan, içerik bakımından birbirinden ayrı düzenlemeler içeren bölümlere madde denir. Maddeler sırasıyla fıkra, bent, alt bent, cümle ve ibarelerden oluşur.

Kod kanun tekliflerinde her fıkra ayraç içinde “()” bir numara alır. Eski tarihli kanunların bazıları burada anlatılanın dışında

sistematîğe sahip olabilmektedir. Bu türden kanunlarda değişiklik yapılırken bunların sistematîğine uygun olarak düzenleme yapılır. Çerçeve kanun tekliflerinin çerçeve hükümlerinde fıkra numaralandırması yapılmaz.

Bentler harfle gösterilir ve harften sonra yarım ayraç “)” konulur. Bentlerin sıralamasında Türkçe alfabede yer alan bütün harfler kullanılır.

Alt bentler fıkralarda olduğu gibi numara ile gösterilir ancak fıkralardan farklı olarak yarım ayraç ile “)” kapatılır.

36. Kanun tekliflerinde maddelerin sıralanış sistematîği nasıldır?

Kanun teklifi metinleri belli ilke ve esaslara uyularak düzenlenir.

Kod kanun teklifi metninde yer alacak maddeler konunun gelişimine göre sıralanır. Kapsamına göre değişmekle birlikte bir kod kanun teklifinde ihtiyaca göre sırasıyla; amaç, kapsam, tanımlar, kuruluş, organlar, nitelikler, görev, yetki ve sorumluluklara ilişkin hükümler, cezai hükümler, düzenleyici işlemlere ilişkin hükümler, değiştirilen ve yürürlükten kaldırılan hükümler, geçici maddeler, yürürlük ve yürütme maddesi ile varsa düzenlemelerin tablo, liste, şema gibi ekleri yer alır.

Çerçeve kanun tekliflerinde maddeler, değişiklik yapılan kanunların tarih sıralaması (eski tarihliden yeniye doğru) ve değişiklik yapılan madde numarası (küçükten büyüğe doğru) esas alınarak sıralanır.

a) Kod kanun tekliflerinde maddeler nasıl sınıflandırılır ve madde bölümleri nelerdir?

Bir kod kanun teklifinde bulunabilecek maddeler ve bir maddenin alt bölümleri aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

..... DAİR KANUN TEKLİFİ (Kanun Teklifinin İsmi)
MADDE 1- (1) fıkra (cümle ve ibareler)
(2) fıkra (cümle ve ibareler)
a) bent (cümle/ibareler)
b) bent (cümle/ibareler)
1) alt bent (cümle/ibareler)
2) alt bent (cümle/ibareler)
(3) fıkra (cümle ve ibareler)
GEÇİCİ MADDE 1- (1) fıkra (cümle ve ibareler)
MADDE ...- Yürürlük maddesi.
MADDE ...- Yürütme maddesi.

Kanun tekliflerinde yukarıda belirtilen maddelerin tümü bulunmayabilir. Ancak Anayasa değişikliği teklifleri hariç, kanun teklifleri en az 3 maddeden oluşur ve tekliflerde ana maddenin yanında yürütme ve yürürlük maddeleri bulunur. Anayasa değişikliği tekliflerinde yürütme maddesi yer almaz. 3 maddelik bir kanun teklifinde, ilk madde esas düzenlemenin yer aldığı 1. madde, yürürlük ve yürütmeye ilişkin düzenlemeler ise 2 ve 3. maddeler olarak yer alır.

Yürürlük maddesinde, kanunun yürürlüğe gireceği tarihin açıkça belirtilmesi gerekir. Yürürlük maddesi bulunmayan kanunlar, Resmî Gazete’de yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

b) Ek madde nedir, bütün kanunlarda ek madde bulunur mu?

Kod kanunların ilk hâlinde ek madde yer almaz. Kod kanunların ilk hâlinde hükümler sistematığe uygun olarak numaralandırılan maddelerle düzenlenir. Ek madde uygulamasına ancak kod kanunlarda değişiklik yapılmak istendiğinde ve bu değişikliğin mevcut maddelerden birinde yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda başvurulur. Ek maddeler kanuna geçici maddelerden önce gelecek şekilde eklenir.

Diğer yandan eklenecek yeni maddenin düzenlemenin belirli bir bölümünde yer alması gerekiyorsa, madde ilgili bölümde kendinden önceki madde numarası ve büyük harf ile “MADDE .../A” şeklinde numaralandırılır. Bu durumda diğer maddelerin teselsül ettirilmesine gerek yoktur.

c) Geçici madde nedir?

Kanun tekliflerinin geçiş hükümlerini düzenleyen ve hükümünü ifa ettikten sonra uygulanma kabiliyetini yitiren maddelere geçici madde denir. Yeni kanun metni ile getirilen düzenleme uygulanmaya başlayıncaya veya yürürlüğe girinceye kadar geçecek süre içinde yapılacak işlem ve düzenlemeler ya da uyulacak ilke ve kurallar ile daha önceki düzenlemelerden doğan hakların korunmasına ilişkin hususlar ve benzeri geçiş hükümleri geçici maddelerle düzenlenir.

Geçici maddelerde süreklilik arz eden hükümlere yer verilmez. Kadro iptal ve ihdasına ilişkin düzenlemeler geçici maddelerle yapılmaz.

ç) Bir kanun teklifi örneği nasıl olmalıdır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

..... Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
Teklifim ve gerekçesi ekte Başkanlığınıza sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

(imza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

GENEL GEREKÇE

Bu teklifin hazırlanmasındaki esas gaye yazılır.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Bu maddenin neden kaleme alındığı
ayrıntılı olarak izah edilir.

MADDE 2-

MADDE 3-

**..... KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR
KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- Kanun değişikliği metni yazılır.

MADDE 2- ...

...

MADDE ... - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE ... - Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı
yürütür.

37. Kanun teklifi hazırlanırken nelere dikkat edilmelidir?

Kanun teklifleri hazırlanırken bir ön araştırma ve inceleme yapılması gerekir. Bu doğrultuda ilk olarak teklifin Anayasa'ya ve temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalara uygunluğu araştırılır. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda uluslararası antlaşma hükümleri esas alınır.

Kanun yapım tekniği açısından; maddelerde genel kural ve istisna ilişkisine, maddenin fıkra ve bent şeklindeki yapısına, madde numaraları ve kenar başlıklarına, konunun genelden özele doğru giden maddelerle düzenlenmesine, maddelerin sistematığıne ve birbirleriyle bağlantısına dikkat edilir.

Kanun tekliflerinde mümkün olduğunca ayrıntıya girilmeden genel düzenlemelere yer verilir. Kanun yazımında açık ve anlaşılır bir dil kullanılır. Kanun teklifi metni hazırlanırken ilgili kanun incelenir, dil ve terim birliği sağlanır, konu bütünlüğu göz önünde bulundurularak çelişen hükümlere yer verilmez. Ayrıca Anayasa Mahkemesinin konuyla ilgili kararlarının da dikkate alınması gerekir.

TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Teklif Destek Bürosu tarafından milletvekillerinin talebi üzerine kanun teklifi taslağı hazırlanmakta ve hazırlanmış kanun teklifi taslakları kanun yapım tekniği açısından incelenerek öneriler ilgili milletvekiline iletilmektedir.

B- KOMİSYONLAR VE KOMİSYONLARDA GÖRÜŞME

38. Komisyon nedir, komisyon türleri nelerdir?

Komisyonlar; uzmanlıkları dikkate alınarak seçilen belirli sayıda milletvekilinden oluşan ve Genel Kurulda görüşülecek metinleri olgunlaştıran kurullardır.

Kanun yapım sürecinin mutfağını oluşturan komisyonlarda gerekli inceleme ve görüşmeler yapıldıktan sonra kanun teklifleri, Genel Kurulda görüşmeye hazır hâle getirilmektedir.

a) Yasama komisyonları ve denetim komisyonları ayrımı neye göre yapılır?

Kanun yapım sürecinde görev alan komisyonlara yasama komisyonları denir. Yürütmeyi doğrudan veya dolaylı olarak denetleyen komisyonlara ise denetim komisyonu denir.

b) Komisyonlar kurulma şekline göre nasıl sınıflandırılır?

Anayasa, İçtüzük veya kanunla kurulan komisyonlar olarak sınıflandırılabilirler.

c) Komisyonlar süre yönünden nasıl sınıflandırılır?

Daimî komisyonlar ve geçici komisyonlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Daimî komisyonlar “ihtisas komisyonu” olarak da bilinirler. Geçici komisyonlar ise bilgi edinme ve denetim amacıyla belirli bir süre için kurulan komisyonlardır.

Daimî komisyonların bir kısmı sadece kanun yapımı ile ilgilendirler. Bazılarının bu görevin yanı sıra birtakım özel yetki ve görevleri vardır. Örneğin; İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Dilekçe Komisyonu ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu-na bireysel başvurular yapılabilmektedir. Dilekçe Komisyonu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu ile Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu ise kanun tekliflerini görüşmemekte, kuruluş

kanunlarında kendilerine yüklenen görevleri yerine getirmektedirler.

Daimî komisyonlar şunlardır:

- 1) Anayasa Komisyonu
- 2) Adalet Komisyonu
- 3) Millî Savunma Komisyonu
- 4) İçişleri Komisyonu
- 5) Dışişleri Komisyonu
- 6) Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu
- 7) Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu
- 8) Çevre Komisyonu
- 9) Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu
- 10) Tarım, Orman ve Köyşleri Komisyonu
- 11) Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu
- 12) Dilekçe Komisyonu
- 13) Plan ve Bütçe Komisyonu
- 14) Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu
- 15) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
- 16) Avrupa Birliği Uyum Komisyonu
- 17) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
- 18) Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu
- 19) Dijital Mecralar Komisyonu

Bilgi edinme ve denetim amacıyla belirli bir süre için kurulan Meclis araştırma komisyonu ile Meclis soruşturması komisyonu ise geçici komisyonlardır.

39. Komisyon üye sayıları nasıldır ve üyeler nasıl seçilir?

Daimî komisyonların üye sayısı, siyasi parti gruplarının güçleri oranında temsiline imkân tanıyacak biçimde her yasa-ma dönemi başında Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurulca belirlenmektedir. Ancak Kamu İktisadi Teşebbüsleri Ko-misyonunun üye sayısı kuruluş kanununda 35, Güvenlik ve İş-tihbarat Komisyonu ile Dijital Mecralar Komisyonu üye sayıları ise kuruluş kanunlarında 17 olarak düzenlenmiştir.

Anayasa, İçtüzük hükümlerinin siyasi parti gruplarının Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenleneceğini hüküm altına almıştır. İçtü-zük'te de komisyonlarda her siyasi parti grubuna düşen üyelik sayısının siyasi parti gruplarının parti grupları toplam sayısı içindeki yüzde oranlarına göre tespit edileceği düzenlenmiştir. Ayrıca bazı komisyonların kuruluş kanunlarında, siyasi parti gruplarının yanı sıra bağımsız veya grup kuramamış siyasi parti üyesi milletvekillerinin de komisyonlarda güçleri oranında tem-sil edilmesi esası benimsenmiştir. Bu çerçevede, komisyonlarda-ki üye dağılımı, TBMM Başkanının tespiti ve Danışma Kurulu-nun önerisi üzerine Genel Kurulca kararlaştırılmaktadır.

TBMM Başkanı, siyasi parti gruplarına her bir komisyon için kendilerine düşen üyelik sayısını bildirerek adaylarını belli bir süre içerisinde bildirmelerini ister. Siyasi parti grupları mil-letvekillerinin uzmanlık alanlarını da dikkate alarak komisyon üyelerini belirler. Gruplarca bildirilen üye listeleri Genel Kurul-da oylanır.

TBMM'de grup kuramamış siyasi parti üyesi milletvekille-ri ile bağımsız milletvekilleri güçleri oranında İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu ile Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna üye olabilirler.

Bağımsızlar ve grubu bulunmayan siyasi partilere mensup milletvekillerine düşen komisyon üyelikleri için duyuru yapılarak, adaylık için belli bir süre belirlenir. Sadece bir adayın bulunduğu durumlarda işaret oyuyla, birden fazla aday bulunması hâlinde ise oy pusulası kullanılarak seçim yapılır.

Başkanlık Divanı üyeleri komisyonlara üye olamazlar.

Üye seçimleri tamamlanan komisyonlar, Meclis Başkanı tarafından kendi üyeleri arasından başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimlerini yapmak üzere toplantıya çağırılırlar. Bu seçim için komisyonun üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanması ve seçilmek için toplantıda hazır bulunanların salt çoğunluğunun oyu gereklidir. Seçim gizli oyla yapılır.

Komisyonlar için bir yasama dönemi içerisinde iki seçim yapılır. Yasama döneminin başında seçilen komisyon üyelerinin görev süresi 2 yıl olup bu sürenin sonunda seçimler yenilenir.

40. Dilekçe Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?

Anayasa'ya göre vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında yetkili makamlara ve TBMM'ye yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Dilekçe Komisyonu, Anayasa'da tanımlanmış olan dilekçe hakkının kullanımı sağlayan bir komisyon olup, TBMM'ye gönderilen dilek ve şikâyetleri inceler. Dilekçe sahiplerine, başvurularının sonucu gecikmeksizin yazılı olarak bildirilir.

Dilekçe Komisyonunun; başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtipinden oluşan Başkanlık Divanı, Komisyona gelen dilekçeleri inceleyerek;

- Belli bir konuyu ihtiva etmeyen,
- Yeni bir kanunu veya bir kanun değişikliğini gerektiren,

- Yargı mercilerinin görev alanına giren konularla ilgili olan veya haklarında bu merciler tarafından verilmiş bir karar bulunan,
- Yetkili idari makamlarca verilen kesin cevap suretini ihtiva etmeyen,
- Kanunun dilekçede bulunmasını zorunlu gördüğü şartlardan herhangi birini taşımayan,

dilekçelerin görüşülemeyeceğini karara bağlar.

Bu kararlar Komisyon Başkanlık Divanınca ilan edilir ve ayrıca TBMM üyelerine dağıtılır. Dağıtım tarihinden itibaren 15 gün içinde itiraz olunmayan Başkanlık Divanı kararları kesinleşir ve durum dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Komisyon Başkanlık Divanı; görüşülemeyeceğini karara bağladığı dilekçelerden, kanun olarak düzenlenmelerinde toplumsal yarar gördüklerinin birer örneğini TBMM Başkanlığına ve bilgi için Cumhurbaşkanlığına gönderir.

Komisyon Başkanlık Divanının görüşülmesini uygun gördüğü dilekçeler ile uygun görmediklerinden süresi içinde milletvekilleri tarafından itiraza uğrayanlar Komisyon Genel Kuruluna sevk edilir. Komisyon Genel Kurulu, kendisine gönderilen dilekçeleri inceleyerek karar konusu olup olamayacakları yönünde bir karar verir.

Komisyon Başkanlık Divanı, Komisyon Genel Kurulunca alınan kararları milletvekillerine dağıtır, gereği için Cumhurbaşkanını yardımcılarını ile bakanlara gönderir. TBMM üyeleri Komisyon Genel Kurulunun kararına, kararın dağıtım gününden itibaren 30 gün içinde gerekçeli bir yazıyla itiraz edebilir. Aksi hâlde, dilekçe hakkındaki karar kesinleşir.

Komisyon Genel Kurulu, itiraz edilen dilekçeler için, itiraz tarihinden itibaren 30 gün içinde bir rapor düzenleyerek TBMM Başkanlığına sunar. TBMM'nin alacağı karar kesindir. Kesinleşen

kararlar, dilekçe sahiplerine ve ilgili Cumhurbaşkanı yardımcılıkları ile bakanlıklara bildirilir.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanlar, kesinleşen kararlar hakkında yaptıkları işlemi, kendilerine yapılan bildiri tarihinden itibaren 30 gün içinde, Komisyon Başkanlığına yazıyla bildirirler. Komisyon Genel Kurulu, bunlardan gerekli gördüklerinin TBMM Genel Kurulunda görüşülmesini isteyebilir. Bu takdirde, Komisyon kendi görüşünü belirten bir rapor hazırlayarak TBMM Başkanlığına sunar.

Dilekçe Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilileri çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkisine sahiptir. Bu yetkinin kullanılması durumunda kamu kurum ve kuruluşları ile kamu personeli, talep edilen bilgi ve belgeyi vermek, idari denetimi yapmak ve yerinde inceleme için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Komisyona posta ve faks yoluyla, elden veya elektronik ortamda başvuru yapılabilmektedir.

Ayrıca, Kamu Başdenetçisi adayları ile kamu denetçilerini seçen ve Kamu Denetçiliği Kurumunun yıllık raporunu görüşen Dilekçe ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyonun sekretaryasını da Dilekçe Komisyonu yürütmektedir. Karma Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtibî; Dilekçe Komisyonunun başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtibîdir.

41. Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)

Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?

KİT Komisyonu, sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının, bir başka deyişle kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) TBMM tarafından denetlenmesini sağlamak üzere 2/4/1987 tarihli ve 3346 sayılı Kamu İktisadi

Teşebbüsleri İle Fonların Türkiye Büyük Millet Meclisince Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'la kurulmuştur. 3346 sayılı Kanun'a göre 35 üyeden oluşan KİT Komisyonunun kuruluş amacı; kamu kaynağı kullanan KİT'lerin durumunu, ulusal ekonomiye faydalı olabilmeleri için özerk bir tarzda, ekonominin kuralları ve gerekleri dâhilinde, verimlilik ve kârlılık ilkeleri doğrultusunda yönetilerek kuruluş amaçlarına ulaşılıp ulaşılmadığını, faaliyetlerinin mevzuata, kalkınma planına ve yıllık programlara uygunluğunu denetlemektir.

KİT Komisyonu, Sayıştay raporları ve kendi belirlediği konular üzerinden incelemesini yapar. Bu raporlar, her teşebbüsün bilançosu, mali tabloları ve netice hesaplarıyla birlikte sektör analizi içerisinde performans değerlendirmesini kapsar.

KİT Komisyonunun denetlediği KİT'lerin bir kısmı statülerine göre "ibra" edilir; genel kurulları Türk Ticaret Kanunu'na veya özel kanunlara bağlı şirket ve kurumlar üzerinde ise Komisyon'da sadece "genel görüşme" yapılır. Komisyonun çalışmaları sırasında denetlenen kuruluşların yöneticileri, ilgili bulundukları bakanlık temsilcileri ve ilgili kurum ve kuruluş yetkilileri ile Sayıştay, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilileri bulunur ve gerekirse dinlenir.

KİT'lerin durumu, seçilen raportörler ve kurulan alt komisyonlar eliyle incelenebilir ve kuruluşlarda yerinde inceleme yapılabilir. Komisyon, alt komisyonların ve raportörlerin raporlarını, Sayıştay raporlarını, ilgili kuruluş ve bakanlıkların görüşleriyle denetlenen kuruluşların cevaplarını birlikte ele alarak kuruluşların durumlarını inceler. Bunların bilanço ve netice hesaplarını tasvip ederek veya etmeyerek yönetim kurullarının ibra edilmesine veya edilmemesine gerekçeli olarak karar verir.

Komisyonun, bütün KİT'leri kapsayan raporları basılıp milletvekillerine dağıtılır, TBMM tutanağına eklenir ve Cumhurbaşkanlığına iletilir. Dağıtılan rapora itiraz edilirse, Komisyonun itiraza yönelik görüşünü içeren rapor üzerinde Genel Kurulda

genel görüşme açılır. Genel görüşme sonunda yönetim kurullarının ibra edilmesine veya edilmemesine karar verilir. İbra edilmeyen kuruluşların sorumluları hakkında genel hükümlere göre adli kovuşturma veya işlem yapılabilmesi için karar, TBMM Başkanlığınca Cumhurbaşkanlığına ve ilgili adli mercie bildirilmektedir.

42. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun (İHİK) görevleri nelerdir, nasıl çalışır?

İHİK, dünyada ve ülkemizde insan haklarıyla ilgili konulardaki gelişmeleri izlemek, uygulamaların ilgili düzenlemelerle uyumunu sağlamak ve başvuruları incelemek amacıyla 5/12/1990 tarihli ve 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'yla kurulmuştur. Komisyonun görevleri, 3686 sayılı Kanun'da şöyle sayılmıştır:

- İnsan hakları konusunda uluslararası düzeyde gerçekleşen gelişmeleri takip etmek,
- Ülkemizce onaylanan uluslararası antlaşmalar ile mevzuatın uyumunu sağlamak için ulusal mevzuatta gerekli değişiklikleri önermek,
- TBMM Başkanlığınca havale edilen kanun teklifleriyle, olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini görüşmek,
- İstem üzerine, diğer komisyonların gündemlerinde bulunan konular hakkında görüş ve öneri bildirmek,
- Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası antlaşmalara, Anayasa ve kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler, çözümler önermek,
- İnsan hakları ihlalleri ile ilgili bireysel başvuruları incelemek,

- Gerektiğinde diğer ülkelerde gerçekleşen insan hakları ihlallerini incelemek,
- İnsan hakları ihlalleri ile ilgili yıllık raporlar hazırlamak.

Komisyon kişi ve kuruluşlardan gelen ve hak ihlali içeren başvurular hakkında işlem yapar. Temel hak ve özgürlüklerinden birisinin ihlal edildiğine inanan her birey Komisyona başvuru yapabilir. Başvurularda dikkat edilmesi gereken husus ulusal ve uluslararası insan hakları belgelerinde yer alan temel hak ve özgürlüklerden birisine yönelik bir ihlalin var olması iddiasıdır.

Komisyon, başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç 60 gün içinde bilgi verir.

Komisyon yapılan başvurular üzerine veya resen çalışma başlatabilmektedir. Komisyona posta ve faks yoluyla veya elden başvuru yapılabilir.

Komisyon, incelemelerini alt komisyonlar kurmak suretiyle de yapabilir. Komisyon, görevleri ile ilgili olarak hazırladığı raporları TBMM Başkanlığına sunar. Bu raporlar Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurulca gündeme alınabilir ve okunmak suretiyle veya üzerinde görüşme açılarak bilgi edinilir. Komisyon raporları Cumhurbaşkanlığına ve ilgili bakanlıklara Başkanlıkça gönderilir.

Komisyonun gerekli görmesi hâlinde; inceleme konusunun sorumluları hakkında genel hükümlere göre kovuşturma veya işlem yapılabilmesi için, Meclis Başkanlığınca Komisyon raporu ilgili mercie bildirilir.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu yıllık faaliyet raporunu Cumhurbaşkanlığının yanı sıra İHİK'e de sunar. Yine Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, işkence ve kötü muameleyle mücadele ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında hazırladığı yıllık raporları TBMM Başkanlığına ve Cumhurbaşkanlığına sunar. Kurum, görev ve yetkilerine ilişkin olarak İHİK ve KEFEK'i yılda en az bir defa

bilgilendirir. Ayrıca Kolluk Gözetim Komisyonu; görev alanına giren konularda tespit, görüş ve öneriler içeren yıllık raporlar hazırlamak ve bu raporları her yıl mart ayında İHİK ile Cumhurbaşkanlığına göndermek ve kamuoyuna açıklamakla yükümlüdür.

İHİK, görevleri ile ilgili olarak bakanlıklardan, genel ve özel bütçeli idarelerden, mahallî idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir. Komisyon, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilmekte ve Ankara dışında da çalışabilmektedir.

43. Avrupa Birliği (AB) Uyum Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?

AB Uyum Komisyonu, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmek, AB'deki gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmeler konusunda TBMM'yi bilgilendirmek, kanun tekliflerinin AB mevzuatına uygunluğunu incelemek üzere 15/4/2003 tarihli ve 4847 sayılı Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Kanunu'yla kurulmuştur. Komisyonun görevleri, 4847 sayılı Kanun'da şöyle sayılmıştır:

- Kanun teklifleri ile olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin AB mevzuatına uygunluğunu inceleyerek komisyonlara görüş sunmak,
- Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmek,
- Her yasama yılının sonunda Türkiye'nin AB'ye katılım sürecindeki gelişmelere ve Komisyonun o yılki faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme raporu hazırlamak ve TBMM'nin ve Cumhurbaşkanlığının bilgisine sunmak,

- AB'deki gelişmeleri takip etmek, gerektiğinde yurt dışında incelemelerde bulunmak ve bu gelişmeler konusunda TBMM'yi bilgilendirmek,
- AB kurumları ile diğer üye ve aday ülke eş parlamentoları ve AB komisyonlarıyla ilişkileri yürütmek,
- AB'ye katılım konusunda TBMM'nin çalışmalarına ilişkin gerekli bilgi ve dokümanları temin etmek,
- AB'ye katılım konusunda kamuyu bilgilendirici etkinlikler düzenlemek.

Komisyonun üyeleri belirlenirken İngilizce veya Fransızcayı anlama, konuşma ve yazma düzeylerinde iyi bilen, AB hukuku alanında uzman milletvekillerine öncelik tanınmaktadır.

Komisyon, AB mevzuatına uygunluk yönünde Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığından görüş isteyebilmektedir.

Komisyon hazırladığı yıllık faaliyet ve değerlendirme raporunu Meclis Başkanlığına sunar. Danışma Kurulunun önerisi üzerine söz konusu rapor, Genel Kurulca gündeme alınabilir ve okunmak suretiyle veya üzerinde görüşme açılarak bilgi edinilir. Komisyon raporu, Başkanlıkça Cumhurbaşkanlığına ve ilgili bakanlıklara gönderilmektedir.

Komisyon, görevleri ile ilgili olarak bakanlıklardan, genel ve özel bütçeli idarelerden, mahallî idarelerden, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkilerine sahiptir. Komisyon gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilmekte; Ankara dışında ve yurt dışında da çalışabilmektedir.

44. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun (KEFEK) görevleri nelerdir, nasıl çalışır?

KEFEK, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi ile kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik ülkemizde ve ulus-

lararası alandaki gelişmeleri izlemek, kanun teklifleri ile olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini görüşmek üzere 25/2/2009 tarihli ve 5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu'yla kurulmuştur. Komisyonun görevleri, 5840 sayılı Kanun'da şöyle sayılmıştır:

- Kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, Başkanlığın talebi üzerine ya da istenildiğinde TBMM Başkanlığına sunulan kanun teklifleri ile olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin kadın erkek eşitliği konusunda Anayasa'ya, uluslararası gelişmelere ve yükümlülöklere uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmak,
- Her yasama yılının sonunda Türkiye'deki kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik gelişmelere ve Komisyonun o yılki faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme raporu hazırlamak ve bunu TBMM'ye sunmak,
- Kadın hakları ile kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak diğer ölkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek, gerektiğinde yurt dışında incelemelerde bulunmak ve bu gelişmeler konusunda TBMM'yi bilgilendirmek,
- Kadın erkek eşitliği konusunda TBMM'nin çalışmalarına ilişkin gerekli bilgi ve dokümanları sağlamak,
- Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların kadın erkek eşitliği ve kadın hakları konusundaki hükümleri ile Anayasa ve diğer ulusal mevzuat arasında uyum sağlamak için yapılması gereken değişiklikleri ve düzenlemeleri belirlemek,
- TBMM Başkanlığınca havale edilen kadın erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hâllerde ilgili mercilere iletmek,

- Kadın erkek eşitliği konusunda kamuoyunu bilgilendirci etkinlikler yapmak.

Komisyonun üyeleri belirlenirken kadın milletvekilleri ile insan hakları konusunda uzman milletvekillerine öncelik tanınır.

Komisyon yıllık faaliyet ve değerlendirme raporunu TBMM Başkanlığına sunar. Bu rapor, Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurulca gündeme alınabilir ve üzerinde görüşme açılabilir. Komisyon raporu, Cumhurbaşkanlığına ve ilgili bakanlıklara Başkanlıkça gönderilir.

Komisyon Meclis Başkanlığınca kendisine havale olunan başvurularla ilgili başvuru sahibine, yapılan işlem ve başvurunun sonucu hakkında havale tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde bilgi verir.

Komisyon görevleri ile ilgili olarak; kamu idareleri ile gerçek ve tüzel kişilerden bilgi isteyebilir, ilgililerini çağırarak bilgi alabilir.

Komisyon, görev alanıyla ilgili faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının çalışmalarından yararlanabilir. Komisyon uygun bulacağı uzmanların bilgisine başvurabilir ve Ankara dışında çalışabilir.

45. Güvenlik ve İstihbarat Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?

Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu, 1/11/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu'na 17/4/2014 tarihli ve 6532 sayılı Kanun'la eklenen ek 2. madde ile kurulmuştur. Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı tarafından yürütülen Devlet İstihbarat Hizmetleri ile Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı tarafından görevleri gereği yürütülen güvenlik faaliyetlerine ve istihbari nitelikteki faaliyet-

lere ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile MİT tarafından hazırlanacak yıllık raporlar Cumhurbaşkanlığına gönderilir. Cumhurbaşkanlığınca bu raporlar üzerine hazırlanacak yıllık rapor mart ayı içinde Güvenlik ve İstihbarat Komisyonuna sunulur. Komisyon, incelemelerini ve görüşmelerini raporun kendisine intikalinden itibaren 90 gün içinde tamamlar ve hazırlayacağı raporu bu süre içinde TBMM Başkanlığına sunar.

Komisyonun görevleri 2937 sayılı Kanun’da şöyle sayılmıştır:

- Millî güvenliğe ilişkin konularda görüş ve öneriler sunmak,
- Güvenlik ve istihbarat konularında uluslararası alanda kabul gören gelişmeleri izlemek,
- Kendi faaliyetlerine ilişkin rapor hazırlamak,
- Güvenlik ve istihbarat hizmetleri sırasında elde edilen kişisel verilerin güvenliğini ve bireyin hak ve özgürlüklerini koruyucu öneriler geliştirmek.

Komisyonun üye sayısı 17 olup üye dağılımı siyasi parti gruplarının parti grupları toplam sayısı içindeki yüzde oranlarına göre belirlenir.

Komisyon görüşmeleri kapalı oturumla yapılır. Kapalı oturumda Komisyon üyeleri, ilgili bakanlar, görevli yürütme temsilcileri ve Komisyonda görev yapan yasama uzmanları ile stenograflardan başkası bulunamaz.

Komisyon çalışmalarına ilişkin bilgi ve belgelerin saklanması ve korunmasında gizlilik esastır. Komisyon görüşmelerine katılanlar ile bu görüşmelere herhangi bir suretle vâkıf olanlar, Komisyon çalışmaları ve görüşülen konular hakkında hiçbir açıklama yapamaz ve bunları sır olarak saklamakla yükümlüdür.

İlgili kurumlar ve Cumhurbaşkanlığınca hazırlanacak raporlarda, Komisyon raporlarında ve bunların ekleri ile Komisyon tutanaklarında, Devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelere yer verilmez.

46. Dijital Mecralar Komisyonunun görevleri nelerdir, nasıl çalışır?

Dijital Mecralar Komisyonu, 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmasına ilişkin konularda inceleme, görüşme, raporlama, tavsiye ve görüş bildirme işlemlerini yürütmek üzere 23/7/2020 tarihli ve 7252 sayılı Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la kurulmuştur. Komisyonun görevleri, 7252 sayılı Kanun'da şöyle sayılmıştır:

- Komisyona esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek,
- Komisyon Başkanlığının talebi üzerine veya ihtisas komisyonlarınca talep edilmesi hâlinde TBMM Başkanlığına sunulan kanun teklifleri ile olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini görev alanı yönünden inceleyerek görüş sunmak,
- İnternet kullanımının kanunlara, bireylerin kişilik haklarına, özel hayatın gizliliğine ve diğer temel hak ve özgürlüklere aykırı yahut çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine zarar verici şekilde gerçekleşmesinin önlenmesi konularında görüş ve öneriler sunmak,
- İnternet kullanımı yoluyla işlenen suçlarla etkin şekilde mücadele edilmesi konusunda görüş ve öneriler sunmak,

- İnternet kullanımı konusunda uluslararası alanda kabul gören gelişmeleri izlemek ve bu gelişmeler hakkında görüş ve öneriler sunmak,
- İnternetin hukuka uygun kullanımı konusunda kamuoyunu bilgilendirici etkinlikler ve projeler yapmak.

Komisyonun üye sayısı 17 olup üye dağılımı siyasi parti gruplarının parti grupları toplam sayısı içindeki yüzde oranlarına göre belirlenir.

Komisyon görevleri ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarından, 5651 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren içerik sağlayıcılar, erişim sağlayıcılar, yer sağlayıcılar ile yerli veya yabancı diğer gerçek ve tüzel kişilerden bilgi ve belge istemek ve ilgililerden bilgi almak yetkisine sahiptir.

Komisyon görev alanıyla ilgili faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının çalışmalarından yararlanabilmekte, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanları fikirlerini almak üzere çağırabilmekte ve Ankara dışında da çalışabilmektedir.

C- KOMİSYONLARDA KANUN YAPIM SÜRECİ

47. Esas komisyon ve tali komisyon ne demektir?

Kanun tekliflerini inceleyen komisyonlar, esas komisyon ve tali komisyon olarak iki gruba ayrılmaktadır. Raporu ve metni Genel Kurul görüşmelerine esas alınmak üzere havale yapılan komisyona esas komisyon denir. İşin kendilerini ilgilendiren yönü veya maddeleri üzerinde esas komisyona görüş bildiren komisyon veya komisyonlar ise tali komisyon olarak adlandırılır.

Bir başka deyişle esas komisyon, nihai kararı veren; tali komisyon ise esas komisyona görüş bildiren komisyondur. Teklif-

ler, ilgisine göre birden çok komisyona tali olarak havale edilebilirken, esas komisyon olarak sadece bir komisyona havale edilir.

Esas komisyon teklifin tümünü görüşmek zorundadır. Tali komisyonlar, hangi yönden veya hangi maddeler hakkında görüş bildirecekleri havale sırasında belirtilmemiş ise teklifin kendilerini ilgilendiren yönü veya maddeleri üzerinde görüş bildirirler.

48. Kanun tekliflerinin komisyonlara havalesi nasıl yapılır?

Kanun tekliflerinin hangi komisyonlarda görüşüleceği, esas ve tali komisyonların hangisi olacağı, TBMM Başkanlığınca tespit edilir. Esas ve tali komisyonlara havale birlikte yapılır. Başkanlık havaleyi, teklifin konusu, amacı ve kapsamını dikkate alarak komisyonların görev alanlarına göre, mevzuat ve teamüller doğrultusunda gerçekleştirir.

49. Komisyon toplantı çağrısı nasıl yapılır, toplantı gündemi nedir?

Komisyonlar, TBMM Başkanlığınca kendilerine havale edilen işleri görüşmek üzere komisyon başkanı tarafından, doğrudan ya da komisyon üyelerinin 1/3'ünün istemi üzerine toplantıya çağrılır. Komisyonlar, başkan tarafından toplantıya çağrılırken bu çağrıda komisyon başkanınca tespit edilen gündem de belirtilir. Ancak komisyon gündemine hâkimdir. Üyeleri tarafından gündeme alınması teklif edilen işler hakkında komisyon karar verir.

Toplantı çağrısı ve gündemi komisyon üyelerine, Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları ile diğer ilgili komisyonların başkanlıklarına ve teklifleri gündemde yer alan kanun teklifi sahibi milletvekillerinden ilk imza sahibine gönderilir ve aynı gün TBMM resmî internet sitesinde ve elektronik ilan panosunda yayımlanır.

Komisyonlara havale edilen işlerin görüşülmesi için belirli süreler bulunmaktadır. Zorunluluk olmadıkça komisyon toplantısı için çağrı en az 2 gün önceden yapılır.

Komisyonlara havale edilen işlerin görüşülmesine, havale tarihinden itibaren 48 saat sonra başlanabilir. Komisyona havale edilen evrak, komisyon başkanlığınca bastırılarak veya elektronik iletişim araçları kullanılarak mesai saatlerinde veya Genel Kurulun çalışma saatleri içerisinde komisyon üyelerine dağıtılabilir. Bu takdirde, söz konusu süre, dağıtım tarihinden itibaren başlar.

50. Komisyonlarda yürütme organı nasıl temsil edilir?

Komisyon toplantılarına yürütmeyi temsilen Cumhurbaşkanını yardımcısı, bakanlar, bakan yardımcısı ve üst kademe kamu yöneticileri katılabilir.

51. Komisyonlara gönderilen işler için bir görüşme süresi var mıdır?

Komisyona havale edilen tekliflerin görüşülmesine, havale tarihinden itibaren en az 48 saat sonra başlanabilir. İşin 48 saatten önce görüşülebilmesi için Danışma Kurulu tavsiyesinin alınması zorunludur.

Teklifler esas komisyonlara havale gününden itibaren en geç 45 gün içinde sonuçlandırılmalıdır. Bu süre içinde görüşülmeyen teklif için teklif sahipleri bir dilekçeyle TBMM Başkanlığına başvurarak teklifin doğrudan Genel Kurul gündemine alınmasını isteyebilir. Bu istemler Genel Kurul gündeminin “Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları” kısmında yer alır. Genel Kuruldaki görüşmelerde komisyon ve teklif sahibi milletvekili 5 dakikayı geçmemek üzere söz alabilir. Görüşmelerden sonra işin Genel Kurul gündemine alınıp alınmamasına işaret oyuyla karar verilir. Genel Kurulca teklif sahibinin istemi kabul edilirse,

söz konusu teklif komisyonda görüşülmeksizin doğrudan Genel Kurul gündemindeki yerini alır. Bu istemler her hafta salı günü bir tane olmak üzere işleme alınır. Bir milletvekili bir yasama yılında bu kapsamda bir defadan fazla istemde bulunamaz.

Tali komisyona havale edilen bir konu, bu komisyonca 10 gün içinde sonuçlandırılır. Bu süre Başkanlıkça kısaltılabileceği gibi komisyonun müracaatı hâlinde en çok 10 gün daha uzatılabilir. Tali komisyonlarca süresi içinde görüş bildirilmemesi, esas komisyonun raporunu hazırlamasına engel değildir.

52. Komisyon toplantılarına kimler katılabilir?

Komisyon toplantısı komisyon üyelerinin yanı sıra tüm milletvekillerine, Cumhurbaşkanı yardımcılara, bakanlara, bakan yardımcılara ve üst kademe kamu yöneticilerine açıktır.

Komisyon toplantılarına ayrıca komisyon başkanınca davet edilen ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve görüşüne başvurulacak uzmanlar katılabilir.

TBMM yasama uzmanları da komisyon toplantılarına katılarak hukuki ve teknik destek sağlamaktadır.

53. Komisyon toplantılarında kimler söz alabilir?

Komisyonlarda istem sırasına göre söz verilir. Komisyon başkanı ve komisyona katılması hâlinde Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanlar, bakan yardımcılarını ve üst kademe kamu yöneticileri söz sırasına bağlı değildir. Komisyonca çağrılmış uzmanlara komisyon başkanı, gerekli gördüğü zaman söz verebilir.

Komisyon üyesi olmayan milletvekilleri ile yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanlar ve bakan yardımcılarını komisyonda söz alarak konuşabilirler ancak oy kullanamaz ve değişiklik önergesi veremezler. Milletvekilleri, üyesi olmadığı bir komisyonun belgelerini görüp okuyabilirler.

54. Kanun teklifleri komisyonlarda nasıl görüşülür?

Komisyon gündemine alınan bir kanun teklifinin önce tümü üzerinde görüşme açılır. Görüşmelerin ardından işin maddelerine geçilmesi oylanır. Maddelerine geçilmesi kabul edilmeyen teklifler reddedilmiş olur. Maddelerine geçilmesi kabul edilen işlerin maddelerinin ayrı ayrı görüşülmesine başlanır. Bir madde üzerinde konuşmalar yapıp değişiklik önermeleri işleme alındıktan sonra o madde oylanır. Kabul edilmeyen maddeler metinden çıkarılmış olur. Tüm maddelerin görüşmeleri ve oylamaları tamamlandıktan sonra işin tümü oylanır.

Komisyonlar, teklifleri aynen veya değiştirerek kabul edebilir veya reddedebilirler.

Komisyonlarda her madde üzerinde komisyon üyelerince verilen değişiklik önermelerinin kabul edilmesiyle, teklif metinleri değiştirilebilir. Bu değişiklikler yapılırken görüşülmekte olan teklife konusu dışında diğer kanunlarda ek ve değişiklik öngören yeni bir kanun teklifi niteliğindeki önermeler verilemez. Tekliffe konu kanunun, teklifte bulunmayan ancak teklifle çok yakın ilgisi bulunan diğer maddelerinde değişiklik yapılabilir.

Komisyonlarda değişiklik önergesi verme ve oy kullanma hakkı yalnızca o komisyon üyelerine aittir.

55. Komisyonlarda değişiklik önermeleri nasıl hazırlanır?

Değişiklik önermeleri ilgili komisyon başkanlığına yazılmış bir dilekçe şeklinde hazırlanır. Önergenin komisyon üyelerinden en az birisi tarafından imzalanmış olması gerekir. Önergede ayrıca yapılmak istenen değişikliğin gerekçesi de bulunur.

Bir önerge ile sadece bir maddede değişiklik yapılması teklif edilebilir. Önergelerde bir maddenin metinden çıkarılması, tamamen veya kısmen değiştirilmesi veya metne ek veya geçici madde eklenmesi istenebilir.

a) Değişiklik önergesi örneği nasıldır?

..... KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Görüşülmekte olan 2/..... esas numaralı Kanun Teklifinin'inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

“MADDE ...- İstenen değişiklik metni yazılır.”

GEREKÇE- Değişikliğin ne için istendiği izah edilir.

56. Komisyonların toplantı ve karar yeter sayısı nedir?

Komisyonların toplantı yeter sayısı, üye tam sayısının 1/3'üdür. Örneğin 26 üyeli bir komisyonun toplanabilmesi için en az 9 üyesinin hazır bulunması gerekir. Komisyonlar toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar alırlar. Örneğin 9 üye ile toplanan bir komisyon en az 5 üyesinin aynı yönde oy kullanması hâlinde karar alır. Ancak toplantıya katılan üye sayısı arttıkça, karar alınabilmesi için gerekli olan sayı da yükselmektedir. 20 üyenin katıldığı bir toplantıda karar alabilmek için en az 11 üyenin aynı yönde oy kullanması gerekir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunda karar yeter sayısı için toplantıya katılanların salt çoğunluğunun yanı sıra bu sayının komisyon üye tam sayısının 1/4'ünün 1 fazlasından az olamayacağı hususu kuruluş kanunlarında düzenlenmiştir.

57. Alt komisyon nedir, kurulması zorunlu mudur?

Komisyonlar, görüşülen kanun tekliflerinin kapsamlı veya tartışmalı olduğu yahut ayrıntılı şekilde incelenmesi gerektiği durumlarda alt komisyon kurabilmektedirler. Alt komisyonlar, kanun tekliflerinin olgunlaştırılması yönünde daha detaylı ve teknik çalışma yapılmasına ve üzerinde uzlaşılan bir metnin hazırlanmasına ortam oluşturabilen teamüli komisyonlardır. Alt komisyon çalışmalarında ihtisas komisyonlarında uygulanan Anayasa ve İçtüzük hükümleri ile teamüller kıyasen uygulanmaktadır. Komisyonlar genellikle, alt komisyonun kabul ettiği rapor ve metin üzerinden çalışmalarına devam etmektedir.

58. Komisyon raporlarında (sıra sayılarında) neler bulunur?

Komisyonlar, karara bağladıkları işler için rapor düzenlerler. Komisyon, görüştüğü işle ilgili olarak kabul veya ret yönünde iki farklı karar verebilir; her iki durumda da rapor düzenlemek zorundadır. İçtüzük'te, raporların başkan veya komisyon sözcüsü yahut o iş için seçilen özel sözcü tarafından yazılacağı öngörülmüştür. Uygulamada komisyonda görevli yasama uzmanları komisyon raporlarının hazırlanmasına katkı sağlamaktadır. Hazırlanan komisyon raporları TBMM Başkanlığına sunulur.

Raporlar konu hakkındaki son oylamaya katılan komisyon üyelerince imzalanır. Daha önceki toplantılara katılmış olup teklinin tümünün son oylamasında hazır bulunamayan komisyon üyeleri varsa gerekçeli muhalefetlerini de yazarak raporu imzalayabilirler. Bu durumda olan üyelerin son toplantıya katılmadıkları belirtilir. Komisyon raporunda imzası bulunan komisyon üyesi, diğer komisyonlarda ve Genel Kurulda, çekimser veya aykırı olduğunu rapor metninde yazıyla belirttiği hususlar dışında, sözcüden soru soramaz ve komisyon raporuna aykırı konuşma yapamaz.

Komisyon raporu iki bölümden oluşur. Birinci bölüm olan rapor bölümünde teklif hakkında komisyonda ileri sürülen görüşler, komisyonca yapılan değişiklikler ve gerekçeleri, son oylamada üyelerin hangi yönde oy kullandığı gibi hususlar yer alır. Ayrıca komisyon raporuna muhalif olan üyelerin muhalefet serhleri de raporun sonunda yer alır.

Raporun ikinci bölümünü, teklif metni ile komisyonun kabul ettiği metin oluşturur. Komisyon maddede hiçbir değişiklik yapmadıysa metinde sadece maddenin aynen kabul edildiği belirtilir. Değişiklik yapılan maddeler ise değiştirilmiş hâliyle yeniden yazılır.

Komisyon raporları sıra sayısı verilerek bastırılır ve milletvekillerine dağıtılır, TBMM resmî internet sitesinde yayımlanır. Komisyon raporları bu aşamadan sonra aldıkları sıra sayısı ile anılır. Sıra sayısı ayrıca teklifin Genel Kurulda görüşülmesine başlandığı ilk birleşimin tutanağına eklenir.

Birden çok teklifin birleştirilmesi hâlinde bunlar da sıra sayısında yer alır. Sıra sayısında komisyonun kabul ettiği metin ile görüşmelere esas alınan teklif metni karşılıklı olarak bulunur. Genel Kurul görüşmeleri, komisyonun kabul ettiği metin üzerinden yürütülür.

59. Komisyon raporunda (sıra sayısında) hangi bölümler yer alır?

a) Komisyon raporunda yer alan kanun teklifine ilişkin genel bilgiler nelerdir?

- 1) Teklifin kim tarafından hazırlandığı (Teklifin dosyası üzerinde belirtilen şekli ile teklif sahibi milletvekili veya milletvekillerinin adı, soyadı ve seçim çevresi)
- 2) TBMM Başkanlığına geliş tarihi ve Başkanlık tarafından komisyona havale tarihi
- 3) Esas numarası ve adı

- 4) Havale edildiği esas komisyon ve tali komisyonlar
- 5) Komisyon toplantısının tarihi ve sayısı
- 6) Komisyon toplantısında hazır bulunan yürütme temsilcisi, toplantıda temsilcisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile sendikalar, meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının adları
- 7) İktüzük'ün 35. maddesine göre birleştirme işlemi yapılmış ise birleştirilen işlerin ve görüşmelere esas alınan teklifin hangisi olduğu
- 8) İktüzük'ün 77. maddesine göre yenilenen bir teklif ise yenilemeden önceki safhalar
- 9) Olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ise kararnamenin kabul tarihi ve TBMM Başkanlığına geliş tarihi
- 10) Varsa Cumhurbaşkanının geri gönderme tezkeresine ilişkin bilgi

b) Komisyon raporunda yer alan teklifin konusuna ilişkin bilgiler nelerdir?

- 1) Teklifin genel gerekçesi, madde gerekçeleri, varsa alt komisyon raporu ve tali komisyon raporu ve/veya raporları, ilgili mevzuat, yargı kararları ve inceleme raporu göz önüne alınarak teklifin amacı, konusu ve getirilen başlıca düzenlemelerin özeti
- 2) Cumhurbaşkanınca geri gönderilen bir kanun söz konusu ise geri gönderme gerekçesinin ana hatları

c) Komisyon raporunda yer alan komisyonda yapılan görüşmeler ve ileri sürülen görüşlere ilişkin bilgiler nelerdir?

- 1) Teklifin tümü üzerinde ileri sürülen lehte ve aleyhteki görüşler ile sorulan sorular ve bunlara ilişkin teklif sahibince yapılan açıklamaların özeti

- 2) Teklifin alt komisyona sevk edilmesi hâlinde alt komisyonun kuruluş tarihi, üyeleri ve toplantı tarihlerini içerecek bilgiler
- 3) Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmayarak geri gönderilen kanunların kısmen görüşülmesi hâlinde kısmen görüşme kararı

ç) Komisyon raporunda yer alan komisyonca teklifte yapılan değişiklikler ve gerekçelere ilişkin bilgiler nelerdir?

- 1) Maddelerin görüşülmesinde tali veya alt komisyon metni esas alınmışsa görüşmelerin söz konusu metin üzerinden yürütüldüğünün belirtilmesi
- 2) Teklif üzerinde komisyonca yapılan değişiklikler, bu değişikliklerin ayrıntılı ve eksiksiz gerekçeleri ile eklenen ya da çıkarılan madde, fıkra, bent, alt bent, cümle ve ibareler
- 3) Komisyonun tali komisyon olması hâlinde; hangi yön- den veya hangi maddeler hakkında görüş bildirecekleri havale sırasında belirtilmemişse, kendileriyle ilgili gördükleri hususlar üzerinde verdikleri görüşler
- 4) Teklifin madde numaralarında değişiklik olması hâlinde madde numarası karşılaştırma anahtarı

60. Komisyon raporu üyelerce hangi ifadeler konularak imzalanabilir?

Raporun tümüne katılan üye sadece imzasını atar.

- Raporun tümüne muhalif olan üyeler için “muhalifim”,
- Raporun tümüne olumlu oy vermiş olmakla birlikte bir maddesine muhalefetini ifade etmek isteyen üyeler için “...’ncı maddeye muhalifim”,

- Rapora muhalif olan ve muhalefet şerhi ekleyen üyeler için “muhalefet şerhim eklidir”,
- Komisyon raporunun tümüne veya belli kısımlarına çekimser kalan komisyon üyeleri için “çekimserim”,
- Daha önceki toplantılara katılmış olup teklifin tümünün son oylamasında hazır bulunamayan ancak varsa gerekçeli muhalefetini de yazarak raporu imzalayan üyeler için “son toplantıya katılamadı, muhalefet şerhi ektedir”,
- Teklifin görüşülmesi amacıyla sadece bir toplantının yapılmış olması durumunda, toplantıya katılan fakat teklifin tümünün son oylamasında hazır bulunamayan ancak varsa gerekçeli muhalefetini de yazarak raporu imzalayan üyeler için “son oylamada bulunamadı, muhalefet şerhi ektedir”

ifadelerine yer verilir.

61. Kanun teklifleri komisyonlarda yeniden nasıl görüşülebilir?

Komisyonlar, bir gündem maddesinin görüşülmesini tamamlamadan önce, o konu ile ilgili belli bir hususun yeniden görüşülmesini, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğunun oyuyla kararlaştırabilir.

Komisyonlar belli bir gündem maddesinin görüşülmesini tamamladıktan sonra, aynı konunun komisyonda yeniden görüşülmesi, komisyon raporu Meclis Başkanlığına verilmeden önce, komisyon üye tam sayısının salt çoğunluğunun gerekçeli ve yazılı istemi üzerine bir defa için mümkündür.

Raporu Meclis Başkanlığına sunulan ve Genel Kurul gündemine giren kanun teklifi, ancak esas komisyon tarafından talep edilmesi hâlinde komisyonda tekrar görüşülebilir.

Ç- GENEL KURUL VE GENEL KURULDA GÖRÜŞME

62. Kanun teklifleri Genel Kurul gündemine nasıl alınır?

Kanun teklifleri havale edildikleri esas komisyonca görüşüldükten sonra bir rapora bağlanarak Meclis Başkanlığına sunulur. Sıra sayısı verilerek bastırılan komisyon raporları, bu aşamadan sonra aldıkları sıra sayısı ile anılır. Komisyon raporları siyasi parti gruplarına ve milletvekillerine dağıtılır, gelen kâğıtlar listesinde ve TBMM resmî internet sitesinde yayımlanır. Komisyon raporunun Genel Kurul gündemine alınması için dağıtımından itibaren 48 saat geçmesi gerekir. Bu süre geçtikten sonra ilgili rapor Genel Kurul gündeminin “Kanun Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler” kısmının son sırasına girer. Ancak esas komisyonun istemi veya Danışma Kurulu önerisi üzerine Genel Kurulun kararıyla bu süre geçmeden raporun Genel Kurul gündemine alınması ve bu kısımdaki komisyon raporlarının sırasının değiştirilmesi mümkündür.

63. Gündem dışı konuşma nedir?

TBMM Genel Kuruluna duyurulmasında zaruret görülen olağanüstü acele hallerde, birleşimi yöneten başkan veya başkanvekilinin takdiriyle gündeme geçmeden önce en çok 3 milletvekiline 5'er dakikayı geçmemek üzere gündem dışı söz verilebilir.

Gündem dışı konuşma o günkü birleşimi yönetecek başkan veya başkanvekilinden talep edilir. Başkan veya başkanvekili, konunun önemi ve güncelliği, siyasi parti grupları arasındaki denge gibi kıstasları gözетerek istem sahibi milletvekillerinden hangilerine söz vereceğini belirler.

Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların olağanüstü acele hallerde gündem dışı söz isteminde bulun-

ması durumunda birleşimi yöneten başkan istemi yerine getirir. Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların gündem dışı konuşmasından sonra, siyasi parti gruplarına birer defa ve 10'ar dakikayı geçmemek üzere söz hakkı doğar. Ayrıca, grubu bulunmayan partilere mensup ya da bağımsız bir milletvekiline 5 dakikayı geçmemek üzere söz verilir.

64. Genel Kurul gündemi hangi kısımlardan oluşur?

TBMM Genel Kurul gündemi aşağıdaki kısımlardan oluşur:

1. Başkanlığın Genel Kurula sunuşları

Başkanlıkça Genel Kurulun bilgisine veya onayına sunulan çeşitli konular bu kısımda yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Olağanüstü toplantıya çağrı önergesi,
- Cumhurbaşkanlığı tezkereleri,
- TBMM Başkanlığı tezkereleri,
- Komisyon başkanlıkları tezkereleri,
- Karma Komisyonun dokunulmazlığın dönem sonuna er-telenmesine ilişkin raporları,
- Danışma Kurulu veya siyasi parti grup önerileri,
- Esas komisyonda 45 gün içinde görüşülmeyen teklifle-rin, doğrudan gündeme alınması önermeleri,
- Diğer sunuşlar.

2. Özel gündemde yer alacak işler

Anayasa ve İçtüzük'ün emredici hükümleri gereğince belli bir sürede sonuçlanması gereken işler özel gündemde görüşü-lür. Özel gündem ve görüşme günleri, Danışma Kurulunca belir-lenir ve Genel Kurulca karara bağlanır. Bunlar;

- Bütçe ve kesin hesap kanun teklifleri,
- Genel görüşme,

- Meclis araştırma komisyonu raporlarının görüşülmesi,
- Meclis soruşturması önergelerinin görüşülmesi.

3. Seçimler

TBMM Başkanının seçimi, Başkanlık Divanı, komisyonlar, Anayasa Mahkemesi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Kişisel Verileri Koruma Kurulu ve Sayıştaya üye seçimleri ile Sayıştay Başkanı ve Kamu Başdenetçisi seçimi gibi işler bu kısımda yapılır.

4. Oylaması yapılacak işler

Üzerinde herhangi bir görüşme yapılmaksızın, sadece oylaması yapılacak işler bu kısımda yer alır. Örneğin, tüm görüşmeleri bitip sadece oylaması kalmış kanun teklifleri.

5. Meclis soruşturması raporları

Meclis soruşturması açılmasına dair yapılan ilk görüşmeler özel gündemde yer alırken, Meclis soruşturması komisyonu kurulduktan sonra komisyonca hazırlanan rapor bu kısımda görüşülür.

6. Genel görüşme ve Meclis araştırması yapılmasına dair öngörüşmeler

Genel görüşme ya da Meclis araştırması önergeleri üzerindeki öngörüşmeler bu kısımda yapılır.

7. Kanun teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işler

Komisyonlarca görüşülen kanun tekliflerine ilişkin komisyon raporları, yasama dokunulmazlığı dosyalarına ilişkin Karma Komisyon raporları ile diğer komisyon raporları bu kısımda yer alır.

Danışma Kurulu veya siyasi parti grubu önerileri üzerine Genel Kurulca gündemin kısımlarında yer alan işlerin görüşme günlerinde ve sırasında değişiklikler yapılabilir.

Danışma Kurulu önerisi ve Genel Kurulun kararı ile değiştirilebilmekle beraber, gündemin kısımlarındaki işlerin kendi içindeki görüşülme sırası, işleme alınış sırasına göredir.

65. Genel Kurulda komisyon raporunun görüşmelerine nasıl başlanır?

Kanun teklifleri üzerinde görüşmelerin başlayabilmesi için Genel Kurulda esas komisyonun hazır bulunması gerekir. Başkan öncelikle, ilgili esas komisyonun yerinde olup olmadığını sorar. Komisyonlar, Genel Kurulda başkan veya başkanvekili veya o konu için seçilmiş özel sözcü veya sözcüler tarafından temsil edilirler. Esas komisyon bulunmuyorsa o işin görüşmelerine başlanması mümkün değildir.

Rapor üzerinde soru-cevap işlemi yapılacağından ve önergelerle ilgili olarak görüş sorulacağından genellikle tekliflerin görüşmelerinde Komisyon temsilcisine yardımcı olmak üzere ilgili bakan yardımcıları ve üst düzey bürokratlar, Genel Kurulda komisyon sıralarında kendilerine ayrılan yerlerde hazır bulunur.

66. Meclis Televizyonu hangi saatlerde Genel Kuruldan canlı yayın yapmaktadır?

Kapalı oturum kararı alınmadığı sürece salı, çarşamba ve perşembe günleri görüşmeler TBMM Televizyonundan (TRT 3) başından itibaren saat 21.00'e kadar canlı yayınlanır.

Görüşmeler TBMM resmî internet sitesinde ise saat sınırı olmadan canlı olarak yayınlanmaktadır.

Özel hâllerde ise (23 Nisan, 1 Ekim, 15 Temmuz, Bütçe görüşmeleri) gün ve saat sınırı olmadan görüşmeler TBMM Televizyonundan canlı yayınlanır. Ayrıca siyasi parti grup toplantılarının birer saatlik bölümü de canlı yayınlanmaktadır.

67. Kanun tekliflerinin Genel Kurulda görüşülme süreci nasıldır?

Genel Kurulda kanun teklifleri üzerindeki görüşmeler; konuşmalar, soru-cevap işlemi, önerge işlemi ve oylamalar biçiminde dört ana kısımdan oluşmaktadır.

Görüşmelerine başlanan teklifin önce tümü üzerinde görüşme açılır. Aksi Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa, kanun tekliflerinin tümü üzerinde esas komisyon ile siyasi parti gruplarının temsilcileri 20'şer ve şahsı adına 2 milletvekili 10'ar dakika söz alabilir. 20 dakika soru-cevap işleminden sonra teklifin maddelerine geçilmesi oylanır. Maddelere geçilmesi reddedilen teklifler tamamen reddedilmiş olur.

Teklifin maddelerine geçilmesinin kabul edilmesi hâlinde maddeler üzerinde görüşmelere başlanır. Aksi Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa her madde üzerinde esas komisyon ile siyasi parti gruplarının temsilcileri 10'ar ve şahsı adına 2 milletvekili 5'er dakika söz alabilir. Maddeler üzerinde soru-cevap işlemi 10 dakikadır. Soru-cevap işleminden sonra madde üzerindeki önerge işlemleri yapılır. Her madde ayrı ayrı oylanır.

Tekliflerin tümü ve maddeleri üzerinde soru-cevap işleminden önce görüşmelerin devam etmesine dair önerge verilmiş ve Genel Kurulca kabul edilmişse, siyasi parti gruplarına ve milletvekillerine ikinci defa konuşma hakkı doğar. Bu durumda konuşma süreleri ilk konuşma sürelerinin yarısı kadardır.

Teklifin tümünün oylanmasından önce istemleri hâlinde oyunun rengini açıklamak üzere lehte ve aleyhte birer milletvekiline kısa bir söz verilir. Uygulamada bu konuşmalar için milletvekillerine 5'er dakika süre verilir. Bu konuşmalardan sonra teklifin tümü oylanır. Kabul edilen teklif kanunlaşmış olur.

Kanun tekliflerinin görüşülme süreci özetle şu şekildedir:

Kanun teklifinin tümü üzerinde görüşmeler

- Esas komisyonun 20 dakika konuşması,
- Siyasi parti grupları adına birer milletvekilinin 20’şer dakika konuşması,
- Şahsı adına 2 milletvekilinin 10’ar dakika konuşması,
- 20 dakika süreyle soru-cevap işlemi yapılması,
- Maddelerine geçilmesinin oylanması.

Maddelere geçilmesi reddedilen teklifler tamamen reddedilmiş sayılır. Maddelerine geçilmesi kabul edilen işlerin ise maddelerinin ayrı ayrı görüşülmesine başlanır.

Maddeler üzerinde görüşmeler

- Esas komisyonun 10 dakika konuşması,
- Siyasi parti grupları adına birer milletvekilinin 10’ar dakika konuşması,
- Şahsı adına 2 milletvekilinin 5’er dakika konuşması,
- 10 dakika süreyle soru-cevap işlemi yapılması,
- Önerge işlemlerinin yapılması,
- Maddenin oylanması.

Son konuşmalar ve teklifin tümünün oylanması

- Teklifin tümünün oylanmasından önce oyunun rengini belli etmek üzere lehte ve aleyhte birer milletvekiline söz verilmesi. (Uygulamada 5’er dakika süre verilmektedir.)
- Teklifin tümünün oylanması ve kanunlaşması.

68. Söz talebi nedir, konuşma sırası nasıldır?

Söz talebi, Meclis Başkanlığına hitaben yazılmış bir dilekçe ile yapılır. Başvuruda, üzerinde söz talep edilen kanun teklifinin sıra sayısı numarasının yanı sıra söz isteminin işin tümü, kaçın-

cı maddesi üzerinde veya oyunun rengini belirtmek için lehte/aleyhte olduğu açıkça belirtilir.

Görüşmelerde, siyasi parti grup temsilcilerine ve şahısları adına 2 milletvekiline istem sırasına göre söz verilir. Siyasi parti gruplarından önce şahıslar adına konuşma yapılamaz. Şahıslar adına söz talebi için aynı anda yapılmış ikiden fazla başvurunun bulunması hâlinde kura çekilmektedir.

Gündemde bulunan veya belli bir günde görüşme konusu olacağı Anayasa, kanun veya İçtüzük gereğince bilinen konular dışında, kâtip üyeler söz taleplerini kaydedemezler. Uygulamada kanun teklifleri için söz talepleri o işe ait sıra sayısının dağıtıldığı andan itibaren Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Komisyonlar Bürosunca alınmaktadır.

Bir milletvekili söz sırasını başka bir milletvekiline devredebilir.

Esas komisyona ve siyasi parti gruplarına söz almada öncelik tanınır. İlk öncelik esas komisyona, ikinci öncelik siyasi parti gruplarına aittir. Siyasi parti gruplarına istem sırasına göre söz verilir. Esas komisyon söz sırasına bağlı olmadan konuşabilir. Esas komisyonun şahıslar adına yapılan ikinci konuşmadan sonra söz alması durumunda İçtüzük'ün "son söz milletvekili-nindir" kuralı gereği şahsı adına bir milletvekiline daha konuşma hakkı doğar.

a) Söz talebi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Görüşülmekte olan sıra sayılı Kanun teklifinin tümü/.... maddesi üzerinde şahsım adına söz talep ediyorum.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

69. Değişiklik önergesi nasıl hazırlanır ve nasıl işlem görür?

Değişiklik önergesi, milletvekilleri veya esas komisyon tarafından verilen ve kanun tekliflerinin bir maddesinin tamamen veya kısmen değiştirilmesini, metinden çıkartılmasını, metne ek veya geçici madde eklenmesini öngören gerekçeli öneridir.

Değişiklik önergesi TBMM Başkanlığına hitaben yazılır. Önergelerde, değiştirilmesi, kaldırılması veya eklenmesi istenen hükümler açıkça belirtilir. Açık olmayan ve şarta bağlı önergeler işleme konulmaz.

Değişiklik önergeleri gerekçeli olarak verilir. Gerekçesiyle birlikte değişiklik önergesi 500 kelimedenden fazla ise, önerge sahibi önergesine 500 kelimeyi geçmeyen bir özet eklemek zorundadır. Bu durumda Genel Kurulda özet okunur. Önergenin tamamı ise tutanağa eklenir.

Değişiklik önermeleri komisyon raporunun (sıra sayısının) dağıtılmasından itibaren o işin görüşmeleri başlayıncaya kadar tek imzayla verilebilir. Ancak, görüşmelere başladıktan sonra verilecek değişiklik önermelerinde en az 5 milletvekilinin imzasının bulunması zorunludur. Önergeler, görüşülen madde üzerinde önerge işlemi başlayıncaya kadar verilebilir. Önergeler okunmaya başladıktan sonra önerge verilemez.

Milletvekilleri tarafından Anayasa'ya aykırılık önermeleri dâhil her madde için en fazla 7 önerge verilebilir. Her siyasi parti grubuna mensup milletvekillerinin birer önerge verme hakkı saklıdır. Ancak bu hak; ilgili siyasi parti grubuna mensup milletvekillerce kullanılmaması hâlinde, diğer siyasi parti grubuna mensup olanlarla grubu olmayan partilere mensup veya bağımsız milletvekilleri tarafından kullanılabilir. Başka bir ifadeyle her siyasi parti grubuna mensup milletvekilinin en az 1 önergesi işleme alınır.

Teklifin konusu olmayan başka bir kanunda ek veya değişiklik öngören yeni bir kanun teklifi niteliğindeki değişiklik önermeleri Başkanlıkça işleme konulmaz.

Görüşülmekte olan teklife konu kanunun, komisyon metninde bulunmayan ancak teklifle çok yakın ilgisi bulunan bir maddesinin değiştirilmesini isteyen ve komisyonun salt çoğunlukla katıldığı önergeler üzerinde yeni madde olarak görüşme açılır. Usul olarak önce yeni madde ihdasına dair önerge okutulur. Daha sonra komisyona önergeye salt çoğunlukla katılıp katılmadığı sorulur. Komisyonun salt çoğunluğu yoksa önerge işlemiden kaldırılır. Komisyonun salt çoğunlukla önergeye katılması hâlinde o önerge üzerinde yeni bir madde olarak işlem yapılır. Başka bir ifadeyle önerge üzerinde komisyon, gruplar ve şahıslar adına konuşmalar, soru-cevap işlemi ve varsa önerge işlemi yapıldıktan sonra önerge oylanır. Önergenin kabul edilmesi hâlinde teklife yeni bir madde ilave edilmiş olur.

Değişiklik önergelerinin birer sureti komisyona ve siyasi parti gruplarına dağıtılır.

Değişiklik önergeleri aykırılık sırasına göre okunur ve işleme alınır. Aynı mahiyetteki önergeler, en kısa olanı okunup diğer önergelerin sadece imza sahipleri okunmak suretiyle, birlikte işleme alınır. Önerge okutulduktan sonra birleşimi yöneten başkan, komisyon temsilcisine önergeye katılıp katılmadıklarını sorar. Komisyon katılmama gerekçesini kısaca açıklayabilir. Komisyonun katılmadığı önerge hakkında önerge sahibinin 5 dakikalık konuşma hakkı vardır. Önerge sahibi konuşmayıp önergesinin gerekçesinin okunmasını da isteyebilir. Daha sonra önerge işaret oyu ile oylanır. Önergenin kabul edilmesi hâlinde o madde kabul edilen önerge doğrultusunda oya sunulur.

a) Değişiklik önergesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Görüşülmekte olan ... sıra sayılı Kanun teklifinin 5'inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

“MADDE 5- İstenen değişikliğin metni yazılır.”

GEREKÇE – İstenen değişikliğin gerekçesi yazılır.

70. Genel Kurulda yeniden görüşme nasıl yapılır?

Kanun teklifinin tümünün oylanmasından önce, belli bir maddesinin yeniden görüşülmesini gerekçeli bir önerge ile esas komisyon bir defaya mahsus olmak üzere isteyebilir. Bu istem

hakkında Danışma Kurulunun görüşü alındıktan sonra Genel Kurulca karar verilir. Yeniden görüşülmesine karar verilen madde üzerinde gruplar ve şahıslar adına konuşmalar, soru-cevap işlemi ve varsa önerge işlemi yapıldıktan sonra madde oylanır. Her madde için sadece bir defa yeniden görüşme talebinde bulunulabilir.

71. Genel Kurulda kanun tekliflerinin maddeleri veya tümü nasıl oylanır?

Genel Kurulda işaretle, açık ve gizli oylama olmak üzere 3 çeşit oylama vardır. Anayasa, kanunlar ve İçtüzük hangi işlerin nasıl oylanacağını düzenlemiştir.

Anayasa değişiklikleri hariç kanun tekliflerinin tümünün oylanması, açık oylamaya tabi işlerden değilse, 20 üyenin talebi hâlinde açık oyla, aksi takdirde bu oylamalar ile maddelerin oylamaları işaret oyuyla yapılır.

72. İşaretle oylama nasıl yapılır?

İşaretle oylama milletvekillerinin el kaldırması suretiyle yapılmaktadır. İşaretle oylamada milletvekillerinin ne yönde oy kullandığı kayıt altına alınmamaktadır. Anayasa’da, kanunlarda ve İçtüzük’te açık veya gizli oylama yapılmasının zorunlu olduğu belirtilmeyen bütün hususlarda kural olarak işaret oyuna başvurulur. İçtüzük’te işaret oyuyla halledileceği belirtilen hususlarda, oylamaların işaretle yapılması zorunludur.

İşaretle oylama sırasında oya sunulan hususun lehinde ve aleyhinde el kaldıranları, Başkan ile kâtip üyeler beraberce sayarak tespit ederler. Aralarında anlaşamadıkları veya oyları tespit edemedikleri hâllerde, işaretle oylama elektronik cihazla tekrarlanır. Oylama sonucu, Başkan tarafından Genel Kurula “kabul edilmiştir” veya “kabul edilmemiştir” demek suretiyle ilan olunur.

73. Açık oylama nasıl yapılır?

Uygulamada son yasama dönemlerinde açık oylama elektronik oylama cihazıyla yapılmaktadır. Açık oylamada hangi milletvekilinin ne yönde oy kullandığının listesi Meclis tutanaklarına eklenir. Açık oylamanın hangi hâllerde yapılacağı İçtüzük'te açıkça sayılmıştır. Bu hâller dışında açık oylama yapılması işaretle veya gizli oyla oylama yapılmasının zorunlu kılınmamış olması ve en az 20 milletvekilinin istemde bulunması şartlarına bağlıdır.

Merkezî yönetim bütçe kanun teklifleri, merkezî yönetim bütçe kanununda değişiklik yapılmasına, merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ek ödenek verilmesine veya bu idarelerin bütçeleri arasında ödenek aktarması yapılmasına dair kanun teklifleri ile geçici bütçe kanun tekliflerinin tümü; vergi, resim ve harçlar konulmasına, kaldırılmasına, eksiltilmesine veya artırılmasına dair kanun tekliflerinin tümü; merkezî yönetim kesin hesap kanunu teklifleri; milletlerarası antlaşmaların onaylanması; bu antlaşmalara katılma veya bu antlaşmaların belli hükümlerinin yürürlüğe konması hakkındaki katılma bildirilerinin yapılmasının uygun bulunması hakkındaki kanun tekliflerinin tümü; uzun vadeli kalkınma planının tümü ve İçtüzük'ün emredici hükümleriyle belirtilen diğer hususların oylanması açık oylama ile yapılır.

Açık oylamada “kabul”, “ret” ve “çekimser” olmak üzere üç tür oy kullanılır.

74. Gizli oylama nasıl yapılır?

Gizli oylama milletvekilinin ne yönde oy kullandığının hiçbir şekilde belirlenemediği ve bu konuda herhangi bir kaydın olmadığı oylama şeklidir. Gizli oylama adı okunan üyeye bir zarf ve beyaz (kabul), kırmızı (ret) ve yeşil (çekimser) renkli üç pusulanın verilmesi ve üyenin bunlardan birisini kapalı kabinde zarfa koyması suretiyle yapılır.

Gizli oylamada kullanılan oyların tasnifi o günkü Başkanlık Divanında görevli kâtip üyelerce yapılır. Sonuçlar “kabul”, “ret”, “çekimser” ve varsa “boş” ve “geçersiz” şeklinde Genel Kurula ilan edilir.

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifleri ile Meclis so- ruşturması önergesi ve Yüce Divana sevke ilişkin Meclis soruş- turması komisyonu raporu gizli oyla oylanır.

75. Temel kanun nedir?

Kapsamlı kanun teklifleri için İktüzük'te özel bir görüşme ve oylama usulü öngörülmüştür. Temel kanun olarak adlandırıl- lan bu düzenlemeye göre bir hukuk dalını sistematik olarak bü- tünüyle veya kapsamlı olarak değiştirecek biçimde genel ilkeleri içermesi; kişisel veya toplumsal yaşamın büyük bir bölümünü ilgilendirmesi; kendi alanındaki özel kanunların dayandığı te- mel kavramları göstermesi, özel kanunlar arasında uygulamada ahenk sağlaması, düzenlediği alan yönünden bütünlüğünün ve maddeler arasındaki bağlantıların korunması zorunluluğunun bulunması; önceki yasalaşma evrelerinde de özel görüşme ve oylama usulüne bağlı tutulması gibi özellikleri taşıyan kanun- ları ve İktüzüğü bütünüyle veya kapsamlı olarak değiştiren veya yürürlüğe koyan tekliflerin Genel Kuruldaki görüşmelerinde bu özel görüşme ve oylama usulü uygulanabilir.

Bir kanun teklifinin temel kanun olarak görüşülmesine Da- nışma Kurulu veya siyasi parti gruplarının önerisi üzerine Genel Kurul tarafından karar verilir. Temel kanun olarak görüşülme- sine karar verilen işlerde önce teklifin tümü üzerinde görüşme açılır ve maddelerine geçilmesi oylanır. Maddelerine geçilmesi kabul edilen tekliflerin bölümlerinin görüşülmesine başlanır. Teklifler 30 maddeyi geçmeyecek şekilde bölümlere ayrılır.

Bu yöntemle maddeler ayrı ayrı görüşülmemekte, konuş- malar ve soru-cevap işlemi bölümler üzerinde yapılmaktadır; ancak bölümdeki maddeler ayrı ayrı oylanmaktadır.

Bölümler üzerindeki soru-cevap süresi 15 dakikadır. Ayrıca temel kanun olarak görüşülmesine karar verilen işlerde milletvekilleri tarafından her madde için en fazla 2 değişiklik önergesi verilebilmektedir. Ancak her siyasi parti grubuna mensup milletvekillerinin bir önerge verme hakkı saklıdır. Temel kanun yöntemiyle görüşmelerde madde metinleri okunmamakta, maddeler üzerinde değişiklik önergeleri varsa önerge işlemleri yapılmakta ve madde oylanmaktadır. Bölümler üzerinde görüşmeler tamamlandıktan ve tüm maddeler olandıktan sonra işin tümü oylanır.

76. Temel kanunların görüşmeleri özetle nasıldır?

Teklifin tümü üzerinde görüşmeler

- Esas komisyonun 20 dakika konuşması,
- Siyasi parti grupları adına birer milletvekilinin 20'şer dakika konuşması,
- Şahısları adına 2 milletvekilinin 10'ar dakika konuşması,
- 20 dakika süre ile soru-cevap işlemi yapılması,
- Kanun teklifinin maddelerine geçilmesinin oylanması.

Teklifin bölümleri üzerinde görüşmeler

- Esas komisyonun 10 dakika konuşması,
- Siyasi parti grupları adına birer milletvekilinin 10'ar dakika konuşması,
- Şahısları adına 2 milletvekilinin 5'er dakika konuşması,
- 15 dakika süre ile soru-cevap işlemi yapılması.

Maddeler üzerinde önerge işlemi

- Madde üzerinde verilen en fazla 2 önergenin işleminin yapılması (Her siyasi parti grubuna mensup milletvekillerinin 1 önerge verme hakkı saklıdır. Siyasi parti grubu sayısı kadar önerge olabilir.),

- Önergelerin oylanması,
- Maddenin oylanması.

Son konuşmalar ve tümünün oylanması

- Oyunun rengini belli etmek üzere lehte ve aleyhte birer milletvekiline söz verilmesi (Uygulamada 5'er dakika süre verilmektedir.),
- Teklifin tümünün oylanması ve kanunlaşması.

77. Anayasa değişiklikleri nasıl yapılır?

Anayasa'nın değiştirilmesi TBMM üye tam sayısının 1/3'ü olan en az 200 milletvekilinin imzasıyla teklif edilebilir.

Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. İkinci görüşmeye, birinci görüşmenin bitiminden 48 saat geçmeden başlanamaz. İkinci görüşmede yalnızca maddeler üzerinde verilmiş değişiklik önermeleri görüşülür, birinci görüşmede üzerinde değişiklik teklifi bulunmayan bir madde hakkında ikinci görüşmede önerge verilemez.

Değişiklik tekliflerinin birinci ve ikinci görüşmelerinde maddelerin kabulü ile ikinci görüşmenin sonunda tümünün kabulü, TBMM üye tam sayısının en az 3/5 çoğunluğunun (360) gizli oyuyla mümkündür.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderebilir. TBMM, geri gönderilen kanunu, üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu (400) ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclis tarafından üye tam sayısının 3/5'i (360) ile veya 2/3'ünden (400) az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazete'de yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tam sayısının 2/3'ü (400) veya daha fazla çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoymasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazete'de yayımlanır.

TBMM, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu kanunun halkoymasına sunulması hâlinde Anayasa'nın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlamaktadır.

Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, belirtilen hükümler dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

78. Olağanüstü hâllerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi nedir?

Olağanüstü hâllerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi; olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda, Anayasa'ya dayanarak Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan düzenleyici bir işlemdir.

Kanun hükmündeki bu kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlanır ve aynı gün TBMM onayına sunulur. TBMM kendisine sunulan kararnameyi kanunla reddedip yürürlükten kaldırabileceği gibi, aynen veya değiştirerek kabul edebilir. 3 ay içinde sonuçlandırılmayan olağanüstü hâl döneminde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri kendiliğinden yürürlükten kalkar.

79. Genel Kurulda sataşma nedir?

Genel Kurulda şahsına sataşılın veya ileri sürmüş olduğu görüşten farklı bir görüş kendisine atfolunan komisyon, siyasi parti grubu veya milletvekilleri açıklama yapabilir ve cevap verebilir. Sataşma nedeniyle söz almak isteyen, hangi sebepten dolayı konuşmak istediğini birleşimi yöneten Başkana sözlü veya

yazılı olarak bildirir. Başkanın söz verip vermeme konusunda takdir yetkisi vardır. Başkan açıklama ve cevap için söz verecekse, söz verme zamanını da aynı oturum içinde olmak üzere takdir eder. Başkanlıkça kendisine söz verilmeyen kimse direnirse, Genel Kurul, bu konuda görüşmesiz ve işaret oyuyla karar verir.

Genel Kurulda sataşmadan dolayı açıklama hakkını komisyon adına o iş için Genel Kurulda bulunan komisyon temsilcisi ve siyasi parti grupları adına grup başkanı veya başkanvekilleri kullanmaktadır.

Yürütmenin temsil edildiği hâllerde Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar hakkında da bu hüküm uygulanır.

80. Genel Kurulda disiplin cezaları nelerdir?

Genel Kurul çalışmaları sırasında milletvekillerinin içtüzük'e aykırı söz ve eylemleri çeşitli yaptırımlara tabidir. Bu yaptırımların bir kısmı disiplin cezası niteliğindedir. Disiplin cezaları uyarma, kınama ve Meclisten geçici olarak çıkarmadır.

Disiplin cezaları Cumhurbaşkanı yardımcılarını veya bakanlar hakkında da uygulanır.

a) Uyarma cezası nedir?

Uyarma cezası; birleşimi yöneten Başkan veya başkanvekili tarafından sözlü olarak bir milletvekilinin uyarılmasıdır.

Söz kesmek, sükûneti ve çalışma düzenini bozmak ve şahsiyatla uğraşmak uyarma cezasını gerektiren tutumlardır. Uyarma cezasını vermek ve yerine getirmek birleşimi yöneten Başkanın takdirindedir. Uyarma cezası alan milletvekili kendisini savunmak üzere söz isterse, bu üyeye o oturumun veya birleşimin sonunda söz verilmesi gerekir. Ancak, Başkan gerekli görürse daha önce de söz verebilir. Başkan ceza alan milletvekilinin açıklamalarını yeterli görürse verdiği cezayı kaldırabilir. Aynı birleşimde iki defa uyarma cezası alan bir milletvekilinin bu durumunun tutanak özetinde belirtilmesi zorunludur ve bu milletvekilinin o

birleşimin sonuna kadar söz söylemesi Başkanın teklifi üzerine, Genel Kurulca yasaklanabilir.

b) Kınama cezası nedir?

Kınama cezası; sözlü olarak bir milletvekilinin uyarılması için Genel Kurulun karar vermesidir. Ayrıca kınama cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun 1/3'ü kesilir.

İçtüzük'te kınama cezasını gerektiren hâller aşağıdaki şekilde sayılmıştır:

- 1) Aynı birleşimde 2 kere uyarma cezası aldığı hâlde bunu gerektiren hareketten vazgeçmemek,
- 2) Bir ay içinde 3 kere uyarma cezasına uğramış olmak,
- 3) Kaba ve yaralayıcı sözler sarf etmek ve hareketler yapmak,
- 4) Türkiye Büyük Millet Meclisi bina, tesis, eklenti ve arazi-sine silahlı olarak girmek,
- 5) Mecliste gürültü ve kavgaya sebep olmak veya Meclisin görevini yerine getirmesini önlemek için toplu bir harekete girişilmesine önayak olmak,
- 6) Genel Kurulun çalışma düzenini ve huzurunu bozucu döviz, pankart ve benzeri materyali getirmek ve kullanmak.

Kınama cezası birleşimi yöneten Başkanın teklifi üzerine Genel Kurulca kararlaştırılır. Hakkında kınama cezası teklif edilen milletvekili doğrudan kendisini savunabilir veya başka bir milletvekiline savunma yaptırabilir. Kınama cezası, tutanak özetine geçirilir.

c) Meclisten geçici olarak çıkarma cezası nedir?

Meclisten geçici olarak çıkarma cezası; Genel Kurul, komisyon, Başkanlık Divanı ve Danışma Kurulu çalışmalarına cezası

süresince ilgili milletvekilinin katılmasının yasaklanmasıdır. Ayrıca Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına çarptırılan milletvekilinin bir aylık ödenek ve yolluğunun 2/3'ü kesilir. Anayasa Mahkemesinin 17/10/2018 tarihli (Esas Sayısı: 2017/162, Karar Sayısı: 2018/100) kararı uyarınca sadece “Türkiye Cumhuriyeti’nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü esasında Anayasada düzenlenen idari yapısına aykırı tanımlamalar yapmak” sebebi ile verilen Meclisten geçici çıkarma cezasında bu kesinti yapılmaz.

İktüzük’te, en ağır disiplin cezası olan Meclisten geçici olarak çıkarma cezasını gerektiren hâller aşağıdaki şekilde sayılmıştır:

- 1) Aynı birleşim sırasında 3 kere kınama cezasına uğramak,
- 2) Bir ay içinde 5 kere kınama cezası almak,
- 3) Görüşmeler sırasında Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisine, Başkanına, Başkanlık Divanına, Başkanlık görevini yerine getiren Başkanvekiline, milletvekiline, Türk Milletinin tarihine ve ortak geçmişine, Anayasa’nın ilk dört maddesinde çerçevesi çizilen Anayasal düzene hakaret etmek ve sövmek, Türkiye Cumhuriyeti’nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü esasında Anayasa’da düzenlenen idari yapısına aykırı tanımlamalar yapmak,
- 4) Görüşmeler sırasında halkı veya Devlet kuvvetlerini yahut kamu organ, kuruluş ve görevlilerini kanun dışı hareketlere, ayaklanmaya veya Anayasa hükümlerini bozmaya teşvik veya tahrik etmek,
- 5) Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna ve komisyonlara silahlı olarak girmek,
- 6) Meclis yapıları yahut eklentileri içinde yasak bir eylemde bulunmak,
- 7) Fiili saldırıda bulunmak.

Meclisten geçici olarak çıkarma cezası, en çok 3 birleşim için, birleşimi yöneten Başkanın teklifi üzerine Genel Kurulca kararlaştırılır. Hakkında Meclisten geçici olarak çıkarma cezası teklif edilen milletvekili doğrudan kendisini savunabilir veya başka bir milletvekiline savunma yaptırabilir. Ceza, tutanak özetine geçirilir.

Bu cezaya çarptırılan milletvekili, TBMM'nin Genel Kurul, komisyon, Başkanlık Divanı ve Danışma Kurulu çalışmalarına cezası süresince katılamaz.

Geçici olarak Meclisten çıkarma cezasına uğrayan bir milletvekili izin alıp kürsüden açıkça af dilerse izleyen birleşimden itibaren Meclise girmek hakkını kazanır.

D- BÜTÇE SÜRECİ

81. Bütçe kanunu nedir?

Bütçe kanunu, bir mali yıl içerisinde toplanacak gelirler ile yapılacak kamu harcamalarını, miktar ve kurumlara göre tahminî olarak belirleyen, gelirlerin toplanmasına yetki ve kamu harcamalarının yapılmasına izin veren kanundur. Bütçe, mali yıl içerisinde yapılacak giderleri ve elde edilecek gelirleri tahminî olarak gösterir. Mali yıl, 1 Ocak - 31 Aralık arasındaki süreyi kapsamaktadır. Bütçenin uygulanması için verilen izin süresi 1 mali yıl ile sınırlıdır.

Merkezî yönetim bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması hâlinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe ödenekleri, bir önceki yıl bütçe başlangıç ödeneklerinin belirli bir oranı esas alınarak belirlenir. Cari yıl bütçesinin yürürlüğe girmesiyle geçici bütçe uygulaması sona erer ve o tarihe kadar yapılan harcamalar ve girilen yüklenmeler ile tahsil olunan gelirler cari yıl bütçesine dâhil edilir. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye

kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak uygulanır.

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerindeki ödeneklerin yetersiz kalması hâlinde veya öngörülmemiş hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, karşılığı gelir gösterilmek kaydıyla, kanunla ek bütçe yapılabilir.

82. Merkezî yönetim bütçesi kapsamında hangi bütçe türleri yer alır?

Genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri;

- Merkezî yönetim bütçesi,
- Sosyal güvenlik kurumları bütçeleri,
- Mahallî idareler bütçeleri,

olarak hazırlanır ve uygulanır.

Merkezî yönetim bütçesi de 3 ayrı bütçeden oluşur:

- Genel bütçe,
- Özel bütçeler,
- Düzenleyici ve denetleyici kurum bütçeleri.

Kamu idarelerince bunlar dışında herhangi bir ad altında bütçe oluşturulamaz.

Genel bütçe, Devlet tüzel kişiliğine dâhil olan kamu idarelerinin bütçesidir.

Özel bütçe, bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenen kamu idarelerinin bütçesidir.

Düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesi, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurul, kurum veya üst kurul şeklinde teşkilatlanan düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçesidir.

Sosyal güvenlik kurumu bütçesi, sosyal güvenlik hizmeti sunmak üzere, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulan kamu idarelerinin bütçesidir.

Mahallî idare bütçesi ise mahallî idare kapsamındaki kamu idarelerinin bütçesidir.

83. Kesin hesap kanunu nedir?

Kesin hesap kanunu bir önceki yılda gerçekleşen bütçe uygulama ve harcamalarını gösteren kanundur. TBMM, merkezî yönetim bütçe kanununun uygulama sonuçlarını onama yetkisini kesin hesap kanunuyla kullanır. Uygulanması bitmiş bütçenin hesabının kesinleşmesi kesin hesap kanunu ile olur.

Kesin hesap kanunu teklifi, muhasebe kayıtları dikkate alınarak, merkezî yönetim bütçe kanununun şekline uygun olarak Hazine ve Maliye Bakanlığınca hazırlanır. Bu teklif, bir yıllık uygulama sonuçlarını karşılaştırmalı olarak gösteren değerlendirmeleri içeren gerekçesiyle birlikte izleyen mali yılın Haziran ayı sonuna kadar Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'ye sunulur ve bir örneği Sayıştaya gönderilir. Kesin hesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

Kesin hesap kanun teklifinin TBMM'ye sunulması, ilgili yıla ait Sayıştay tarafından sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

84. Merkezî yönetim bütçe kanunu teklifi ve kesin hesap kanun teklifi nasıl kanunlaşır?

Merkezî yönetim bütçe kanun teklifi mali yılbaşından en az 75 gün önce Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Merkezî yönetim bütçe kanun teklifi, Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülür. Plan ve Bütçe Komisyonunun 55 gün içinde kabul edeceği metin, TBMM Genel Kurulunda görüşülerek mali yılbaşına kadar karara bağlanır.

Anayasa'nın emredici hükümleri gereğince belli bir sürede sonuçlanması gereken işlerden olduğu için bütçe ve kesin hesap kanunu teklifleri özel gündemde görüşülür. TBMM, merkezî yönetim bütçe kanun teklifinin metnini maddeler, gider ve gelir cetvellerini kamu idareleri itibarıyla görüşür ve oylar.

Merkezî yönetim bütçe ve kesin hesap kanunu tekliflerinin TBMM Genel Kurulundaki görüşmelerinin ilk günü teamüle göre Yürütmenin bütçe sunuş konuşması ile başlar. Bütçe sunuş konuşmasını Yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bir bakan yapar. Ardından, tekliflerin tümü üzerinde görüşmeler yapılır. Bu görüşmelerde, öncelikle siyasi parti grupları adına konuşmalar yapılır. Ardından, birer milletvekili tarafından şahsı adına önce lehte sonra aleyhte konuşma gerçekleştirilir. Yürütme adına konuşmalar genelde iki şahıs konuşmasının arasında yapılır. Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerinin görüşüldüğü Genel Kurul oturumlarına Yürütme adına Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar katılıp görüş bildirebilir. Teamüle göre, bütçenin tümü üzerindeki görüşmelerde soru-cevap işlemi yapılmaz. Maddelerine geçilmesi kabul edildiği takdirde bütçe ve kesin hesap kanunu tekliflerinin 1. maddeleri (gider) okunur. Bütçe ve kesin hesap kanunu tekliflerinin 1. maddelerinin kapsamına giren kuruluşların bütçe ve kesin hesaplarının görüşmeleri turlar hâlinde gerçekleştirilir.

TBMM üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar; kamu idare bütçeleri ile değişiklik önermeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır. TBMM üyeleri, bütçe kanun teklifinin Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelir azaltıcı değişiklik önermeleri veremezler.

Oturumu yöneten başkan, ilgili turda yer alan kamu idarelerinin önce bütçe ile kesin hesaplarına geçilmesi hususunu, sonra bütçe ile kesin hesaplarını ayrı ayrı okutup oya sunmaktadır. Turların tamamlanmasını müteakip bütçe kanun teklifinin

1. (gider) ve 2. (gelir) maddelerinin görüşülmeksizin oylaması gerçekleştirilir, daha sonra 3. maddeden başlayarak bütçe kanunu teklifinin maddeleri üzerindeki görüşmeler yapılır. Kesin hesap kanunu teklifinin ise 1. maddesinin görüşülmeksizin oylaması gerçekleştirilir ve daha sonra 2. maddeden başlayarak kesin hesap kanunu teklifinin maddeleri üzerindeki görüşmeler yapılır.

Bütçe kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Bütçe ve kesin hesap kanunu tekliflerinin maddeleri kabul edildikten sonra bütçenin tümü üzerindeki son konuşmalara geçilir. Bu görüşmelerde, öncelikle siyasi parti grupları adına konuşmalar yapılır. Ardından oyunun rengini belli etmek üzere bir milletvekili lehte konuşma gerçekleştirir; uygulamaya göre daha sonra, Yürütme adına konuşmalar yapılır. Son olarak da, oyunun rengini belli etmek üzere bir üyenin aleyhte konuşmasıyla görüşmeler sonlanır.

Merkezî yönetim bütçe ve kesin hesap kanunu tekliflerinin oylaması açık oylamaya tabidir. Bütçe ve kesin hesap kanunu tekliflerinin tümü üzerinde son konuşmaların yapılmasının ardından bütçe ve kesin hesap kanunu tekliflerinin açık oylamaları ayrı ayrı yapılır.

Merkezî yönetim bütçe kanunu mali yılbaşından önce Resmî Gazete’de yayımlanır.

E- KANUNLARIN CUMHURBAŞKANINCA YAYIMLANMASI VE YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ

85. Kanunlar nasıl yayımlanır?

Kanun teklifleri TBMM Genel Kurulunda kabul edildiğinde kanunlaşır ve bir kanun numarası alır. Ancak, Genel Kurul tarafından kabul edilen kanunun bağlayıcı olabilmesi ve uygulan-

bilmesi için Resmî Gazete’de yayımlanması ve yürürlüğe girmesi gerekir.

Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on beş gün içinde yayımlar.

Cumhurbaşkanı, yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere bu konuda gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde TBMM’ye gönderebilir. Ancak Cumhurbaşkanı bütçe kanunlarını bir daha görüşülmek üzere TBMM’ye iade edemez.

Cumhurbaşkanı tarafından kısmen uygun bulunmama durumunda TBMM, o işin tamamını veya sadece uygun bulunmayan maddelerini görüşebilir. Ancak kanunun tümünün oylaması her hâlde yapılır. Bu görüşme sonucunda gönderilen metin değiştirilerek veya aynen kabul edilebilir. TBMM, geri gönderilen kanunu üye tam sayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı kanunu yayımlamak zorundadır. Meclis, geri gönderilen kanunda değişiklik yaparsa Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise iade edebilir.

86. Kanunlar ne zaman yürürlüğe girer?

Kanunların ne zaman yürürlüğe gireceği yürürlük maddesinde açıkça belirtilir. Yürürlük maddesi genellikle “Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.” şeklinde olsa da farklı bir tarih belirlemek de mümkündür. Yürürlük maddesinde kanunun tümü için tek bir yürürlük tarihi belirlenebileceği gibi, farklı maddeler veya hükümler için farklı yürürlük tarihleri de düzenlenebilir. Ayrıca bir yürürlük tarihi belirtilmeyen kanunlar, Resmî Gazete’de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

5. BÖLÜM

Bilgi Edinme ve Denetim Yolları

A- YAZILI SORU

87. Yazılı soru nedir?

Yazılı soru, milletvekillerinin yürütmenin görev ve yetkileriyle ilgili bir konuda, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve ilgili bakanlardan bir önerge ile bilgi almalarını sağlayan bir parlamentolar bilgi edinme ve denetim yoludur.

88. Yazılı soru önergelerinin taşınması gereken şartlar nelerdir?

Yazılı soru önergelerinin İktisadî gereğince şekil ve esas yönünden aşağıdaki şartları taşınması gerekir:

- Kısa olmalıdır.
- Herhangi bir belge eklenmemelidir.
- Tek bir Cumhurbaşkanı yardımcısına veya tek bir bakanla yöneltilmelidir.
- TBMM Başkanlığına hitaben yazılmalıdır.
- Sadece bir milletvekili tarafından adı, soyadı ve seçim çevresi belirtilerek imzalanmalıdır.
- Gereksiz hazırlanmalı ve kişisel görüşler ileri sürülmemelidir.
- Kişilik ve özel yaşama ilişkin konular içermemelidir.
- Başka bir kaynaktan kolayca öğrenilebilecek nitelikte olmamalıdır.
- Tek amacı istişare sağlamaktan ibaret konuları içermemelidir.
- Kaba ve yaralayıcı ifadeler taşımamalıdır.

Ayrıca Anayasa'nın 138'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince, yazılı soru önergeleri, görülmekte olan bir dava hakkında yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili olmamalıdır.

89. Yazılı soru önergeleri nasıl işleme alınır?

Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Genel Evrak Birimine gönderilerek evrak kaydı yapılan yazılı soru önergelerinin iş ve işlemleri, havale edildiği Kanunlar ve Kararlar Başkanlığında, TBMM'nin bilgi edinme ve denetim işlemlerinin yürütülmesinden sorumlu olan Denetim Bürosunda gerçekleştirilmektedir.

Yazılı soru önergesi, öncelikle Anayasa ve İçtüzük hükümleri açısından taşınması gereken şekil ve esasa yönelik şartlara göre incelenmektedir. Gerekli şartları taşımayan yazılı soru önergesi, TBMM Başkanı tarafından bir yazı ekinde önerge sahibine gerekçeli olarak iade edilir. Önerge sahibi, iade edilen önergesini iade gerekçesindeki hususları düzeltmek suretiyle tekrar verebilir.

İşleme alınan önergeye Başkanlığa geliş sırasına göre (7/...) esas numarası verilir. Önerge; imza sahibi milletvekilinin adı ve soyadı, seçim çevresi ile önergenin içeriğini yansıtan özeti, esas numarası ve Başkanlığa geliş tarihi bilgileriyle gelen kâğıtlar listesine alınır.

Yazılı soru önergeleri gereği için Cumhurbaşkanı yardımcılığına ve muhatap bakanlığa TBMM Başkanının imzasıyla gönderilir. Önergenin elektronik ortamdaki kopyası, TBMM resmî internet sitesinde erişime açılır.

a) Yazılı soru önergesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Aşağıdaki sorularımın TBMM İçtüzüğü'nün 96'ncı ve 99'uncu maddeleri uyarınca Cumhurbaşkanı yardımcısı / Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını arz ederim.

Saygılarımla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı
Seçim Çevresi

-
.....
1.
2.
3.

90. Yazılı soru önergelerinin cevaplandırılmasına ilişkin işlemler nelerdir?

Yazılı soru önergesinin cevaplandırılma süresi Anayasa gereğince, TBMM Başkanlığı yazısının Cumhurbaşkanı yardımcılığına ve muhatap bakanlığa gönderildiği tarihten itibaren 15 gündür. TBMM'nin tatile girmesi veya çalışmalarına ara vermesi

hâlinde de yazılı soruların havale işlemi yapılır, bu hâlde 15 günlük süre tatil ve ara vermeden sonra başlar.

Yazılı soru önergesine Cumhurbaşkanı yardımcısı veya muhatap bakanın imzasıyla verilen cevap, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya ilgili bakanlıkça TBMM Başkanlığına sunulur. Cevap metninin bir sureti önerge sahibi milletvekiline gönderilir. Cevap ayrıca soru metniyle birlikte TBMM Başkanlığınca alındığı günkü veya bir sonraki birleşime ait Tutanak Dergisi'nde yayımlanır ve TBMM resmî internet sitesinde de erişime açılır.

Yazılı soru önergesinin 15 günlük sürede cevaplandırılması hâlinde soru önergesinin cevaplandırılmadığı gelen kâğıtlar listesinde ilan edilir ve bu durum bir yazıyla Cumhurbaşkanı yardımcısına veya bakanlara bildirilir. Gelen kâğıtlar listesinde, “Süresi İçinde Cevaplandırılmayan Yazılı Soru Önergeleri” başlığı altında önergenin sahibi, esas numarası, özeti ve muhatabı belirtilir.

Uygulamada yazılı soru önergelerine, cevap süresi dolduktan sonra da cevap gönderildiği görülmektedir. Bu cevaplar da önerge sahibi milletvekiline gönderilmekte ve TBMM resmî internet sitesinde yayımlanmaktadır, ancak Tutanak Dergisi'ne eklenmemektedir.

91. Yazılı soru önergesi nasıl geri alınır?

Yazılı soru önergeleri TBMM Başkanlığına sunulmalarından sonuçlanmalarına kadar geçen süre içinde önerge sahibi milletvekili tarafından bir yazı ile geri alınabilir. Önergelerin, Cumhurbaşkanı yardımcılığına ve muhatap bakanlığa gönderildikten sonra geri alınması durumunda, bu önergeler gelen kâğıtlar listesinde “Geri Alınan Yazılı Soru Önergeleri” başlığı altında yayımlanır ve geri alınma hakkında önerge muhatabına bir yazı ile bilgi verilir.

a) Yazılı soru önermelerini geri alma dilekçesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Cumhurbaşkanı yardımcısına/..... Bakanına
yöneltmiş olduğum (7/.....) esas numaralı yazılı soru
önergemi geri alıyorum.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

92. TBMM Başkanından yazılı soru nedir?

TBMM Başkanının, Başkanlık Divanının, Başkanlık Divanı üyelerinin ve Danışma Kurulunun TBMM'nin faaliyetleriyle ilgili görevleri hakkında, Başkanlıktan yazılı soru sorulabilir.

Bu sorular Başkan veya görevlendireceği başkanvekillerinden biri tarafından cevaplandırılır.

Bu sorular hakkında da Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yöneltilen sorular hakkındaki hükümler uygulanmaktadır.

a) TBMM Başkanından yazılı soru önergesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Aşağıdaki sorularımın İçtüzük'ün 100'üncü maddesi uyarınca TBMM Başkanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını arz ederim.

Saygılarımla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

.....

.....

1.

2.

3.

B- GENEL GÖRÜŞME

93. Genel görüşme nedir?

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, TBMM Genel Kurulunda görüşülmesidir.

94. Genel görüşme önergesinin taşınması gereken şartlar nelerdir?

- Genel görüşme açılması, siyasi parti grupları veya en az 20 milletvekili tarafından yazılı bir önergeyle istenebilir.
- En az 20 milletvekili tarafından verilen önergede, milletvekillerinin adı, soyadı, seçim çevresi ve imzası bulunmalıdır.
- Siyasi parti grubu adına verilen önergede, grup başkanı ve/veya başkanvekilinin adı, soyadı, seçim çevresi ve imzası bulunmalıdır.
- Önerge, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konuyu ihtiva etmelidir.
- Önergede kaba ve yaralayıcı ifadeler bulunmamalıdır.
- Önergenin konusu görülmekte olan bir davada, yargı yetkisinin kullanımı ile ilgili olmamalıdır.
- Önerge metni 500 kelimedenden fazla ise önergeye 500 kelimeli aşmayacak bir özet metin eklenmelidir.
- Önerge, TBMM Başkanlığına hitaben yazılmalıdır.

a) Genel görüşme önergesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülke gündemini son günlerde meşgul eden konusunda İçtüzük'ün 102'nci maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasını arz ederiz.

Saygılarımızla.

(İlk imza sahibi)

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

(En az 20 milletvekilinin imzası)

GEREKÇE:

95. Genel görüşme önergesi nasıl işleme alınır?

Genel evrak kaydı alan genel görüşme önergesi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığına gönderilir. Önergenin işlemleri, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Denetim Bürosunca yürütülür. Anayasa ve İçtüzük hükümleri çerçevesinde incelenen önergeye (8/...) şeklinde bir esas numarası verilir. Önerge; ilk imza sahibi milletvekilinin adı ve soyadı, seçim çevresi ve taşıdığı imza sayısı ile içeriğini yansıtan özeti, esas numarası ve Başkanlığa geliş tarihi bilgileriyle gelen kâğıtlar listesine alınır.

Gelen kâğıtlar listesine alınan önerge, TBMM gündeminin “Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler” kısmında Başkanlığa geliş sırasına göre yer alır.

96. Genel görüşme önergesinin öngörüşmesi nasıl yapılır?

Öngörüşme, bir genel görüşme önergesi hakkında genel görüşme açılıp açılmayacağına dair yapılan görüşmedir.

Genel görüşme önergesinin öngörüşmesi, Genel Kurulda sırası geldiğinde ya da Danışma Kurulu veya siyasi parti grubu önerisi üzerine Genel Kurulun kararıyla belirlenen bir tarihte yapılır.

Öngörüşmede siyasi parti grupları, önergedeki birinci imza sahibi milletvekili veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi konuşabilir. Öngörüşmede milletvekillerinin şahsı adına konuşma imkânı bulunmamaktadır.

Öngörüşmede konuşma süreleri, siyasi parti grupları için 20’şer dakika, önerge sahibi milletvekili için 10 dakikadır.

Genel görüşme açılıp açılmamasına, öngörüşme sonunda yapılan işaretlerle oylamayla karar verilir.

97. Genel görüşme nasıl yapılır?

Genel Kurulda yapılan öngörüşmede genel görüşme açılmasına karar verilirse, genel görüşme günü özel gündem hâlinde Danışma Kurulunca belirlenir. Ancak genel görüşmenin yapılacağı gün, açılmasına karar verilmesinden itibaren 48 saatten önce ve 7 tam günden sonra olamaz.

Genel görüşmede ilk söz hakkı genel görüşme önergesi sahibi siyasi parti grubu veya gruplarına yahut genel görüşme önergesindeki birinci imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi milletvekiline aittir. Bunun dışında genel hükümlere göre siyasi parti grupları ve şahsı adına 2 milletvekilinin konuş-

ma hakkı mevcuttur. Genel görüşmede konuşma süreleri, üyeler için 10'ar dakika; siyasi parti grupları için 20'şer dakikadır.

Genel görüşme sonrasında herhangi bir karar alınması gerekmediği için herhangi bir oylama da yapılmaz.

98. Genel görüşme önergesi nasıl geri alınır?

Genel görüşme önergesinin sahiplerince geri alınabilmesi, TBMM Başkanlığına verilecek bu yönde bir önerge ile mümkündür.

Genel görüşme önergesinde yer alan imza sahipleri imzalarını her zaman geri çekebilirler. İmzaların çekilmesi sonrası imza sayısı 20'nin altına düşerse TBMM Başkanlığı, önergede yeterli imza kalmadığı gerekçesiyle önergeyi işleminden kaldırır.

a) Genel görüşme önergesinin geri alınması örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülke gündemini son günlerde meşgul eden konusundaki 8/... esas numaralı genel görüşme önergesini geri alıyoruz.

Gereğini arz ederiz.

Saygılarımızla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

(Önergedeki tüm imza sahibi milletvekilleri)

b) Genel görüşme önergesinden imza çekilmesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülke gündemini son günlerde meşgul eden konusundaki 8/... esas numaralı genel görüşme önergesinden imzamı geri çekiyorum.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

C- MECLİS ARAŞTIRMASI

99. Meclis araştırması nedir?

Meclis araştırması, yasama organının bir konuda bilgi edinmek için kendi içinden oluşturduğu özel bir komisyon eliyle gerçekleştirildiği bilgi edinme ve denetim çalışmasıdır.

100. Meclis araştırması önergesinin taşınması gereken şartlar nelerdir?

- Meclis araştırması açılması, siyasi parti grupları veya en az 20 milletvekili tarafından yazılı bir önergeyle istenebilir.
- Siyasi parti grubu adına verilen önergede, grup başkanı ve/veya başkanvekilinin adı, soyadı, seçim çevresi ve imzası, 20 milletvekili tarafından verilen önergede milletvekillerinin adı, soyadı, seçim çevresi ve imzaları bulunmalıdır.
- Önergenin metni 500 kelimeyi geçmemelidir. Fazla ise önergeye 500 kelimeyi aşmayacak bir özet metin eklenmelidir.
- Önergenin konusu ticari sırlara ve Devlet sırrına ilişkin olmamalıdır.
- Konusu, görülmekte olan bir davada, yargı yetkisinin kullanımı ile ilgili olmamalıdır.
- Önergede kaba ve yaralayıcı ifadeler bulunmamalıdır.
- Önerge, TBMM Başkanlığına hitaben yazılmalıdır.

a) Meclis araştırması önergesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

..... konusunda bir Meclis araştırması açılmasını
arz ederiz.

Saygılarımızla.

(İlk imza sahibi)

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

(En az 20 milletvekilinin imzası)

GEREKÇE:

101. Meclis araştırması önergesi nasıl işleme alınır?

Meclis araştırması önergesi genel evrak kaydı alarak Kanunlar ve Kararlar Başkanlığına gelir. Önergenin işlemleri, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Denetim Bürosunca yürütülmektedir.

Anayasa ve İçtüzük hükümleri çerçevesinde incelenen önergeye (10/...) esas numarası verilir. Önerge; ilk imza sahibi milletvekilinin adı ve soyadı, seçim çevresi, taşıdığı imza sayısı

ile içeriğini yansıtan özeti, esas numarası, Başkanlığa geliş tarihi bilgileriyle gelen kâğıtlar listesine alınır.

Gelen kâğıtlar listesine alınan önerge, TBMM gündeminin “Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler” kısmında esas numarası sırasına göre yer alır.

102. Meclis araştırma önergesi nasıl geri alınır?

Meclis araştırma önergesinin sahiplerince geri alınabilmesi, TBMM Başkanlığına verilecek bu yönde bir önerge ile mümkündür.

Meclis araştırma önergesinde yer alan imza sahipleri imzalarını her zaman geri çekebilirler. İmzaların çekilmesi sonrası imza sayısı 20’nin altına düşerse TBMM Başkanlığı, önergede yeterli imza kalmadığı gerekçesiyle önergeyi işlemiden kaldırır.

a) Meclis araştırması önergesinin geri alınması örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

10/... esas numaralı Meclis araştırması önergesini geri alıyoruz.

Gereğini arz ederiz.

Saygılarımızla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

(Önergedeki tüm imza sahibi milletvekilleri)

***b) Meclis araştırması önergesinden imza çekilmesi
örneği nasıldır?***

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

10/... esas numaralı Meclis araştırması önergesinden
imzama geri çekiyorum.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

103. Meclis araştırma komisyonu nasıl kurulur ve çalışır?

Meclis araştırması açılmasında genel görüşme açılmasındaki hükümler uygulanır. Genel Kurulda yapılan görüşme sonunda, Meclis araştırması açılıp açılmamasına işaretle oylama yapılarak karar verilir.

Meclis araştırması açılmasına karar verilirse bir komisyon kurulur. Bu komisyonun üye sayısı, çalışma süresi ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışabileceği hususları Başkanlığın önerisiyle oylanarak Genel Kurulca kararlaştırılır. Komisyonunda siyasi parti grupları güçleri oranında temsil edilirler.

Meclis araştırma komisyonu bakanlıklardan, diğer kamu kurumlarından, mahallî idarelerden, üniversitelerden, kamu iktisadi teşebbüslerinden, özel kanun ile veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulmuş banka ve kuruluşlardan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve kamu yararına çalışan derneklerden bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir.

Uygulamada Meclis araştırma komisyonlarına 3 aylık çalışma süresi verilmektedir. Komisyona çalışmalarını tamamlamaması hâlinde Genel Kurulca 1 aylık ek bir süre verilir. Komisyonun, bu kesin süre sonunda da çalışmasını tamamlayamaması hâlinde 15 gün içinde araştırmanın tamamlanamaması nedenleri veya o ana kadar varılan araştırma sonuçları üzerinde Genel Kurulda görüşme açılır. Genel Kurul bu görüşmeyle yetinebileceği gibi yeni bir komisyon da kurabilir.

Meclis araştırma komisyonu raporunda, incelenen konunun mevcut durumu, boyutları, sorunun nedenleri ve alınması gereken önlemler tüm yönleriyle yer alır. Bastırılan rapor dağıtıldıktan sonra üzerinde genel görüşme açılır.

Genel Kurulun rapor üzerinde yapacağı genel görüşmede ilk söz hakkı Meclis araştırması önergesi sahibi siyasi parti gru-

bu veya gruplarına yahut önergedeki birinci imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi milletvekiline aittir. Bunun dışında komisyon, siyasi parti grupları ve şahsı adına 2 milletvekilinin konuşma hakkı mevcuttur. Konuşma süreleri genel hükümlere tabi olup milletvekilleri için 10'ar dakika, komisyon ve siyasi parti grupları için 20'şer dakikadır.

Komisyon raporları Tutanak Dergisi'ne eklenmekte ve TBMM resmî internet sitesinde yayınlanmaktadır.

Ç- MECLİS SORUŞTURMASI

104. Meclis soruşturması nedir?

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların görevleri sırasında ve görevleri ile ilgili olarak işlemiş oldukları iddia edilen suçlardan dolayı, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamanın başlamasını sağlayan ve bizzat yasama organı tarafından yerine getirilen hukuki süreci ifade eder. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda ise yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Meclis soruşturması, görevi başında bulunan veya bulunmayan Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanlarla ilgili olabileceği gibi parlamenter hükûmet sisteminde görev yapmış olan başbakan ve bakanlarla ilgili olarak da yürütülebilen bir süreçtir.

105. Meclis soruşturması önergesinin taşıması gereken şartlar nelerdir?

Meclis soruşturması açılması TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) vereceği bir önerge ile istenebilir.

Meclis soruşturması önergesinde hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların, cezai sorumluluğu gerektiren fiillerinin görevleri sırasında iş-

lendiğinden bahsedilmesi, hangi fiillerinin hangi kanun ve nizamaya aykırı olduğunun madde ve gerekçe gösterilmek suretiyle belirtilmesi zorunludur.

a) Meclis soruşturması önergesi örneği nasıldır?

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Cumhurbaşkanı yardımcısı / Bakanı hakkında Anayasa'nın 106'ncı ve İçtüzük'ün 107'nci maddeleri hükmü uyarınca bir Meclis soruşturması açılmasını arz ederiz.

Saygılarımızla.

(İlk imza sahibi)

(İmza)

Milletvekilinin Adı ve Soyadı

Seçim Çevresi

(En az 301 milletvekilinin imzası)

GEREKÇE:

106. Meclis soruşturması önergesinin izlediği süreç nasıldır?

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilen Meclis soruşturması önergesi gelen kâğıtlar listesinde yayımlanır; önerenin bir örneği Başkanlıkça, derhâl, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana gönderilir ve Genel Kurulda okunur. Meclis soruşturmasının açılıp açılmamasına, önerenin verilışinden itibaren 1 ay içerisinde

yapılacak görüşme sonucunda TBMM Genel Kurulu tarafından gizli oyla karar verilir.

Bu görüşmede ilk imza sahibi veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi ile şahısları adına 3 milletvekili ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında Meclis soruşturması açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın konuşma hakkı vardır. Konuşma süreleri genel hükümlere tabi olup 10'ar dakikadır. Hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan söz hakkını devredemez ancak bu hakkından feragat edebilir.

Meclis soruşturması açılması için bu oylamada üye tam sayısının 3/5 çoğunluğu (360) aranır.

107. Meclis soruşturması komisyonu nasıl kurulur ve çalışır?

Meclis soruşturması açılmasına karar verilmesi hâlinde, Meclisteki siyasi partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak 15 kişilik Meclis soruşturması komisyonu oluşturulur.

Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre hâkimlerin davaya bakmasına veya karara katılmasına engel oluşturacak durumlarda bulunan milletvekilleri komisyona üye olamazlar.

Meclis soruşturması komisyonu, Genel Kurulda oluşturulduktan sonra yapacağı ilk toplantıda başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimini yapar.

Meclis soruşturması komisyonu, soruşturma sonucunu belirten raporunu 2 ay içinde verir. Soruşturmanın bitirilememesi hâlinde, komisyona 1 aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Meclis soruşturması komisyonu, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Komisyonun çalışmaları gizlidir. Diğer komisyonların aksine Meclis soruşturması komisyonunun toplantı ve çalışmalarına kendi üyeleri dışındaki milletvekilleri katılamazlar.

Meclis soruşturması komisyonu kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan konu ile ilgili bilgi ve belgeleri isteyebilir; gerekli gördüklerine el koyabilir; yürütme organının bütün vasıtalarından faydalanabilir; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanları, diğer ilgilileri, tanık ve bilirkişileri dinleyebilir. Komisyon, naip veya istinabe yolu ile adli mercilerden yardım isteyebilir. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun tanıklarla, bilirkişilerle, zapt ve arama ile ilgili olarak adli mercilere verdiği hürriyetleri kısıtlayıcı yetkilerin genel hükümler çerçevesinde kullanılmasını, gerekçesini bildirmek suretiyle görevli adli merciden yazıyla isteyebilir.

Komisyon, hakkında Meclis soruşturması açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın savunmasını alır. Bununla ilgili olarak talep edeceği belgeleri temin ettirir.

Komisyon, gerektiğinde alt komisyonlar kurarak Ankara dışında çalışma kararı alabilir.

108. Meclis soruşturması komisyonu raporu nasıl görüşülür ve hukuki sonucu nedir?

Meclis soruşturması komisyonu raporu, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren 10 gün içinde bastırılarak hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana derhâl gönderilir ve TBMM üyelerine dağıtılır. Rapor, üyelere dağıtımından itibaren 10 gün içinde görüşülür.

Komisyon raporunun görüşmesinde, komisyona, şahısları adına 6 milletvekiline ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana söz verilir. Son söz, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana aittir ve süresi sınırlandırılmaz. TBMM İçtüzüğü raporun görü-

şülmesi sırasında kimlerin söz talebinde bulunacağını belirtmiş; siyasi parti grupları ile yürütmeye söz hakkı tanımamıştır. Siyasi parti grupları açısından bu durum İçtüzük'teki yasaklamanın bir sonucudur. Meclisteki siyasi parti gruplarında Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Komisyon tarafından hazırlanarak Genel Kurulda görüşülen rapor Yüce Divana sevk veya sevk etmeme şeklinde olabilir.

Komisyonun Yüce Divana sevk yönündeki raporları ile Genel Kurulun Yüce Divana sevk kararlarında hangi ceza hükmüne dayanıldığı belirtilir.

Komisyonun Yüce Divana sevk etmeme yönündeki raporlarının reddi, ancak Yüce Divana sevke dair verilen ve sevk kararının hangi ceza hükmüne dayanıldığını gösteren bir önergenin kabulüyle mümkün olur.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra komisyon raporu Genel Kurulca gizli oyla karara bağlanır. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tam sayısının 2/3 çoğunluğunun (400) gizli oyuyla alınır.

TBMM tarafından Yüce Divana sevk kararı alınırsa dosya, en geç 7 gün içinde Başkanlıkça dizi pusulasına bağlanarak Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderilir.

TBMM'nin Yüce Divana sevk kararı kesindir.

Görevde bulunan Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın Yüce Divana sevk kararı ile birlikte görevi resen sona ermez.

Buna karşılık Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm olan Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona ermektedir.

Meclis soruşturması süreci, nihai karar verilmediği ve genel seçim sebebiyle dönemin değişmesi hâlinde; komisyon aşaması tamamlanmamışsa komisyonun yeniden teşekkülü suretiyle, rapor Meclis Başkanlığına teslim edilmiş ise raporun Genel Kurulda görüşülmesi suretiyle devam ettirilir. Soruşturma sürecinde verilen önergeler ve yapılan işlemler kadük olmaz.

D- CUMHURBAŞKANININ CEZAI SORUMLULUĞU

109. Cumhurbaşkanı'nın cezai sorumluluğuna ilişkin usul ve esaslar nelerdir?

Görevde bulunan veya görevden ayrılmış olan Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir.

TBMM, önergeyi her durumda en geç 1 ay içinde görüşür. Bu önerge, derhâl TBMM'nin bilgisine sunulur; soruşturulması istenen Cumhurbaşkanı'na bildirilir ve TBMM'nin bilgisine sunulmasından başlayarak 7 gün sonraki birleşimin gündemine alınır.

Sırasıyla, önergeyi verenlerden ilk imza sahibinin veya onun göstereceği bir diğer imza sahibinin, şahısları adına 3 milletvekilinin ve tercih etmesi hâlinde, o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı'nın konuşacağı bir görüşmeden sonra, Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında üye tamsayısının 3/5'inin (360) gizli oyuyla karar verilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi hâlinde, TBMM'deki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak 15 kişilik bir soruşturma komisyonu tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, İçtüzük'ün 111. maddesinde öngörülen yetkileri kullanır.

Komisyon, kendisine bir başkan, bir başkanvekili, bir sözcü ve bir kâtip seçer.

Komisyon, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Komisyonun çalışmaları gizlidir. Komisyona kendi üyeleri dışındaki milletvekilleri katılamazlar.

Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu 2 ay içinde TBMM Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi hâlinde, komisyona 1 aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Komisyonun bu konudaki talep yazısı Genel Kurulun bilgisine sunulur. Bu süre sonunda raporun TBMM Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren 10 gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren 10 gün içinde Genel Kurulda görüşülür.

Bu görüşmede; komisyona, şahısları adına 6 milletvekiline ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanıya söz verilir. Son söz, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanıya aittir ve süresi sınırlandırılmaz. Cumhurbaşkanı, isterse savunmasını yazılı olarak gönderebilir. Bu savunma Genel Kurulda aynen okunur.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra komisyon raporu Genel Kurulca gizli oyla karara bağlanır. TBMM, üye tam sayısının en az 2/3'ünün (400) oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir.

Komisyonun Yüce Divana sevk yönündeki raporları ile Genel Kurulun Yüce Divana sevk kararlarında hangi ceza hükmüne dayanıldığı belirtilir.

Komisyonun Yüce Divana sevk etmeme yönündeki raporlarının reddi, ancak Yüce Divana sevke dair verilen ve sevk kararının hangi ceza hükmüne dayanacağını gösteren bir önerenin kabulüyle mümkün olur.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm olan Cumhurbaşkanı'nın görevi sona erer.

6. BÖLÜM

TBMM’de Yapılan Seçimler,
Kalkınma Planlarının Görüşülmesi,
Tutanaklar ve Parlamenter Diplomasi

A- TBMM'DE YAPILAN SEÇİMLER

110. TBMM'nin yaptığı seçimler nelerdir?

TBMM tarafından yapılan seçimler iki kısma ayrılabilir. Bu seçimlerin bir kısmı TBMM Başkanlık Divanı ve komisyonlara üye seçiminde olduğu gibi TBMM içindeki kurumlara yapılan seçimlerdir. Söz konusu seçimlerin nasıl gerçekleştirildiği “Yasamayla İlgili Temel Kurumlar” bölümünde açıklanmıştır.

Bunların dışında TBMM’de Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Sayıştay, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Kişisel Verileri Koruma Kurulu, Anayasa Mahkemesi üyelikleri ile Sayıştay Başkanı, Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçileri için seçim yapılmaktadır.

111. Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye nasıl seçilir?

Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin seçimi Anayasa ve 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu’nda düzenlenmiştir.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu 13 üyeden oluşur. Kurulun;

- 3 üyesi Yargıtay üyeleri,

- 1 üyesi Danıştay üyeleri,

- 3 üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından TBMM tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelere, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur.

Kurulun TBMM tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, TBMM Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için 3 adayı, üye tam sayısının 2/3 çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday

belirleme işleminin sonuçlandırılmaması hâlinde ikinci oylamada üye tam sayısının 3/5 çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. TBMM, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu (400); bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması hâlinde, ikinci oylamada üye tam sayısının 3/5 çoğunluğu (360) aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

112. Anayasa Mahkemesine üye nasıl seçilir?

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi Anayasa ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir.

15 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesinin 3 üyesi TBMM tarafından seçilir.

TBMM;

- 2 üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri 3'er aday içinden,

- 1 üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri 3 aday içinden

gizli oylama ile seçer.

Bu seçimde her üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının 2/3'ü (400) ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu (301) aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır. Bu oylamada en çok oy alan aday üye seçilmiş olur.

113. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üyeleri nasıl seçilir?

RTÜK üyelerinin seçimi Anayasa ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir. RTÜK, TBMM tarafından seçilen 9 üyeden oluşur.

Seçim için, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı aday gösterilir ve RTÜK üyeleri bu adaylar arasından her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle TBMM Genel Kurulunca seçilir. Karar yeter sayısı olmak şartıyla seçimde en çok oyu alan boş üyelik kadar aday seçilmiş olur.

RTÜK üyelerinin görev süresi 6 yıldır. Üyelerin üçte biri 2 yılda bir yenilenir. Üyelerin görev sürelerinin bitiminden 2 ay önce; üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde TBMM tatilde ise tatilin bitiminden itibaren 1 ay içinde aynı usulle seçim yapılır. Bu seçimlerde, boşalan üyeliklerin siyasi parti gruplarına dağılımı, ilk seçimde siyasi parti grupları kontenjanından seçilen üye sayısı ve siyasi parti gruplarının hâlihazırdaki oranı dikkate alınmak suretiyle yapılır. Üyeliklerdeki boşalma sebebiyle yapılan seçimlerde seçilen üyeler, yerlerine seçildikleri üyelerin görev süresini tamamlar.

114. Sayıştay Başkanı ve üyeleri nasıl seçilir?

Sayıştay Başkan ve üyelerinin seçimi 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nda düzenlenmiştir. Sayıştay Başkanlığı başvuruları TBMM Başkanlığına, Sayıştay üyeliği başvuruları ise Sayıştaya yapılır. Sayıştay Başkanlığı, adaylık başvurularını Kanun'da belirtilen esaslar dairesinde TBMM Başkanlığına sunar. Sayıştay Başkanlığı ve Sayıştay üyeliği başvuruları, TBMM Başkanlığı tarafından Plan ve Bütçe Komisyonuna havale edilir.

Sayıştay Başkanlığı ve Sayıştay üyeliği seçimleri için gerekli değerlendirmeleri yapmak ve aday belirlemek üzere “Sayıştay Başkanı ve Üyeleri Ön Seçim Geçici Komisyonu” kurulur.

Ön Seçim Geçici Komisyonu, Plan ve Bütçe Komisyonu üyeleri arasından belirlenen 15 kişiden oluşur. Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı, kendi siyasi parti grubunun kontenjanından Ön Seçim Geçici Komisyonuna katılır ve başkanlık eder. Ön Seçim Geçici Komisyonu salt çoğunluk ile toplanır. Ön Seçim Geçici Komisyonunda aday seçimleri gizli oyla yapılır. Aday seçilebilmek için ilk turda üye tam sayısının salt çoğunluğu, ikinci turda oylamaya katılanların salt çoğunluğu aranır. İlk iki oylamada sonuç alınamadığı takdirde, üçüncü oylamada geçerli oyların en yüksekini alanlar seçilmiş sayılır. Adayların belirlenmesi sırasında oylarda eşitlik olması hâlinde, eşit oy alanlar arasında yeniden oylama yapılır. Ön Seçim Geçici Komisyonu tarafından boş üyelik sayısının iki katı olarak belirlenen adayların isimleri, TBMM Genel Kuruluna sunulur.

Sayıştay Başkanı ve üyeleri, TBMM Genel Kurulunca gizli oyla seçilir. TBMM Genel Kurulunda Sayıştay Başkanı ve üyesi seçilebilmek için TBMM üye tam sayısının 1/4'ünün bir fazlasından (151) az olmamak kaydıyla, toplantıya katılanların salt çoğunluğunun oyu aranır.

115. Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçileri nasıl seçilir?

Kamu Başdenetçisi ve 5 kamu denetçisi için, Anayasa ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu gereğince TBMM’de seçim yapılır. Başdenetçi veya denetçilerden birinin görev süresinin bitmesinden 90 gün önce, bu görevlerin herhangi bir sebeple sona ermesi hâlinde ise sona erme tarihinden itibaren 15 gün içinde durum, Kurum tarafından TBMM Başkanlığına bildirilir. TBMM Başkanlığı tarafından ilan edilen başvuru süresi içinde, koşulları taşıyanlardan Başdenetçi veya denetçi

aday adayı olmak isteyenler TBMM Başkanlığına başvuruda bulunurlar.

Başdenetçi seçimine ilişkin Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Oluşan Karma Komisyon, başvuruda bulunan aday adayları arasından 3 adayı, başvuru süresinin bittiği tarihten itibaren 15 gün içinde belirleyerek Genel Kurula sunulmak üzere TBMM Başkanlığına bildirir. Genel Kurul, bildirim tarihinden itibaren 15 gün içinde, Başdenetçi seçimine başlar. Başdenetçi, üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu (400) ile gizli oyla seçilir. Birinci oylamada bu çoğunluk sağlanamadığı takdirde ikinci oylamaya geçilir. İkinci oylamada da üye tam sayısının 2/3 çoğunluğunun oyu aranır. Bu oylamada üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamaya geçilir ve üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) oyunu alan aday seçilmiş sayılır. Üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır. Dördüncü oylamada karar yeter sayısı olmak şartıyla en fazla oy alan aday seçilmiş olur. Seçilen Kamu Başdenetçisi, Genel Kurulda yemin eder.

Kamu denetçilerinin seçimi ise Karma Komisyonda gerçekleştirilir. Denetçi seçimine ilişkin Karma Komisyon tarafından oluşturulacak alt komisyon, başvuruda bulunan aday adayları arasından, seçilecek denetçi sayısının 3 katı kadar adayı, başvuru süresinin bittiği tarihten itibaren 15 gün içinde belirler ve Karma Komisyona sunar. Karma Komisyon sonraki 15 gün içinde denetçi seçimlerini yapar. Denetçiler, üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu ile seçilir. Birinci oylamada bu çoğunluk sağlanamadığı takdirde ikinci oylamaya geçilir. İkinci oylamada da üye tam sayısının 2/3 çoğunluğunun oyu aranır. Bu oylamada üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamaya geçilir ve üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde en çok oy alan adaylardan,

seçilecek aday sayısının iki katı kadar aday ile seçime gidilir. Dördüncü oylamada karar yeter sayısı olmak şartıyla en fazla oy alan aday seçilmiş olur. Seçilen kamu denetçileri, Karma Komisyonunda yemin eder.

116. Kişisel Verileri Koruma Kurulu üyeleri nasıl seçilir?

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na göre 9 üyeden oluşan Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 5 üyesi TBMM tarafından seçilir. Seçim için siyasi parti grupları, milletvekili sayıları oranında belirlenen kendilerine düşen üye sayısının ikişer katı aday gösterirler. Kurul üyeleri bu adaylar arasından her siyasi parti grubuna düşen üye sayısına göre TBMM Genel Kurulunca seçilir. Karar yeter sayısı olmak şartıyla seçimde en çok oyu alan boş üyelik sayısı kadar aday seçilmiş olur.

Kurul üyelerinin görev süresi 4 yıldır. Üyelerin görev sürelerinin bitiminden 2 ay önce; üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde TBMM tatilde ise tatilin bitiminden itibaren 1 ay içinde aynı usulle seçim yapılır. Bu seçimlerde, boşalan üyeliklerin siyasi parti gruplarına dağılımı, ilk seçimde siyasi parti grupları kontenjanından seçilen üye sayısı ve siyasi parti gruplarının hâlihazırdaki oranı dikkate alınmak suretiyle yapılır. Görev süresi dolmadan herhangi bir sebeple görevi sona eren üyenin yerine seçilen kişi, yerine seçildiği üyenin kalan süresini tamamlar.

B- KALKINMA PLANLARININ GÖRÜŞÜLMESİ

117. Kalkınma Planlarının TBMM'de görüşülme sürecine ilişkin usul ve esaslar nelerdir?

Kalkınma planları, 3067 sayılı Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Kanun'da özel olarak belirlenmiş hükümlere göre, Kanun'da hüküm bulun-

mayan hâllerde ise TBMM İçtüzüğü hükümlerine göre TBMM’de görüşülmektedir.

Kalkınma planları, Plan ve Bütçe Komisyonunda, Komisyona havale edildiği tarihten itibaren en geç 24 saat içinde gündeme alınarak görüşülmekte ve en geç 20 gün içinde karara bağlanarak TBMM Başkanlığına sunulmaktadır. Plan, Komisyonunda ve Genel Kurulda aralıksız görüşülmekte ve görüşmeler planın tümü üzerinde bölümler itibarıyla yapılmaktadır.

3067 sayılı Kanun uyarınca, özellikle değişiklik önermeleri üzerindeki rolleri sebebiyle, kalkınma planlarının Komisyon ve Genel Kuruldaki görüşmelerinde yürütmenin temsilcisi olarak Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da bakan aranmaktadır.

Plan, Genel Kurulda en çok 8 gün içinde görüşülerek karara bağlanmaktadır. Kalkınma planları, belirli sürede sonuçlanması gereken işlerden oldukları için özel gündemde görüşülmektedir. Genel Kuruldaki görüşmeler, Danışma Kurulu veya grup önerisinin kabul edilmesiyle belirlenen görüşme takvimine göre yürütülmektedir. Görüşmelerin başında oturumu yöneten Başkan tarafından Komisyon ve yürütme temsilcisi aranmakta ve Planın görüşülmesine ilişkin Genel Kurula bilgi verilmektedir. Daha sonra tümü üzerinde görüşmeler kapsamında bölümler üzerinde görüşmelere geçilmektedir. Her bölüm üzerinde, alınan kararda belirlenen sürelerle göre siyasi parti grupları, yürütme temsilcisi, komisyon ve şahsı adına söz talebinde bulunan başvuru sırasına göre ilk 2 milletvekili konuşmalarını yapmaktadır. Bölümler üzerinde soru-cevap işlemi yapılmamaktadır. Bölümler üzerindeki konuşmalar tamamlandıktan sonra 3067 sayılı Kanun’da ayrıntılarıyla belirtildiği şekliyle önerge işlemleri yapılmaktadır. Önerge işlemleri de tamamlandıktan sonra kalkınma planının tümü açık oya sunulmaktadır.

C- TUTANAKLAR

118. Tutanak nedir ve nasıl tutulur?

Genel Kurul ve komisyon görüşmeleri sırasında yapılan konuşmaların bire bir yazıya dökülmüş hâline tutanak denir.

Genel Kurul ve komisyonlarda görevli stenograflarca, görüşmelere katılan milletvekillerinin kürsüden yaptıkları konuşmalar ve yerlerinden söyledikleri sözler not edilir. Tutanak yazılırken, stenografların tuttukları steno notları ve elektronik kayıt cihazıyla tespit edilen ses kayıtları esas alınır ve yazıya dökülerek tam tutanak hâline getirilir.

119. Tutanakta düzeltme nasıl yapılır?

Tutanakta düzeltme İçtüzük'ün 58. ve 155. maddelerine göre yapılır. Ancak üzerinde düzeltme yapılmak istenen ifadeler tutanaktan çıkartılmaz; önceki ifade tutanakta yerinde kalmakla birlikte düzeltilen ifadeler de tutanağa not olarak geçirilir.

İçtüzük'ün 58. maddesine göre, bir milletvekili veya bakan, kendisine ait olup geçen birleşim tutanağında yer alan bir açıklamasının düzeltilmesi için yazılı başvuru yapabilir.

İçtüzük'ün 155. maddesine göre ise tam tutanağın bastırılıp dağıtılmasından başlayarak 15 gün içerisinde, ilgililer gereken düzeltmelerin yapılması için TBMM Başkanlığına yazıyla başvurabilirler.

C- PARLAMENTER DİPLOMASİ

120. Parlamenter diplomasi nedir?

Günümüzde uluslararası ilişkilerin ve gelişmelerin yoğunluğu ve boyutunun giderek farklılaşması, demokratik hukuk devletlerini; diplomasinin sadece geleneksel yöntemlerle ve aktörlerle sürdürülmesi anlayışını terk etmeye sevk etmiş ve

uluslararası kamuoyundaki dinamiklerin doğru anlaşılması, kamuoyunu oluşturan aktörlerin ilişki ve etkileşimlerinin güçlendirilmesi amacıyla farklı bir yaklaşım geliştirmeye yöneltmiştir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerde parlamenter süreç ve metotlar daha etkin bir şekilde devreye sokulmuştur.

Meclisler ve milletvekillerinin aktör olarak yer aldıkları söz konusu süreç ve metotları içeren diplomatik faaliyetler, parlamenter diplomasi olarak adlandırılmaktadır. Çağımızda parlamenter diplomasi yumuşak güç araçlarından biri olarak yoğun biçimde kullanılmaya başlanmıştır.

Parlamenter diplomaside taraflardan birinin parlamento olması yeterlidir. Bu kapsamda; parlamenter asambleler, karma parlamento komisyonları ve parlamentolar arası dostluk grupları çerçevesindeki faaliyetler; başta Dışişleri Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olmak üzere komisyonların dış ilişkileri; başka ülkelerdeki parlamenter seçim izleme faaliyetleri; antlaşmaların uygun bulunması, yurt dışına asker gönderme ve yabancı askerî kuvvetlerin Türkiye’de konuşlanmasına karar verme, Genel Kurulda dış politikayla ilgili yapılan görüşmeler; TBMM’nin diğer ülke parlamentoları ile iş birliğini kurumsallaştırmak için imzaladığı mutabakat zabıtları ve başta Avrupa Birliği ile olmak üzere yabancı ülke ve uluslararası kurumlarla birlikte projeler parlamenter diplomasinin araçlarındandır.

121. TBMM’nin dış ilişkiler faaliyetleri nelerdir?

TBMM’nin dış ilişkileri 28/3/1990 tarihli ve 3620 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde yürütülmektedir.

TBMM'nin dış ilişkilerine yönelik başlıca faaliyetleri şunlardır:

- Türkiye Cumhuriyeti'nin üye olduğu milletlerarası kuruluşlardan, üye ülke parlamentolarının temsil edildiği organlar çerçevesinde yürütülen ilişkiler,
- Türkiye Cumhuriyeti ile bünyesinde parlamenterlerden müteşekkil bir organ bulunan milletlerarası bir kuruluş arasında mevcut bir anlaşma gereği tesis edilmiş veya edilecek karma parlamento komisyonları çerçevesindeki ilişkiler,
- Milletlerarası bir anlaşma ile veya böyle bir anlaşma olmaksızın kurulmuş veya kurulacak parlamento birlikleri çerçevesindeki ilişkiler,
- Yabancı devlet parlamentolarının bir veya birkaçı ile karşılıklılık ilkesine göre kurulacak dostluk grupları ile yürütülen ilişkiler,
- Yabancı devlet parlamentoları ile karşılıklı resmî ziyaretler,
- Yabancı parlamentolar, hükûmetler, milletlerarası kurum, kurul veya kuruluşların parlamento üyelerinin iştirakiyle düzenleyecekleri milletlerarası toplantılar ile bunlardan TBMM'ce düzenlenecek toplantılar,
- Türkiye'nin dış politikasını ilgilendiren konularda yabancı ülkelere gönderilecek özel parlamento heyetlerinin faaliyetleri.

122. TBMM'nin dış ilişkilerinde TBMM Başkanının rolü nedir?

Parlamenter diplomasi en üst seviyede, meclis başkanları tarafından icra edilmektedir. Bu bağlamda, TBMM'yi en üst düzeyde temsil eden TBMM Başkanının, muhatapları ile gerçekleştirdiği görüşmeler, kabul ettiği yabancı heyetler, katıldığı

uluslararası toplantılar, yabancı ülkeler nezdinde yaptığı temas ve ziyaretler, parlamenter diplomasinin en önemli ayağını oluşturmaktadır.

TBMM Başkanı, muhatabı olan diğer parlamento başkanlarının yanı sıra, ülkemizi ziyaret eden cumhurbaşkanları ile de görüşmekte, ayrıca cumhurbaşkanı yardımcıları, başbakanlar, bakanlar, büyükelçiler ve diğer yabancı münferit heyetleri de kabul etmektedir.

TBMM Başkanı, uluslararası meseleler ve gelişmeler hakkında mesajlar yayımlamakta, sosyal medyada paylaşımlarda bulunmakta ve basında da geniş yer bulan önemli açıklamalar yapmaktadır.

TBMM Başkanı çeşitli uluslararası kuruluşlar bünyesinde oluşturulan ve parlamento başkanlarından oluşan konferans ve platformlara da katılmaktadır. Son dönemde bu konferansların kurumsallaşması yönünde önemli mesafeler kat edilmiş ve bu konferanslar parlamenter diplomasinin önemli araçları hâline gelmiştir.

TBMM Başkanının katıldığı parlamento başkanlarından oluşan konferans ve platformlar ile uluslararası parlamenter asambleler genel kurulları şunlardır:

- Asya Parlamenter Asamblesi Genel Kurulu
- Avrupa Birliği Parlamento Başkanları Konferansı
- Avrupa Parlamento Başkanları Konferansı
- Avrasya Parlamento Başkanları Toplantısı
- Dünya Parlamento Başkanları Konferansı
- G20 Parlamento Başkanları İstişare Toplantısı
- MİKTA (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya İstişare ve Eşgüdüm Platformu) Parlamento Başkanları Toplantısı

- Güneydoğu Avrupa Ülkeleri İş Birliği Süreci Parlamenter Asamblesi Genel Kurulu
- İslam İş Birliği Teşkilatı Parlamento Birliği Konferansı
- Parlamentolar Arası Birlik Genel Kurulu
- Terör ve Aşırıçılıkla Mücadele Toplantısı
- Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi Genel Kurulu
- Terörizmle Mücadele ve Bölgesel Bağlantılılığın Güçlendirilmesi Parlamento Başkanları Konferansı

TBMM başkanları ayrıca; Asya Parlamenter Asamblesi, Akdeniz Parlamenter Asamblesi, Akdeniz İçin Birlik Parlamenter Asamblesi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamenter Asamblesi, Güney Doğu Avrupa İş Birliği Süreci Parlamenter Asamblesi, İslam İş Birliği Teşkilatı Parlamento Birliği, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi, NATO Parlamenter Asamblesi, Parlamentolararası Birlik Komisyonu, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi, Türkiye-Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu gibi parlamenter asambleler ve uluslararası kuruluşların TBMM'nin ev sahipliğini yaptığı genel kurullarında ya da TBMM'nin dönem başkanlığı esnasındaki toplantılarında ev sahibi olmakta, toplantılarına başkanlık etmekte ve konuşmalar yapmaktadır.

123. Parlamenter asamble nedir, parlamenter asambleye nasıl üye olunur ve TBMM hangi parlamenter asamblelere üyedir?

Parlamenter asambleler, uluslararası alanda kendilerine özgü kuruluşlardır. Bu kuruluşların ayırt edici yanlarından biri, ulusal parlamentolardan gelen delegasyonlardan oluşmaları, diğeri ise bu delegasyonların aynı zamanda kendi yasama meclislerinin üyesi olmalarıdır. Bu kuruluşların işleyişleri ve organları kendi iç tüzüklerinde belirtilmiştir.

Parlamentar Asamble Türk Delegasyonları, Türkiye Cumhuriyeti'nin üye olduğu milletlerarası kuruluşlardan, üye ülke parlamentolarının temsil edildiği organlar ve milletlerarası bir anlaşma ile veya böyle bir anlaşma olmaksızın kurulmuş veya kurulacak parlamento birlikleri çerçevesinde görev yapmakta dırlar. TBMM'nin bir parlamenter asambleye üyeliği, TBMM Başkanının önerisi üzerine Genel Kurulca alınan kararlarla gerçekleşir.

TBMM'yi temsil edecek parlamenter sayısı, ilgili asamblesinin kurucu anlaşmasında ve/veya iç tüzüğünde belirtilmektedir. Uluslararası parlamenter asamblelerde TBMM'yi temsil edecek milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'a ve üyesi olduğu siyasi parti grubunun iç yönetmeliği hükümlerine göre aday gösterilirler. Bu bağlamda parlamenter asamble Türk delegasyonlarında yer alacak milletvekilleri sayılarının dağılımı, siyasi parti gruplarının güçleri oranında temsiline imkân tanıyacak şekilde belirlenir. Siyasi parti gruplarının adayları, TBMM Başkanlığınca Genel Kurulun bilgisine sunulmakla seçilmiş sayılır.

Parlamentar Asamble Türk Delegasyonlarının görev süreleri TBMM'nin devre olarak kabul edilen Başkanlık Divanı görev süresidir. Birinci devre iki yıllık ve ikinci devre de o yasama döneminin sonuna kadarki süreyi kapsar.

Parlamentar asambleler yılda en az bir defa genel kurul hâlinde, bir defa da komiteler olarak toplanır. Asamblelerde bunlara ilave toplantılar da yapılabilmektedir.

TBMM'den uluslararası toplantılara katılacak olan milletvekillerinin Fransızca veya İngilizceyi veyahut üyesi olduğu uluslararası parlamenter asamblesinin resmî dillerinden birini iyi düzeyde bilmeleri gerekmektedir.

TBMM'nin üye olduğu parlamenter asambleler şunlardır:

- Akdeniz İçin Birlik Parlamenter Asamblesi (AİBPA): Avrupa Parlamentosu, AB ülkeleri, AB üyesi olmayan bazı Avrupa ülkeleri ve 11 Akdeniz ülkesinden toplam 280 parlamenterden oluşur. TBMM 7 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu yılda bir defa toplanmaktadır.
- Akdeniz Parlamenter Asamblesi (AKDENİZ-PA): 26 ülkeden 130 parlamenterden oluşur. TBMM 5 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu her yıl bir defa farklı ülkelerde toplanmaktadır.
- Asya Parlamenter Asamblesi (APA): 42 ülkeden 206 parlamenterden oluşur. TBMM 5 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu her yıl bir defa farklı ülkelerde toplanmaktadır.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamenter Asamblesi (AGİTPA): 57 ülkeden 323 parlamenterden oluşur. TBMM 8 üye ile temsil edilmektedir. Kış Genel Kurulu Viyana'da Yaz Genel Kurulu ve Sonbahar Toplantısı ise farklı ülkelerde toplanmaktadır.
- Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM): 47 ülkeden 318 parlamenterden oluşur. TBMM 18 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu yılda dört defa Fransa'nın Strazburg şehrinde toplanmaktadır.
- Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Parlamenter Asamblesi (EİTPA): 6 ülkeden 30 parlamenterden oluşur. TBMM 5 üye ile temsil edilmektedir. Genel Konferansın her yıl bir defa farklı ülkelerde toplanması öngörülmekle birlikte henüz bir toplantı gerçekleştirilmemiştir.
- Güney Doğu Avrupa İş Birliği Süreci Parlamenter Asamblesi (GDAÜPA): 13 ülkeden 78 parlamenterden oluşur. TBMM 6 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu her yıl bir defa farklı ülkelerde toplanmaktadır.

- İslam İş Birliği Teşkilatı Parlamento Birliği (İSİPAB): 54 ülkeden 270 parlamenterden oluşur. TBMM 5 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu yılda bir defa farklı ülkelerde yapılmaktadır.
- Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA): 12 ülkeden 76 parlamenterden oluşur. TBMM 9 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu yılda iki defa farklı ülkelerde toplanmaktadır.
- NATO Parlamenter Asamblesi (NATOPA): 30 ülkeden 269 parlamenterden oluşur. TBMM 18 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu yılda iki defa farklı ülkelerde toplanmaktadır.
- Parlamentolararası Birlik Komisyonu (PAB): 179 ülkeden 1434 parlamenterden oluşur. TBMM 8 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurul her yıl iki defa; sonbaharda Cenevre’de, ilkbaharda ise farklı ülkelerde toplanmaktadır.
- Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA): 4 ülkeden 36 parlamenterden oluşur. TBMM 9 üye ile temsil edilmektedir. Genel Kurulu her yıl bir defa farklı ülkede toplanmaktadır.

124. Türkiye - Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu nedir ve bu Komisyona nasıl üye olunur?

Ülkemiz, 1958 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu’na, tam üye olmak üzere Temmuz 1959’da başvurmuştur. Anılan dönemde, tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiş ve 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması imzalanmıştır.

Ankara Anlaşması’nın 27. maddesi uyarınca, 27 Temmuz 1965 tarihli Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklık Konseyi kararına dayanılarak Türkiye-Avrupa Birliği (AB) Karma Parlamento Komisyonu (KPK) kurulmuştur. Türkiye-AB KPK’nın

görevi, Türkiye'nin AB'ye katılım süreci ile ilgili konuları ele almak ve TBMM ve Avrupa Parlamentosu (AP) arasındaki ilişkileri güçlendirmektir.

4847 sayılı Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Kanunu gereğince Türkiye-AB KPK üyeliği için AB Uyum Komisyonu üyeliği şartı aranmaktadır. Türkiye-AB KPK, AP ve TBMM'den 25'er parlamenterden oluşur. Türkiye-AB KPK'nin TBMM üyeleri ile AP üyelerinin ayrı ayrı kendi aralarında seçtiği birer eş başkan KPK'ya başkanlık eder. KPK, yılda üç defa TBMM'nin ve AP'nin ev sahipliğinde dönüşümlü olarak toplanmaktadır.

Türkiye-AB KPK hem TBMM kanadı hem de AP kanadı üyelerinin çoğunluğunun oyu ile tavsiye kararları alabilir, bu kararları AP, TBMM, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, Avrupa Komisyonu ve AB Konseyine sunabilir.

Komisyonun resmî dilleri AP resmî dilleri ve Türkçedir.

125. Parlamentolar arası dostluk grupları nelerdir?

Parlamentolar arası ilişki ve iş birliğinin geliştirilmesini sağlayan araçlardan biri de parlamentolar arası dostluk gruplarıdır.

Parlamentolar arası dostluk grupları;

- a) Ülkeler ve parlamentolar arası yakınlaşma ve iş birliğinin geliştirilmesi,
- b) İş birliği ve ülkelerin tanıtımı için karşılıklı resmî ziyaretlerin gerçekleştirilmesi,
- c) Karşılıklı görüş alışverişinde bulunulması,
- ç) Ülkeler arası dostluğun geliştirilmesine katkı sağlanması amacıyla kurulur.

Parlamentolar arası dostluk grupları, TBMM kararı ile kurulur ve TBMM'nin bütün üyelerine açıktır. Bir parlamentolar arası dostluk grubu, asgari 10 milletvekilinin başvurusu üzerine kurulur.

Parlamentolar arası dostluk grupları tüzüklerini kendileri yaparlar. Parlamentolar arası dostluk grubu tüzükleri;

- a) Parlamentolar arası dostluk grubu yönetim kurulunda ve yurt dışına gönderilen temsil heyetlerinde siyasi partilerin adaletli bir şekilde yer almasını,
- b) Bir milletvekilinin birden fazla parlamentolar arası dostluk grubu yönetim kurulunda yer almamasını,
- c) Yurt dışına gönderilen temsil heyetlerinin sadece yönetim kurulu üyeleriyle sınırlandırmayacak hükümlerin öngörülmesini

sağlayacak şekilde düzenlenir.

Parlamentolar arası dostluk gruplarının yurt dışı temasları TBMM Başkanının oluruyla ve mütekabiliyet esaslarına göre düzenlenir ve yürütülür.

Parlamentolar arası dostluk grubu faaliyeti kapsamında yurt dışına giden milletvekillerinde yabancı dil şartı aranmaz.

DİZİN

A

- Açık Oylama 81, 82, 94
Adalet Bakanlığı 18
Adalet Komisyonu 46
Akdeniz İçin Birlik Parlamenter
Asamblesi 136, 138
Alt Bent 39, 40, 41, 69
Alt Komisyon 30, 51, 53, 66, 68, 69, 118,
129
Anayasa 4, 9, 11, 12, 13, 66, 72, 73, 77,
79, 81, 83, 85, 86, 89, 93, 99, 100,
101, 106, 111, 115, 116, 119, 125,
126, 128
Anayasa Değişiklikleri 11, 85, 86
Anayasa Komisyonu 46
Anayasa Mahkemesi 9, 11, 14, 44, 73, 89,
115, 119, 125, 126
Anayasa ve Adalet Komisyon 16, 18, 19,
125
Ara Verme 23, 24, 101, 102
Avrupa Birliği Uyum Komisyonu 10, 46,
47, 54, 65, 133, 140
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Par-
lamenter Asamblesi 136, 138
Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi 138

B

- Bağımsız Milletvekilleri 47, 79
Başkanlık Divanı 9, 11, 13, 15, 16, 19, 20,
31, 32, 33, 48, 49, 73, 83, 88, 89,
90, 103, 125, 137
Başkanvekilleri 12, 31, 32, 33, 34, 87, 103
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm
Komisyonu 46
Bent 39, 40, 41, 44, 69
Birleşim 16, 19, 24, 25, 26, 27, 31, 34, 67,
71, 72, 80, 86, 87, 88, 89, 90, 102,
120, 132
Bütçe Kanun Teklifi 3, 38, 92, 93

C

- Cumhurbaşkanı 3, 4, 5, 10, 13, 14, 16, 18,
19, 24, 28, 29, 37, 38, 43, 49, 50,

- 62, 63, 68, 69, 71, 72, 85, 86, 87,
89, 92, 93, 94, 95, 99, 100, 101,
102, 103, 115, 116, 117, 118, 119,
120, 121, 131, 135
Cumhurbaşkanı Yardımcısı 16, 19, 87, 93,
99, 101, 102, 103, 116, 117, 118,
119, 131
Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi 3,
29

Ç

- Çekimser 66, 70, 82, 83
Çerçeve Kanun 37, 39, 40
Çevre Komisyonu 46

D

- Daimî Komisyonlar 30, 45, 46, 47
Danışma Kurulu 9, 24, 25, 28, 31, 33, 34,
47, 53, 55, 57, 62, 71, 72, 73, 74,
75, 81, 83, 88, 90, 103, 107, 131
Değişiklik Önergesi 63, 64, 65, 78, 80, 84
Denetim Bürosu 100, 106, 111
Denetim Komisyonları 30, 45
Devamsızlık 16, 19, 20
Dışişleri Komisyonu 46, 133
Dilekçe Komisyonu 45, 46, 48, 50, 129
Disiplin Cezaları 87
Dostluk Grupları 133, 134, 140, 141

E

- Ek Bütçe 91
Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi
136, 139
Elektronik Cihaz 26, 81
Esas Komisyon 27, 60, 61, 62, 63, 68, 70,
71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 84
Esas Komisyon Raporları 27
Eylemli İhtüzük 11

F

- Fıkra 39, 40, 41, 44, 69, 99

G

- Geçici Komisyonlar 45, 46

Gelen kâğıtlar listesi 26, 27, 71, 100, 102,
106, 107, 112, 116

Genel Bütçe 91

Genel Gerekçe 38, 43, 68

Genel Görüşme 13, 27, 28, 51, 52, 72, 73,
105, 106, 107, 108, 109, 112, 114

Genel Kurul 9, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
33, 34, 37, 39, 45, 47, 49, 50, 51,
53, 55, 57, 60, 62, 63, 66, 67, 70,
71, 72, 73, 74, 75, 78, 80, 81, 83,
85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 105,
114, 116, 117, 119, 121, 126, 127,
128, 129, 130, 131, 132, 133, 135,
136, 137, 138, 139

Genel Kurulda Görüşme 34, 45, 71, 114

Genel Kurulda Yeniden Görüşme 80

Genel Kurul Gündemi 19, 27, 34, 62, 63,
70, 71, 72

Gerekçe 18, 24, 27, 28, 34, 38, 39, 43, 49,
51, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 78,
80, 92, 95, 99, 100, 106, 108, 111,
112, 116, 118

Gizli Oylama 81, 82, 83, 126

Gündem Dışı Konuşma 30, 71, 72

Güneydoğu Avrupa İş Birliği Süreci
Parlamentar Asamblesi 136

Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu 45, 46,
47, 57, 58

Güvenoyu 4

H

Halkoyu 85, 86

Havale 18, 27, 30, 37, 52, 56, 57, 59, 60,
61, 62, 63, 67, 68, 69, 71, 100, 102,
127, 131

Hükümsüz Sayılma 28, 29

İ

İçişleri Komisyonu 46

İdare Amirleri 31, 32

İhtisas Komisyonu 45

İmza 12, 24, 28, 38, 39, 43, 61, 64, 65, 66,
69, 70, 78, 79, 80, 85, 99, 100, 101,
102, 103, 104, 105, 106, 107, 108,
109, 110, 111, 112, 113, 115, 116,

117, 120, 133, 139

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 10,
45, 46, 47, 50, 52, 65, 129, 133

İslam İş Birliği Teşkilatı Parlamento Birliği
136, 139

İşaretle Oylama 26, 81, 107, 114

İzin 13, 16, 19, 20, 24, 31, 90

K

Kaba ve Yaralayıcı İfade 39, 99, 105, 110

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu 10,
45, 46, 47, 55, 56, 65, 133

Kadük 28, 29, 119

Kalkınma Planları 14, 30, 130, 131

Kamu Başdenetçisi 13, 50, 73, 125, 128,
129

Kamu İktisadi Teşebbüsleri 14 , 10, 45, 46,
47, 50, 65, 114

Kanun 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 23,
26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 49, 51, 52, 54, 56, 57, 58, 59,
60, 61, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70,
71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 90,
91, 92, 93, 94, 95, 100, 106, 111,
114, 116, 117, 118, 125, 126, 127,
128, 130, 131, 133, 137, 140

Kanun Önerme 37, 38

Kanun Teklifi 3, 4, 37, 38, 39, 40, 41, 43,
44, 61, 64, 65, 70, 76, 79, 83, 84,
92, 93

Kanun Teklifleri 13, 26, 27, 28, 29, 30, 33,
38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 52, 54,
56, 59, 60, 61, 64, 66, 70, 71, 72,
73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83,
93, 94

Kanun Yapım Süreci 9, 29, 30, 37 45, 60

Kanun Yapım Tekniği 44

Kapalı Oturum 27, 28, 58, 74

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter
Asamblesi 136, 139

Karar Yeter Sayısı 26, 65, 127, 129, 130

Karma Komisyon 16, 18, 19, 20, 50, 72,
73, 125, 129, 130

Kâtip Üye 31, 32, 33, 77, 81, 83

Kesin Hesap 82, 92, 93, 94
 Kınama Cezası 88, 89
 Kişisel Verileri Koruma Kurumu 53
 Kod Kanun 37, 39, 40, 41, 42
 Komisyon Gündemi 61, 64
 Komisyonlar 9, 16, 18, 19, 20, 24, 27, 28,
 29, 30, 31, 37, 45, 46, 47, 48, 51,
 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62,
 63, 64, 65, 66, 70, 71, 73, 74, 77,
 89, 114, 118, 125, 132, 133, 134
 Komisyonlar Bürosu 77
 Komisyonlarda Değişiklik Önergesi 64
 Komisyonların Toplantı Yeter Sayısı 65
 Komisyon Raporları 19, 26, 27, 53, 59, 66,
 67, 71, 73, 115
 Komisyon Toplantısı 62, 63, 68
 Konuşma Sırası 76
 Kuvvetler Ayrılığı İlkesi 10

M

Madde 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 27, 37, 38,
 39, 40, 41, 42, 43, 44, 57, 60, 61,
 64, 65, 67, 68, 69, 70, 75, 76, 77,
 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 89,
 93, 94, 95, 99, 101, 104, 106, 116,
 120, 132, 139
 Madde Gerekçeleri 38, 43, 68
 Maddeler Üzerinde Görüşmeler 75, 76
 Madde Üzerinde Önerge 79
 Maddi Anlamda Kanun 37
 Meclis Araştırma Komisyonu 46, 73, 114
 Meclis Araştırması 13, 27, 28, 30, 73, 107,
 110, 111, 112, 113, 114
 Meclis Soruşturması 13, 14, 27, 30, 46, 73,
 83, 115, 116, 117, 118, 119, 120
 Meclis Soruşturması Komisyonu 46, 73,
 83, 117, 118
 Meclisten Geçici Çıkarma Cezası 89
 Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu 82, 90,
 92, 94
 Milletvekili Seçilme Yeterliliği 14, 15
 Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor
 Komisyonu 46
 Milli Savunma Komisyonu 46
 Muhalefet Şerhi 70

N

NATO Parlamenter Asamblesi 136, 139

O

Olağanüstü Hal Sırasında Çıkarılan
 Cumhurbaşkanlığı Karar-
 nameleri 4, 14
 Olağanüstü Toplantı 24, 72
 Oturum 25, 27, 28, 58, 74, 87, 93, 131
 Oyların Tasnifi 83
 Oyunun Rengi 75, 76, 77, 85, 94

Ö

Öğreti (Doktrin) 9, 12
 Öngörü 73, 107, 112
 Ön Seçim Geçici Komisyonu 128
 Özel Bütçe 54, 55, 91
 Özel Gündem 72, 73, 93, 107, 131
 Özel Sözcü 66, 74
 Özet Metin 105, 110

P

Parlamenter Asamble 133, 135, 136, 137,
 138, 139
 Parlamenter Diplomasi 133, 132, 134, 135
 Parlamento Hukuku 9, 10, 12
 Parlamentolar Arası Birlik 136
 Plan ve Bütçe Komisyonu 46, 92, 127,
 128, 131

R

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 14, 73,
 125, 127
 Resmi Gazete 4, 41, 85, 86, 94, 95

S

Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler
 Komisyonu 46
 Salt Çoğunluk 32, 79, 126, 128
 Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar,
 Bilgi ve Teknoloji Komisyonu 46
 Sataşma 86, 87
 Savaş İlanı 13
 Sayıştay 14, 51, 73, 92, 125, 126, 127, 128
 Sayıştay Başkan ve Üyelerinin Seçimi 127
 Sayıştay Kanunu 127
 Sayıştay Raporları 51

Sıra Sayısı 67, 76, 77, 79
 Sıra Sayısı 27, 71
 Siyasi Parti Grubu 20, 28, 32, 33, 34, 47,
 73, 79, 84, 86, 105, 107, 110, 114,
 127, 128, 130, 137
 Siyasi Parti Grubu Önerisi 107
 Siyasi Parti Grubu Sözcüsü 28
 Soru 13, 26, 28, 29, 66, 68, 74, 75, 76, 79,
 81, 83, 84, 93, 99, 100, 101, 102,
 103, 104, 131
 Soru-Cevap İşlemi 74, 75, 76, 79, 81, 83,
 84, 93, 131
 Söz Talebi 76, 77, 78, 119, 131
 Stenograf 58, 132

Ş

Şekli Anlamda Kanun 37

T

Tali Komisyon 27, 60, 61, 63, 68, 69
 Tarım, Orman ve Köyşöleri Komisyonu 46
 Tatil 23, 24, 27, 101, 102, 127, 130
 TBMM Başkanı 12, 13, 19, 24, 31, 32, 34,
 47, 73, 100, 103, 104, 134, 135,
 137, 141
 TBMM Başkanlık Divanı 15, 31, 125
 TBMM İcütüzüğü 9, 10, 11, 13, 101, 118,
 131
 TBMM Kararı 15, 140
 TBMM'nin Görev ve Yetkileri 12, 13
 TBMM'nin Yaptığı Seçimler 125
 TBMM Televizyonu 74
 Teamüller 9, 12, 61, 66
 Temel Kanun 83, 84
 Toplantı Yeter Sayısı 23, 25, 26, 65
 Tutanak 28, 59, 82, 87, 88, 90, 102, 115,
 132

Tutanak Dergisi 102, 115
 Tutanakta Düzeltilme 132
 Türk Dili Konuşan Ülkeler 136, 139
 Türkiye-Avrupa Birliği (AB) Karma
 Parlamento Komisyonu 139
 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik
 Kurumu 53

U

Uyarma Cezası 87, 88

Ü

Üyelikle Bağdaşmayan Görev 16
 Üyelik Sıfatı 14, 16, 17
 Üye Tamsayısı 23, 25, 26, 65, 120, 121,
 125

Y

Yasama Dokunulmazlığı 11, 17, 18, 19,
 73, 115
 Yasama Dönemi 16, 23, 27, 28, 29, 32, 39,
 47, 48, 137
 Yasama Sorumsuzluğu 17
 Yasama Uzmanları 58, 63, 66
 Yasama Yetkisi 12
 Yasama Yılı 20, 23, 24, 25, 54, 56, 63
 Yazılı Soru 13, 26, 28, 29, 99, 100, 101,
 102, 103
 Yoklama 24, 25, 26
 Yüce Divan 13, 14, 83, 115, 119, 121
 Yüksek Seçim Kurulu 15
 Yürürlük Maddesi 41, 95
 Yürütme 3, 4, 5, 9, 29, 30, 40, 41, 45, 50,
 55, 58, 59, 62, 63, 68, 87, 91, 93,
 94, 99, 118, 119, 131
 Yürütme Maddesi 40, 41
 Yürütmenin Temsilcisi 131